

Vroeg Engels op de basisschool: a key to success?!

Taal leren = taal gebruiken en taal gebruiken = taal leren! (De Bot en Philipsen, 2007)

Annemarie Oonk

Studentnummer: 2065214

Master Special Educational Needs

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

POD1, Cohort 2010-2011

Begeleidster: Wilma Klabbers

Datum: 1 juni 2011

Voorwoord

Voor u ligt het verslag van mijn praktijkonderzoek dat ik heb uitgevoerd op de basisschool waar ik als groepsleerkracht werkzaam ben. Op onze school vroegen wij ons af hoe we het beste kunnen aansluiten op de huidige ontwikkelingen van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels (vvtoE) in het basisonderwijs. Met andere woorden: is vroeg vreemdetalenonderwijs Engels voor onze school een sleutel tot succes?

Dit onderzoek heeft een enorme bijdrage geleverd aan mijn persoonlijke en professionele ontwikkeling. Maar het gerealiseerde resultaat zou zonder de steun van diverse personen nooit behaald zijn. Bij deze maak ik dan ook van de gelegenheid gebruik om iedereen te bedanken die medewerking heeft verleend aan de totstandkoming van dit onderzoek. Allereerst wil ik mijn begeleidster Wilma Klabbers en mijn critical friends bedanken. Jullie adviezen en positieve feedback hebben ertoe geleid dat mijn onderzoek goed is verlopen. Mijn directeur wil ik bedanken voor zijn betrokkenheid en ondersteuning bij het opzetten van dit onderzoek en het kritisch lezen van de hoofdstukken. Mijn collega's bedank ik voor hun medewerking en flexibiliteit. Het gaf me een goed gevoel dat mijn hele team achter me stond en met mij meedacht! Regelmatig vond ik nieuwe informatie over vvtoE in mijn postvakje op school. Daarnaast wil ik alle ouders en leerlingen van onze school bedanken voor het invullen van de enquêtes. De leerlingen uit mijn groep hebben mooie tekeningen gemaakt die ik kon gebruiken voor dit verslag, voor mijn eind-evaluatieverslag en voor de posterpresentatie. De basisscholen die ik heb bezocht dank ik voor hun openhartigheid en gastvrijheid. Tot slot wil ik mijn partner, familie en vrienden bedanken. Jullie steun en vertrouwen in mij hebben mij tijdens dit drukke jaar enorm geholpen!

Nina, groep 7

Inhoud

Hoofdstuk:	Paginanummer:
Samenvatting	5
Inleiding	6
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling	7
1.1 De context van dit onderzoek	7
1.2 Onderbouwing van dit onderzoek	7
1.3 Relevantie van dit onderzoek	8
Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing	9
2.1 Vroeg vreemdetalenonderwijs (vvto)	9
2.2 Huidige situatie vroeg vreemdetalenonderwijs Engels	10
2.3 Startmomenten vvto	12
2.4 Onderzoeken naar vvtoE	14
2.5 Effect vvtoE op de ontwikkeling van de Nederlandse taal	14
2.6 Invoeren vvtoE in curriculum basisschool	15
2.7 Conclusie	15
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	16
3.1 Uiteenzetting van het onderzoek	16
3.2 Verantwoording triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid	18
3.3 Ethische aspecten	19
Hoofdstuk 4: Data-presentatie en –analyse	20
4.1 Praktijkbezoeken	20
4.2 Enquêtes vroeg vreemdetalenonderwijs Engels	21
4.3 Conclusies op dataniveau	25
Hoofdstuk 5: Conclusies, antwoorden en aanbevelingen	26
5.1 Praktijkervaringen van andere basisscholen met vvtoE	26
5.2 Integratie vvtoE op onze school	27
5.3 Mening en wensen met betrekking tot vvtoE	28
5.4 Antwoord op de onderzoeksvraag	28

5.5 Eindadvies	29
Hoofdstuk 6: Evaluatie	30
6.1 Reflectie op de onderzoeksresultaten	30
6.2 Evaluatie van het onderzoek	30
Nawoord	33
Literatuur	34
Bijlagen	36
Bijlage 1: PowerPointpresentatie schoolteam (leerkrachten)	37
Bijlage 2: Stappenplan Groot (2009)	47
Bijlage 3: Vragenlijst voor interviews	48
Bijlage 4: Verslagen interviews basisscholen	49
Bijlage 5: Matrix naar aanleiding van interviews basisscholen	53
Bijlage 6: Introductie ouderenquête	55
Bijlage 7: Ouderenquête: vragenlijst en statistieken	56
Bijlage 8: Introductie leerkracht enquête	70
Bijlage 9: Leerkracht-enquête: vragenlijst en statistieken	71
Bijlage 10: Introductie leerling-enquête	84
Bijlage 11: Leerling-enquête: vragenlijst en statistieken	85

Samenvatting

Dit onderzoek naar het invoeren van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels heeft plaatsgevonden in het schooljaar 2010-2011 op de basisschool waar ik als groepsleerkracht werkzaam ben. De uitgangspunten voor het leer- en leefklimaat op onze school zijn de verschillen tussen kinderen. We willen de kinderen de kans geven hun eigen mogelijkheden te ontplooiën. Om dat te bereiken is onze school steeds in ontwikkeling. Ook richten we ons op de maatschappij die voortdurend aan verandering onderhevig is.

De aanleiding voor dit onderzoek waren de maatschappelijke en politieke ontwikkelingen van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels in het basisonderwijs.

Het uiteindelijke doel van dit onderzoek was om met een gedegen advies voor het schoolteam en de directie te komen op welke wijze vroeg vreemdetalenonderwijs Engels geïntegreerd kan worden in het onderwijs op onze school. De meningen en wensen van de leerkrachten, de kinderen en de ouders speelden hierbij een belangrijke rol, net als de praktijkervaringen van andere basisscholen. Ook werd onderzocht of het op jonge leeftijd aanbieden van een vreemde taal schadelijk is voor de ontwikkeling van de Nederlandse taal. De onderzoeksvraag luidde als volgt:

Hoe kan op een passende wijze vroeg vreemdetalenonderwijs Engels (vvtoE) worden geïntegreerd in het lesprogramma van onze school?

Om tot antwoorden te komen op de onderzoeksvraag en deelvragen is er een survey onderzoek uitgevoerd. Het ging om een onderzoek waarbij op systematische wijze (interviews en enquêtes) vragen werden gesteld aan een groot aantal mensen (populaties). Naar aanleiding van de opbrengsten zijn uiteindelijk conclusies getrokken. Het onderzoek is afgesloten met een eindadvies voor onze school. De opbrengsten geven aan dat de meerderheid van de betrokkenen positief is over een invoering van vvtoE op onze school, maar dat er eerst een visie, uitgangspunten en doelstellingen voor onze school moeten worden geformuleerd. De invoering van vvtoE is een proces dat stap voor stap doorlopen moet worden. In het laatste hoofdstuk van dit onderzoeksverslag staan dan ook een aantal essentiële aanbevelingen die van belang zijn voor een eventueel vervolgtraject op onze school.

Annemarie Oonk, mei 2011

Inleiding

Ik ben Annemarie Oonk. In 2004 ben ik afgestudeerd als leerkracht basisonderwijs. Na het afstuderen wilde ik me graag verder verdiepen en ontwikkelen in het speciaal onderwijs. Ik besloot om hier niet mee te wachten en heb in 2005 de voltijdse opleiding Leraar Speciaal Onderwijs gevolgd. Verschillen tussen kinderen en hoe ermee om te gaan in de klas stonden bij deze opleiding centraal. Ieder kind is anders en ieder kind leert ook anders. Ik vind het belangrijk daar rekening mee te houden en mezelf daarin te blijven ontwikkelen. Tijdens dat jaar kwam ik erachter dat ik met de opgedane kennis en ervaringen veel kan betekenen binnen het regulier onderwijs.

Vervolgens heb ik op verschillende scholen invalwerk gedaan en heb ik gewerkt op een asielzoekersschool en op mijn huidige werkplek. Sinds 2007 ben ik fulltime werkzaam als groepsleerkracht van groep 7. Het lijkt me geweldig om in de toekomst, naast het lesgeven, iets op het gebied van schoolontwikkeling te kunnen doen. Ik vind het dan ook een uitdaging om te kijken hoe wij bij ons op school, middels dit onderzoek naar de integratie van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels (vvtoE), ons onderwijs kunnen verbeteren en ontwikkelen.

Dit onderzoeksverslag bestaat uit zes hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk beschrijf ik de aanleiding en probleemstelling voor het onderzoek rondom vvtoE. In hoofdstuk 2 geef ik een theoretische onderbouwing weer. In het derde hoofdstuk zet ik uiteen hoe het onderzoek is opgebouwd. Vervolgens presenteer en analyseer ik in hoofdstuk 4 de data. In hoofdstuk vijf staan de conclusies en de antwoorden op de deelvragen en onderzoeksvraag. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een eindadvies voor onze school. In hoofdstuk 6 reflecteer ik op de onderzoeksresultaten en evalueer ik het onderzoek.

Hoofdstuk 1:

Aanleiding en probleemstelling

In dit eerste hoofdstuk wordt allereerst de context van dit onderzoek beschreven (§1.1). Vervolgens wordt dit praktijkonderzoek onderbouwd in §1.2 en wordt de relevantie weergegeven in §1.3.

1.1 De context van dit onderzoek

De school waar het onderzoek plaatsvindt is een openbare basisschool. Het is de enige in de woonplaats. In het schoolplan (School S, 2007-2011) staat beschreven dat de uitgangspunten voor het leer- en leefklimaat de verschillen tussen kinderen zijn. De school wil de kinderen de kans geven hun eigen mogelijkheden te ontplooiën. Ook richt de school zich op de veranderingen in de maatschappij. Daarom is het onderwijs in beweging en is het “een school in beweging”. Het aantal leerlingen in het schooljaar 2010-2011 bedraagt 220. Op school is de verhouding van de leerling-gewichten als volgt:

Tabel 1: Verhouding leerling-gewichten op onze school	
Geen achterstandscategorie	97,5 %
Achterstandscategorie 0,25 / 0,30	2,0 %
Achterstandscategorie 0,90 / 1,20	0,5 %

Het percentage leerlingen in de ‘geen achterstandscategorie’ op de school is hoog. Dat betekent dat de invulling van het onderwijs zich intensiever moet richten op verrijking, verdieping en verbreding van de leerstof, omdat er weinig leerlingen zijn met een achterstand. Dit onderzoek is erop gericht om te bekijken of deze intensivering van ons onderwijs via vroeg vreemdetalenonderwijs Engels bereikt kan worden.

1.2 Onderbouwing van dit onderzoek

In deze paragraaf staan het doel van en in dit onderzoek centraal. Tevens worden de onderzoeksvraag en de deelvragen genoemd.

Doel van het onderzoek

Het uiteindelijke doel van dit onderzoek is om met een gedegen advies voor het team en de directie te komen over de wijze waarop vroeg vreemdetalenonderwijs Engels geïntegreerd kan worden in het onderwijs op onze school. De meningen en wensen van de leerkrachten, de kinderen en de ouders worden meegenomen in dit onderzoek. Ze spelen een belangrijke rol in het uiteindelijke advies over de eventuele invoering van vvtoE op onze school. Tevens worden praktijkervaringen van andere scholen meegenomen in dit advies. Daarnaast wordt onderzocht of het op jonge leeftijd aanbieden van een vreemde taal schadelijk is voor de ontwikkeling van de Nederlandse taal.

Doel in het onderzoek

Het doel in dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de wijze waarop vroeg vreemdetalenonderwijs Engels in het basisonderwijs kan worden vormgegeven en wat de effecten daarvan zijn op de ontwikkeling van de Nederlandse taal.

Onderzoeksvraag

Tijdens dit onderzoek staat de volgende vraag centraal: Hoe kan op een passende wijze vroeg vreemdetalenonderwijs Engels (vvtoE) worden geïntegreerd in het lesprogramma van onze school?

Deelvragen

De volgende deelvragen worden onderzocht:

1. Wat zijn praktijkervaringen van andere basisscholen in Nederland omtrent vvtoE?
2. Op welke manieren kan vvtoE binnen het bestaande lesprogramma op onze school worden geïntegreerd?
3. Wat zijn de meningen en wensen van de leerkrachten, de ouders en de kinderen met betrekking tot vvtoE?

1.3 Relevantie van dit onderzoek

Verbruggen (2010) beschrijft de noodzaak van het beheersen van de Engelse taal. Er wordt steeds meer waarde gehecht aan een goede beheersing van het Engels voor studie, werk of deelname aan de samenleving. Verbruggen geeft aan dat de Onderwijsraad in 2008 op basis van een uitgebreid onderzoek advies gaf aan de Tweede Kamer om scholen eerder met Engels te laten starten. Wanneer Nederland in de toekomst mee wil komen op internationaal niveau dan zal het taalniveau verbeterd moeten worden. In de nieuwe kerndoelen voor het primair onderwijs is sprake van een aanscherping van de inhoudelijke eisen. Scholen worden verzocht om meer Engels in de lesprogramma's op te nemen en er wordt aangeraden om eerder te starten met Engels dan in groep 7. Philipsen (2006) geeft aan dat de vraag óf scholen vvtoE in moeten gaan voeren niet langer speelt, maar dat ze moeten bekijken hoe ze dat gaan doen. Engels is heel lang een vak geweest in plaats van een belangrijk onderdeel van de algemene (taal) ontwikkeling van kinderen.

De schooldirecteur en ik zijn van mening dat we deze ontwikkeling niet mogen negeren. De kinderen in de groepen 7 en 8 krijgen wekelijks een half uur tot een uur Engelse les. Onze ervaring is dat de meeste kinderen een behoorlijke drempel ervaren om Engels te durven spreken en dat het eindniveau voor Engels op onze school matig is. Ik vind het dan ook belangrijk dat we als school op dit vlak een ontwikkeling door gaan maken en zo ons onderwijsaanbod verrijken, verdiepen en verbreden. De directeur gaf aan dat hij tijdens een dyslexie cursus hoorde dat de taalgevoelige periode bij kinderen waarschijnlijk veel eerder aanwezig is dan wanneer de kinderen op onze school Engelse les krijgen. Dit zette hem aan het denken over ons onderwijs in de Engelse taal. Als directeur speelt hij, naast het team, een belangrijke rol bij het beslissen over en het invoeren van veranderingen voor ons onderwijs.

Starten met vvtoE vraagt om een grondige voorbereiding. Op de site talenopdebasischool.nl (2010) staat hierover het volgende: "Om vvtoE op een school in te kunnen voeren is het belangrijk dat het hele schoolteam en de directie achter het plan staat. Ook is het noodzakelijk dat de ouders en de leerlingen enthousiast zijn. Verder moet er ruimte voor de lessen gevonden worden binnen het schoolcurriculum, moeten leerkrachten nageschoold worden, moet lesmateriaal worden aangeschaft en kunnen contacten worden gelegd met ervaren vvto-scholen". De kans op een positieve uitkomst en de bereidwilligheid van het team is groter als goed is onderzocht op wat de effecten zijn van vvtoE en op welke manieren het ingevoerd kan worden. Daarom is dit onderzoek van groot belang voor onze school.

Hoofdstuk 2

Theoretische onderbouwing

Deze theoretische onderbouwing geeft inzicht in de achtergronden van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels (vvtoE) en beschrijft de heersende visies in Nederland op Engels in het basisonderwijs. VvtoE is volop in ontwikkeling. Er zijn de afgelopen jaren verschillende onderzoeken, artikelen en literatuurstudies verschenen rondom dit onderwerp. Allereerst worden de doelen, de visies, het belang en de effecten van vvto(E) beschreven (§2.1 en §2.2). Vervolgens gaat deze onderbouwing dieper in op de startmomenten van en lopende onderzoeken naar vvtoE (§2.3 en §2.4). In §2.5 wordt ingegaan op het effect van vvtoE op de ontwikkeling van de Nederlandse taal. Daarna wordt er een stappenplan beschreven voor de invoering van vvto (§2.6). De onderbouwing eindigt met een conclusie (§2.7).

2.1 Vroeg vreemdetalenonderwijs (vvto)

In deze eerste paragraaf wordt ingegaan op de definitie van vvto en andere belangrijke termen die tijdens dit verslag naar voren komen. Er wordt beschreven hoe vvto in Europa eruit ziet en er worden verschillende modellen voor vreemdetalenonderwijs aangehaald.

Groot (2009, p. 6) definieert vvto als volgt: "vvto = vroeg vreemdetalenonderwijs: term voor het basisonderwijs waarbij kinderen al op jonge leeftijd met de vreemde taal in aanraking komen, bijvoorbeeld in groep 4, maar vaak zelfs al in groep 1". Op de site talenopdebasischool.nl (2011) staat het volgende: "Vvto wil zeggen dat scholen hun leerlingen extra uren Engels (meestal vanaf groep 1) onderwijzen of een andere moderne vreemde taal, zoals Duits of Frans". In dit hoofdstuk komen onderstaande begrippen aan bod (Flipp.com, 2011):

- Eibo: deze afkorting staat voor "Engels in het basisonderwijs". In de groepen 7 en 8 dienen basisschoolleerlingen één uur Engels per week te krijgen.
- vvtoE: deze afkorting staat voor "vroeg vreemdetalenonderwijs Engels". Dit is een verzamelnaam voor al het vreemdetalenonderwijs Engels op de basisschool, met uitzondering van het reguliere Eibo programma.
- vroeg Engels: onder vroeg Engels (en versterkt en vervroegd Engels) kan men meerdere dingen verstaan. Vroeg Engels wordt gedefinieerd als vreemdetalenonderwijs Engels vanaf groep 1 van de basisschool.
- vervroegd Engels: dit is Engels vóór groep 7, maar niet vanaf de kleuterklassen. Voorbeeld hiervan zijn scholen die vanaf groep 3 of groep 5 met Engels beginnen.
- versterkt Engels: dit is Engels voor de groepen 7 en 8, maar meer dan 1 uur per week zoals in het reguliere Eibo programma is vastgelegd.

Volgens Groot (2009) zijn er 6 factoren die een rol spelen om tot de invoering van vvto over te gaan. Hij noemt als eerste de toenemende internationalisering. Ten tweede bevordert het volgens hem de (vreemde) taalontwikkeling. Vvto heeft daarnaast een stedelijke of regionale functie. Een school die vvto aanbiedt kan daarmee in een behoefte voorzien op stedelijk of op regionaal niveau. Het breidt de communicatieve mogelijkheden van kinderen uit en zorgt voor een betere aansluiting op het voortgezet onderwijs. Als laatste noemt hij de profilering van de school. Door vvto aan te bieden kan een school zich profileren ten opzichte van andere scholen.

Vroeg vreemdetalenonderwijs in Europa

Meertaligheid van burgers wordt door de Europese Commissie gestimuleerd. Volgens de commissie draagt het bij aan kennis over andere Europese culturen en maakt het een dieper onderling begrip mogelijk. In 2002 riepen de regeringsleiders op tot verdere acties om leerlingen vanaf zeer jonge leeftijd in ten minste twee talen te onderwijzen. In 2002/ 2003 is in de meeste landen het advies dat alle leerlingen de gelegenheid moeten krijgen om ten minste twee talen te leren in het onderwijsbeleid overgenomen. In alle Europese landen, met uitzondering van Ierland en het Schotse deel van Groot-Brittannië, is op basisscholen onderwijs van ten minste een vreemde taal verplicht. In veel Europese landen wordt de vreemde taal onderwezen als een verplicht vak en Engels is de meest gekozen eerste vreemde taal. In de meeste landen wordt gekozen voor een communicatieve benadering om de doelen te bereiken. Communicatie is zowel het doel als de methode van het vreemdetalenonderwijs. Leerkrachten worden in alle landen gestimuleerd om leerlingen in situaties te plaatsen waarbij ze zich zo spontaan mogelijk kunnen uitdrukken in een vreemde taal. Er wordt geadviseerd om de moedertaal beperkt te gebruiken en de leerlingen maximaal bloot te stellen aan de doeltaal (Herder en de Bot, 2005).

Modellen VVTO

Er zijn verschillende vormen van vreemdetalenonderwijs te onderscheiden. Herder en de Bot (2005) beschrijven de volgende modellen:

- Tweektalig onderdompelingsonderwijs, of totale onderdompeling (total immersion). Het doel is om de leerlingen volledig tweektalig te maken, de eerste en tweede taal zijn voertaal en doeltaal;
- Gedeeltelijke onderdompeling (partial immersion) Het doel is de functionele taalvaardigheid in de vreemde taal;
- Tweekzijdige taalmodel, of tweekzijdige onderdompeling (two-way immersion). Er is sprake van twee talen die een gelijkwaardige rol spelen in het onderwijs. Beide talen worden (meestal) als vak gegeven en beide talen dienen als voertaal. Het doel is het tweektalig maken van leerlingen en het boeken van succes op alle vakgebieden (Cordina en Smits, 2001, in Herder en de Bot, 2005).
- Content and Language Integrated Learning, oftewel CLIL. Dit is een internationale term, het uitgangspunt is dat leerlingen les krijgen in een andere taal dan hun moedertaal;
- Vreemde taal als vak in het curriculum (vreemde talenonderwijs, vto).

Herder en de Bot (2005) geven aan dat binnen het Nederlandse onderwijs met name sprake is van de laatste vorm, namelijk Engels als vreemde taal in het curriculum.

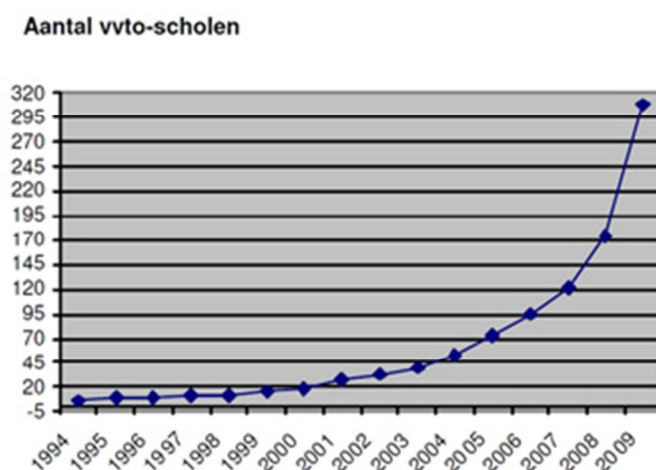
2.2 Huidige situatie vroeg vreemdetalenonderwijs Engels

Sinds 1986 is het voor elke basisschool in Nederland verplicht om in de groepen 7 en 8 gemiddeld 1 uur per week Engels te onderwijzen. Deze lessen mag een school naar eigen inzicht inpassen in het lesrooster (talenopdebasischool.nl, 2011). Vanaf het begin worden er vier voorwaarden gesteld voor Eibo:

1. Engels krijgt een geïntegreerde plaats in het basisonderwijs.
2. Er ontstaat een longitudinale leerlijn van Engels in het basisonderwijs naar de basisvorming.
3. De leerkrachten basisonderwijs worden opgeleid om Engels te geven.
4. Er wordt lesmateriaal Eibo ontwikkeld.

Volgens Bodde-Alderlieste en Meij-Dijkman (2007) is aan de eerste twee voorwaarden tot op heden nog niets gedaan. In 1993 werden de eerste kerndoelen opgesteld. Vervolgens kwamen er in 1998 compactere doelen en in augustus 2005 zijn nieuwe, herziende en zeer

beperkte kerndoelen ingevoerd (tule.slo.nl, 2010). De kerndoelen Eibo zijn onderdeel van de kerndoelen basisonderwijs. Het zijn geen minimale eindtermen waaraan alle leerlingen moeten voldoen, maar het zijn streefdoelen. Voor vvto is geen landelijk curriculum ontwikkeld en zijn geen eindtermen vastgesteld (Bodde-Alderlieste en Meij-Dijkman, 2007). De minister nodigt scholen uit vroeg te beginnen met een moderne vreemde taal, maar ondanks het advies dat de Onderwijsraad in 2008 heeft gegeven is dit niet verplicht. Dit advies luidde dat 15% van de totale onderwijstijd voor vroeg vreemdetalenonderwijs gereserveerd zou moeten worden (Flipp.com, 2011). Inmiddels is de interesse in vroeg vreemdetalenonderwijs enorm gegroeid in Nederland. In het figuur hieronder staat de ontwikkeling van het aantal scholen met vroeg vreemdetalenonderwijs in Nederland. Bijna 90% van deze scholen (zie figuur 1) heeft gekozen voor de Engelse taal (earlybirdie.nl, 2011a).

Figuur 1: Ontwikkeling aantal vvto-scholen in Nederland

Het doel en het belang van vvtoE

Met vroeg vreemdetalenonderwijs Engels wordt in feite bedoeld dat basisscholen iets anders of meer doen dan het verplichte Eibo. Deelder en Maljers (2007) beschrijven dat het kan gaan om extra uren Engels of over Engels waar de leerkrachten eerder mee beginnen dan in groep 7 van de basisschool. Hoe dit vorm wordt gegeven verschilt per school. Het startmoment kan liggen in groep 1 of 2, maar kan ook zijn in groep 3 of groep 5. Het aantal uren vvtoE dat per week aangeboden wordt is ook per school anders. De beslissing over het aantal minuten vvtoE hangt af van verschillende factoren; wat is haalbaar voor de school, hoeveel tijd kan er voor vvtoE worden ingeruimd binnen het curriculum, wat wil de school de leerlingen bieden en wat zijn de doelen van het programma?

VvtoE heeft twee belangrijke doelen: het vergroten van de taalbeheersing van leerlingen en het verkrijgen van een internationale oriëntatie. De invoering van vvto is belangrijk vanwege de volgende aspecten:

- de taalgevoelige leeftijd ligt voor 7 jaar
- het stimuleert de algemene taalontwikkeling
- het geeft een kwaliteitsimpuls aan het taalonderwijs
- profilering van de school
- het bevordert internationale contacten en samenwerking (europeesplatform.nl, 2011a).

Herder en de Bot (2007) geven aan dat vvtoE niet is ingevoerd om leerlingen puur en alleen met een hogere taalvaardigheid af te leveren, want taalvaardigheid alleen heeft geen doel. Taalvaardigheid is een middel voor een doel. Internationalisering is dat hogere doel en

internationaliseren is leren door te doen. Om kinderen zo vroeg mogelijk bezig te laten zijn met internationalisering is vroeg beginnen met Engels noodzakelijk. Alleen met een minimale basiskennis kunnen kinderen zinvol en gemotiveerd communiceren.

Het Europees Platform heeft in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap geïnterviewd wat de stand van zaken is van vroeg vreemdetalenonderwijs in Nederland. Uit die inventarisatie blijkt dat leerkrachten vooral veel positieve effecten van vvtoE bemerken (europeesplatform, 2011). Deelder en Maljers (2007) noemen de volgende positieve effecten:

- Leerlingen krijgen meer algemeen taalinzicht.
- VvtoE vergroot het zelfvertrouwen en geeft meer voldoening.
- VvtoE draagt bij aan meer verdraagzaamheid en respect voor alles wat niet-Nederlands is.
- De attitude met betrekking tot het leren van talen wordt positief beïnvloed.
- Het stimuleert internationalisering en het geeft kinderen een betere uitspraak en woordenschat.

Herder & de Bot (2007) geven aan dat de positieve effecten met name gelden voor de onderdompelingmodellen waarin een behoorlijk deel van het curriculum in de vreemde taal wordt aangeboden, maar ook voor modellen waarin het taalonderwijs beperkt blijft tot vier of vijf uur per week.

2.3 Startmomenten vvto

In de meeste Europese landen begint het verplichte onderwijs in een eerste vreemde taal tegen het einde van het basisonderwijs, wanneer de leerlingen tussen de 8 en 11 jaar oud zijn. Luxemburg, Noorwegen en Oostenrijk wijken hiervan af, daar krijgen ze vanaf zes jaar onderwijs in een vreemde taal. In Italië beginnen de kinderen als ze 7 jaar zijn en in Vlaanderen (België) beginnen ze met een eerste vreemde taal als ze 12 jaar oud zijn. In Nederland, maar ook in Estland, Zweden en Finland mogen scholen tot op zekere hoogte kiezen in welk leerjaar de eerste vreemde taal wordt geïntroduceerd als verplicht vak (Herder en de Bot, 2005). In deze paragraaf wordt ingegaan op het leren van een tweede taal. Is er sprake van een kritische periode bij het leren van taal? Wat is er bekend over de leeftijd waarop kinderen het beste kunnen beginnen met het leren van een vreemde taal?

Taal verwerven en taal leren

De Bot en Philipsen (2007) geven aan dat we op twee manieren kunnen kijken naar de ontwikkeling van een vaardigheid als het leren en het gebruiken van een tweede taal. De eerste gaat ervan uit dat we een verzameling woorden en grammaticaregels aanleren en dat die kennis vervolgens wordt ingezet om de taal te gebruiken ('de verzamelbaktheorie'). Hier is traditioneel taalonderwijs op gebaseerd. De andere benadering is dat taalgebruik een vaardigheid is en geen bak met kennis (de 'leren-door-doen-theorie'). Dit is gebaseerd op het principe achter taalleren, namelijk de taal automatiseren en integreren. Oftewel: taal leren = taal gebruiken en taal gebruiken = taal leren.

Simultane en successieve tweetaligheid

Goorhuis- Brouwer (2007) geeft aan dat het leren van taal gebonden is aan een kritische en gevoelige periode. Er zijn volgens haar verschillende startleeftijden mogelijk voor het leren van een vreemde taal, toch zijn er sterke argumenten om te beginnen in groep 1. Volgens haar hoeft vanuit het taallerend vermogen van kinderen tweetaligheid zeker niet problematisch te zijn. Tweetaligheid kan volgens haar op twee manieren worden opgevat (p.52): "Een tweede taal kan tijdens de gevoelige periode van taalverwerving (0 tot 7 jaar) worden geleerd naast de moedertaal (simultaan). In dat geval worden twee moedertalen geleerd. Een tweede taal kan ook worden geleerd nadat de moedertaal is verworven (successief). In dat geval wordt naast de moedertaal een tweede taal geleerd" (zie tabel 2).

Tabel 2: Simultane en successieve tweetaligheid	
Simultane tweetaligheid	Successieve tweetaligheid
Twee moedertalen	Een tweede taal
0 tot 7 jaar (twee talen tegelijkertijd)	Vanaf ongeveer 10 jaar
Overlappende hersenactiviteit	Geen overlappende hersenactiviteit
Spontaan ontwikkelingsproces	Leerproces vanuit vertalen

Twee moedertalen (simultane taalverwerving)

Goorhuis-Brouwer (2007) benadrukt dat het voor kinderen goed mogelijk is om twee moedertalen te leren. Bij kinderen van 0 tot 7 jaar zijn de hersenen zo toegankelijk voor het opslaan van informatie dat het niet uitmaakt of er een of twee taalsystemen in de basis worden opgebouwd. Er zijn hersencellen genoeg. In deze periode kunnen hersencellen net zoveel verbindingen aangaan als door stimulatie vanuit de omgeving mogelijk wordt gemaakt. De enige voorwaarde is dat beide talen voor het kind duidelijk onderscheiden moeten zijn door personen of situaties. Het moet voor het kind duidelijk zijn op welke momenten de ene en op welke momenten de andere taal wordt gesproken. Als scholen vanaf groep 1 willen starten met Engels dan moet er een Nederlands sprekende en een Engels sprekende leerkracht aanwezig zijn. Volgens Goorhuis-Brouwer (2007) lukt het leren van een tweede moedertaal niet meer zo gemakkelijk als kinderen ouder zijn dan ongeveer zeven jaar. Volgens haar is dan de gevoelige periode, waarin kinderen vanzelf taalregels ontdekken en toepassen, voorbij. Vanaf die leeftijd wil het kind de taal ook gaan begrijpen en de moedertaal gaat bewust tot het denkschema van het kind behoren.

Broekhof (2007) beschrijft dat er volgens hem geen overtuigend bewijs is voor de aanwezigheid van een 'kritische periode' voor het verwerven van een tweede taal. Maar hij geeft wel aan dat het voordelen heeft om vroeg te beginnen. Volgens hem heeft de totale leerperiode invloed op het beheersingsniveau dat iemand uiteindelijk behaalt. Het tweede voordeel is dat jonge kinderen gemakkelijker de uitspraak van een native speaker (moedertaalspreker) overnemen. Het laatste voordeel dat wordt genoemd is dat kinderen die jong een andere taal leren eerder een metalinguïstisch bewustzijn (vermogen om over taal en talen na te denken) ontwikkelen.

Startleeftijd

Zoals al eerder is aangegeven zijn er verschillende startleeftijden mogelijk voor het leren van een tweede taal. Herder en de Bot (2007) verwijzen naar een model van Goorhuis-Brouwer en Schaerlaekens waarin kinderen op verschillende leeftijden kunnen beginnen met het leren van een vreemde taal (zie tabel 3).

Tabel 3: Model startleeftijden vvto		
Groep 1 en 2	Spelonderwijs	Kinderen moeten veel input krijgen.
Groep 3 t/m 6	Minder geschikt om te starten met Engels	Kinderen hebben al hun tijd nodig voor de ontwikkeling van de Nederlandse taal en rekenen.
Groep 7 en 8	Formeel taalonderwijs	Kinderen zijn in staat en staan open voor het leren van regels.

Naar aanleiding van dit model kan men concluderen is dat voor jonge kinderen de onderdompelingprogramma's, waarin een aanzienlijk deel van het programma in de vreemde taal wordt aangeboden, zeer geschikt zijn. Voor de oudere kinderen is een meer traditioneel

programma geschikter, omdat taal in zo'n programma als object wordt beschouwd en niet als middel wordt ingezet.

2.4 Onderzoeken naar vvtoE

Hieronder volgen twee beschrijvingen van onderzoeken naar vroeg vreemdetalenonderwijs Engels.

ELLiE-project

Op 1 december 2007 is het ELLiE-project van start gegaan. ELLiE staat voor Early Language Learning in Europe en is een langlopend, internationaal onderzoek naar de opbrengsten van vroeg vreemdetalenonderwijs in de basisschool. Het onderzoek duurde 3 jaar. Het volgde ongeveer 1200 basisschool- leerlingen in de leeftijd van 7/8 jaar tot 10/11 jaar die een vreemde taal aan het leren zijn in zeven Europese landen. In Engeland ging het om het aanbieden van Frans en Spaans, in de rest van de landen ging het om het aanbieden van Engels. Men deed onderzoek naar welk niveau bereikt kan worden binnen de beperkte tijd die voor het vreemdetalenonderwijs in het primair onderwijs beschikbaar is. De specifieke onderzoeksgebieden per land waren:

- Het overheidsbeleid op het gebied van taal
- De belangrijkste factoren die er toe bijdragen het tweede taal leren tot een succes te maken en de taalvaardige en niet-taalvaardige resultaten bij kinderen.

Twee belangrijke aandachtspunten die door dit onderzoek heen liepen waren het gebruik van digitale media en de rol van de leerkracht in het vvto. Elke land had dezelfde aanpak voor het doen van onderzoek en gebruikte dezelfde instrumenten. De resultaten van alle landen konden zo land overstijgend geanalyseerd worden (expertisecentrumnederlands.nl, 2011).

Project FLiPP

FLiPP, the Foreign Languages in Primary school Project, doet de komende jaren onderzoek naar Engels op de basisschool. Rijksuniversiteit Groningen (RUG) en Universiteit Utrecht (UU) werken samen om de volgende onderzoeksvragen te beantwoorden: Wat is het effect van beginnen in groep 1 met Engelse les ten opzichte van beginnen in groep 7 voor de ontwikkeling van het kind? Welk effect heeft de kwaliteit en kwantiteit van de input op de Engelse taalvaardigheid? Men hoopt in 2013 met antwoorden te komen (project-flipp.com, 2011).

2.5 Effect vvtoE op de ontwikkeling van de Nederlandse taal

Eén van de mythes over meertaligheid is dat het leren van een nieuwe taal ten koste gaat van eerder geleerde talen (de Bot, 2009). Hieronder wordt dieper ingegaan op de effecten van vvtoE op de ontwikkeling van de Nederlandse taal.

Vroeg Engels en de ontwikkeling van de Nederlandse taal

Volgens Stegenga-Burgers en de Visser (2009) is de zorg dat taal en rekenen eronder zullen lijden als er Engels onderwijs wordt gegeven onnodig. Engels *is* taal en onderzoek wijst uit dat de taalgevoeligheid van kinderen alleen maar toeneemt wanneer zij meerdere talen aangeboden krijgen. De ontwikkeling van het Nederlands profiteert er volgens hen zelfs van. Onderzoek van Goorhuis-Brouwer en de Bot (2005 b, p.5) onderstreept dit: "Op basis van de scores op de Reynell Test voor taalbegrip¹ in het eerste en tweede jaar van het basisonderwijs met vvto kan voor de onderzochte groep geconcludeerd worden dat het

¹ De Reynell Test voor Taalbegrip meet het niveau van de receptieve taalontwikkeling van Nederlandssprekende kinderen. (taalexpert.nl, 2011).

krijgen van vvto niet ten koste gaat van de Nederlandse taalontwikkeling. Taalzwakke leerlingen wijken niet af in hun ontwikkeling van leerlingen met een hogere score. Leerlingen met een niet-Nederlandse taalachtergrond wijken niet significant af van de rest van de groep. Leerlingen met een niet-Nederlandse taalachtergrond die zwak scoren op het eerste meetmoment maken over het algemeen een versnelde ontwikkeling door die ervoor zorgt dat zij bij het tweede moment nauwelijks meer afwijken van de rest.”

Dezelfde professoren hebben in 2010 opnieuw een onderzoek over de effecten van vvtoE gepubliceerd (Goorhuis-Brouwer en de Bot, 2010). Tussen 2003 en 2008 hebben kleuters uit verschillende leerjaren één tot drie uur Engelse les per week gehad. Ze werden getest met de Nederlandse en Engelse versies van de Reynell Test voor taalbegrip. De uitkomst van dit onderzoek is vergelijkbaar met het onderzoek in 2005. Hun conclusies waren dat jonge Nederlandse kinderen in één jaar Engels leren (3 uur Engelse les per week) tot een niveau van een 2 jaar oud Engels sprekend kind. Maar in het tweede leerjaar ontwikkelen ze het Engels niet opvallend. Het is niet duidelijk of dit te maken heeft met leeftijd of de gebruikte didactiek. Over het algemeen kan geconcludeerd worden dat vvtoE voordelig is voor de ontwikkeling van Nederlandse taalvaardigheden. Dat geldt voor kinderen met Nederlands als moedertaal en kinderen die Nederlands als tweede taal leren.

2.6 Invoeren vvtoE in curriculum basisschool

Starten met vvto vraagt om een gedegen voorbereiding. Op elke basisschool in Nederland waar men ervoor gekozen heeft om vroeg vreemdetalenonderwijs aan te bieden, is men vrij om zelf deze lessen in te vullen. De frequentie van de lessen varieert daarom per school van 60 tot 180 minuten per week. Ook het startmoment varieert. Op veel scholen wordt al in groep 1 begonnen met de taallessen, op andere scholen vanaf groep 2 of vanaf groep 5 (talenopdebasischool.nl, 2010). Er wordt benadrukt dat kinderen een taal het snelst oppikken als de vvto-lessen in de doeltaal worden gegeven. Een belangrijke voorwaarde voor jonge kinderen om een vreemde taal te leren is dat de talen gescheiden worden aangeboden, anders leert een kind de talen niet uit elkaar te houden. Dit gescheiden aanbieden kan bijvoorbeeld door onderscheid te maken tussen de Engelse les en de lessen in het Nederlands. Groot (2009) heeft in samenwerking met het Europees Platform een stappenplan geschreven voor de invoering van vvto. In bijlage 2 wordt het stappenplan van hem in grote lijnen weergegeven. Hij beschrijft 10 ‘steps’ (stappen) voor de voorbereiding en de invoering van vvto en geeft tevens een aantal aanbevelingen. Early Bird is een landelijk opererend kenniscentrum rondom vvtoE. Zij hebben een programma ontwikkeld waarin rekening gehouden wordt met de leefstadij van de kinderen (earlybirdie.nl, 2011b).

2.7 Conclusie

Philipsen (2006) geeft aan dat de vraag óf we vvtoE in moeten gaan voeren niet langer speelt, maar dat scholen moeten bekijken hoe ze dat gaan doen. In de nieuwe kerndoelen is sprake van een aanscherping van de inhoudelijke eisen. Scholen worden nadrukkelijk uitgenodigd om meer Engels in hun programma’s op te nemen en er wordt een eerdere start dan in groep 7 toegejuicht. Goorhuis-Brouwer en de Bot (2005 b) geven aan dat de ontwikkeling van de Nederlandse taal niet ten koste gaat van het vroeg aanbieden van een vreemde taal. Net als bij zich normaal ontwikkelende kinderen blijven de taalscores voor Nederlands relatief stabiel. Dit geldt zowel voor taalzwakke als taalsterke leerlingen. Volgens Goorhuis-Brouwer (2007) is het leren van taal gebonden is aan een kritische en gevoelige periode. Er zijn verschillende startleeftijden mogelijk voor het leren van een vreemde taal, toch zijn er goede redenen om te beginnen in groep 1. Groot (2009) heeft een stappenplan geschreven voor de invoering van vvto. Volgens hem moet de start met vvto grondig worden voorbereid. Aan de daadwerkelijke realisering van vvto gaat een langdurig traject vooraf. Als een school de keuze maakt om vvto in te gaan voeren dan is het aan te raden dat de school zijn publicatie, waarin het stappenplan wordt beschreven, aanschaff.

Hoofdstuk 3

Onderzoeksmethodologie

In dit derde hoofdstuk volgt een uiteenzetting voor de opbouw van dit onderzoek om een antwoord te krijgen op de vraag: hoe kan op een passende wijze vvtoE worden geïntegreerd in het lesprogramma van onze school? Er wordt beschreven voor welke vorm van onderzoek er wordt gekozen, wie er betrokken zijn, op welke wijze de data worden verzameld en hoe deze data worden geanalyseerd (§3.1). Het hoofdstuk eindigt met een verantwoording voor de triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid (§3.2) en er wordt ingegaan op de ethische aspecten van dit onderzoek (§3.3).

3.1 Uiteenzetting van het onderzoek

Onderzoeksvorm

Dit praktijkonderzoek is gericht op praktijkverbetering en praktijkontwikkeling. Het is grotendeels een survey-onderzoek (Harinck, 2010). Het gaat om een onderzoek waarbij op systematische wijze (interviews, enquêtes) vragen worden gesteld aan een groot aantal mensen (populaties). Er wordt gekozen voor een groot aantal mensen om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen voor de beantwoording van de onderzoeksvraag. De vragen meten hoe verschillende populaties over de invoering van vvtoE denken. Met de verkregen statistieken worden vervolgens de antwoorden van deze populaties in kaart gebracht. Deze antwoorden spelen een grote rol bij het trekken van conclusies en het eindadvies dat gegeven wordt aan de school. Het bezoeken van vier basisscholen in de regio, de informatie van de NOT (Nationale Onderwijstentoonstelling) en de informatiebijeenkomst van Early Bird dragen tevens bij aan de conclusies die getrokken kunnen worden en het uiteindelijke advies.

Betrokkenen

In de eerste plaats zijn de directeur, het schoolteam, de ouders en de leerlingen van onze school bij dit onderzoek betrokken. Daarnaast zijn leerkrachten en schooldirecties van drie andere basisscholen bij het onderzoek betrokken en speelt de kennis en ervaring van verschillende instanties een rol bij de beantwoording van de onderzoeksvraag.

Dataverzameling en data-verzamelingsinstrumenten

In onderstaand schema wordt per deelvraag kort aangegeven hoe de verschillende data worden verzameld. Daarna volgt er een uitgebreidere beschrijving van de data-verzamelingsinstrumenten die worden gebruikt.

Hoofdvraag: Hoe kan op een passende wijze vroeg vreemdetalenonderwijs Engels (vvtoE) worden geïntegreerd in het lesprogramma van onze school?			
Deelvragen:	Doelgroep:	Dataverzameling:	Tijdpad:
Deelvraag 1: Wat zijn praktijkervaringen van andere basisscholen in Nederland omtrent VVTOE?	Schoolteam, en directie van de betreffende scholen.	Praktijkbezoeken andere basisscholen (school 1, 2 en 3): Ongestructureerde lesobservaties en semigestructureerde interviews.	februari/ maart 2011.

Deelvraag 2: Op welke manieren kan VVTOE binnen een lesprogramma op onze school worden geïntegreerd?	Schoolteam en directie eigen school.	Literatuurstudie Voorlichtingsbijeenkomst Early Bird NOT bezoek (Educasent, Europees Platform) Vragenlijsten (online enquêtes)	okt./dec. 2010 oktober 2011 januari 2010 februari/ maart 2011
Deelvraag 3: Wat zijn de meningen en wensen van de leerkrachten, de ouders en de leerlingen met betrekking tot vvtoE?	Schoolteam, ouders en leerlingen.	Presentatie over het onderzoek aan het schoolteam. Vragenlijsten (online enquêtes)	februari/ maart 2011

Deelvraag 1: Interviews en lesobservaties praktijkbezoeken

Voor het beantwoorden van de eerste deelvraag staan de interviews met directies of met contactpersonen van de desbetreffende scholen centraal. Van tevoren worden de scholen telefonisch benaderd met de vraag of er een bezoek en een interview plaats kan vinden. Vervolgens worden er datums vastgelegd waarop deze bezoeken plaats gaan vinden. In samenwerking met de directeur van onze school wordt er een lijst met 23 vragen opgesteld voor de interviews (zie bijlage 3). Deze vragen gaan met name over hoe de invoering van vvtoE op de desbetreffende scholen is verlopen, maar ook wordt er gevraagd naar de schoolvisie, doelstellingen en werkwijze rondom vvtoE. Tijdens de bezoeken vinden er eerst ongestructureerde lesobservaties plaats. Deze lesobservaties geven een beeld van de manier waarop er op die school met vvtoE wordt gewerkt en vormen een basis voor het interview dat daarna plaatsvindt. Aansluitend vindt er een semi- gestructureerd interview plaats met de directie van de school of een contactpersoon voor Engels op die school. Een deel van de vragen is vooraf vastgesteld, zodat ze in alle interviews aan de orde komen en er na de tijd een zekere mate van vergelijkbaarheid aanwezig is. Daarnaast worden er vragen gesteld naar aanleiding van de lesobservaties. Tijdens de interviews wordt de informatie vastgelegd door het maken van notities. Na afloop worden de praktijkbezoeken verwerkt in een verslag per school (zie bijlage 4).

Deelvraag 2 en deelvraag 3: Online enquêtes

De literatuurstudie voor hoofdstuk 2, het bezoeken van de NOT en het bijwonen van een voorlichtingsbijeenkomst van Early Bird vormen samen een uitgangspunt voor het beantwoorden van deze deelvragen. De meningen en wensen van het schoolteam, de ouders en de leerlingen van onze school worden via online-enquêtes in kaart gebracht (enquetemaken.be, 2011). Dit zijn vragenlijsten met verschillende soorten vragen die eenmalig worden afgenomen. Alle vragen in de enquêtes, behalve de inleidende vragen, geven antwoord op deelvraag 3. Daarnaast geven een aantal vragen tevens antwoord op deelvraag 2. In de ouder-enquête zijn dat de volgende vragen: 10, 13 t/m 16 en 18. In de enquête voor de leerkrachten zijn dat de vragen 11, 13 t/m 15 en 20 t/m 25. Voor de leerling-enquête geldt dat voor de vragen 10 en 13 t/m 16. De laatste vraag bij alle enquêtes geeft ruimte voor opmerkingen van de respondent. Deze opmerkingen worden meegenomen in de analyses van zowel deelvraag 2 als deelvraag 3. De introducties, de enquêtes en de volledige statistieken zijn opgenomen in de bijlagen (bijlage 6 t/m 11).

Vooraf wordt er een introductiemail naar alle 143 gezinnen en naar de 16 leerkrachten van onze school gestuurd. In die mail worden het doel en de motivatie van de enquête en het onderzoek aangegeven, maar ook het internetadres waar de enquête te vinden is en het wachtwoord om in te loggen. De uiterste invuldatum wordt tevens vermeld. Een week na het versturen van de eerste mail wordt er een herinneringsmail verstuurd om het responspercentage te verhogen. Beide enquêtes zijn anderhalve week actief. De leerling-enquête wordt op school afgenomen. Zo wordt er voorkomen dat de leerlingen thuis worden beïnvloed door de meningen en wensen van hun ouders of andere familieleden. In week 9 wordt tijdens de plenaire teamvergadering uitleg gegeven over de leerling-enquête. Negen leerlingen van groep 4 en alle leerlingen van groep 5 t/m 8 vullen vervolgens op school deze online-enquête in. Alle leerkrachten van de desbetreffende groepen krijgen een inleidende brief die voor de afname klassikaal wordt voorgelezen. De vragen van de enquête zijn toegevoegd aan de brief, zodat alle leerkrachten deze van tevoren kunnen doornemen. Zo weten zij vooraf welke vragen er worden gesteld en kan men inspelen op onduidelijkheden tijdens de afname. De ICT-coördinator van onze school plaatst een link naar de enquête op alle leerling-pc's. Daardoor hoeven de leerlingen alleen maar op deze link te klikken en moeten ze het wachtwoord invoeren om bij de enquête te komen. In week 10 wordt de leerling-enquête afgenomen. Alle groepen hebben een week de tijd om dit te doen. De leerkracht van elke groep kan zelf bepalen op welk moment dit het beste uitkomt.

Data analyses

Na afloop van de praktijkbezoeken vindt er eerst een beschrijving van de praktijkbezoeken plaats. Het interviewmateriaal wordt 'ingedikt' om de grote hoeveelheid informatie in te perken. Harinck (2010) verwijst naar het gebruiken van een matrix bij semi- gestructureerde interviews . Alle antwoorden worden compact in een matrix weergegeven (zie bijlage 5). Vervolgens wordt per vraag een samenvatting van deze interviews in combinatie met de observatiegegevens van de lesbezoeken beschreven. Bij de online-enquêtes worden uiterste invuldatums ingesteld. Na deze uiterste invuldatums worden de automatisch gegenereerde statistieken geanalyseerd. De vragen die in elke enquête zijn opgenomen, worden met elkaar vergeleken. De overige vragen zijn specifiek voor een bepaalde populatie en worden tevens geanalyseerd. Bij alle analyses worden de grote lijnen en belangrijke thema's uitgelicht, waardoor er patronen worden ontdekt voor de beantwoording van de onderzoeksvraag. Bij een aantal opbrengsten (schaalvragen 1 tot 10) wordt tevens de variantie genoemd. De variantie is een maat voor de spreiding van de betrokken waarden. Onder de spreiding van de waarden verstaat men de mate waarin de waarden onderling verschillen. Hoe groter de variantie, hoe meer de afzonderlijke waarden onderling verschillen, en dus ook hoe meer de waarden van het "gemiddelde" afwijken (nl.wikipedia.org, 2011).

3.2 Verantwoording triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid

Tijdens dit onderzoek wordt er vanuit meerdere invalshoeken naar vvtoE gekeken. Er zijn verschillende typen informanten en verschillende soorten informatiebronnen die een rol spelen bij de beantwoording van de onderzoeksvraag. De verslagen van de praktijkbezoeken worden ter goedkeuring voorgelegd aan de betrokken personen. Er wordt gekozen voor de inzet van online-enquêtes omdat de verwerking van de grote hoeveelheid gegevens op die manier goed mogelijk is binnen het tijdbestek van dit onderzoek. Een critical friend, de directeur, een willekeurige collega, ouder en leerling bekijken eerst de enquêtes kritisch en voorzien ze van feedback. Deze feedback wordt meegenomen en verwerkt in de enquêtes. Er wordt gelet op volledigheid, helderheid, nauwkeurigheid en consistentie en er is getracht om alle aspecten die relevant zijn voor dit onderzoek op te nemen. De enquêtes voor de ouders en de leerkrachten zijn beschermd tegen meermals invullen. Er is namelijk een cookie ingesteld. Een cookie is een soort bestand dat op een computer wordt opgeslagen telkens als een respondent de enquête invult. Wanneer iemand de enquête invult, zal er gecontroleerd worden of er al een cookie van die enquête bestaat. Het zorgt mede voor

betrouwbaarheid. Bij de leerling-enquête is dit niet mogelijk, omdat zij de enquête op school invullen. De computers op onze school zijn allemaal aangesloten op hetzelfde netwerk. De leerlingen moeten dan ook bij vraag 3 hun voor- en achternaam invullen. Zo kan er na het invullen worden gecontroleerd of ze de enquête meerdere malen hebben ingevuld. De namen van de leerlingen worden bij de weergave van de statistieken in de bijlagen verwijderd om de anonimiteit te waarborgen. De enquêtes zijn betrouwbaar als 65% van de betrokkenen de enquête heeft ingevuld.

3.3 Ethische aspecten

In dit onderzoeksverslag staat het belang van anonimiteit voorop. Er worden geen namen van personen of schoolnamen genoemd. Harinck (2010) benadrukt dat goede communicatie essentieel is om de sociale functie van een onderzoek met succes te kunnen vervullen. Het schoolteam is dan ook vanaf het begin op de hoogte gesteld van dit onderzoek. In teamvergaderingen, maar ook tijdens informele gesprekken, wordt het onderzoek besproken. Begin februari wordt het onderzoek gepresenteerd aan het schoolteam en ontvangen alle teamleden extra informatie. De PowerPointpresentatie voor het team is opgenomen in de bijlagen (bijlage 1). Op die manier wordt er draagvlak gecreëerd. Middels online-enquêtes wordt de mogelijkheid tot participatie geboden. Deze enquêtes zijn anoniem en ze zijn kort en bondig. Daardoor worden de betrokkenen niet onnodig belast. Elke enquête heeft zijn eigen introductie, aangepast aan de doelgroep. Daarin staan het doel en de motivatie beschreven. Er wordt duidelijk gemaakt hoe de respondenten kunnen antwoorden en dat het invullen weinig tijd kost. Er wordt tevens aangegeven dat er geen goede of foute antwoorden zijn. De online-enquêtes worden beveiligd met een wachtwoord. Door de invoering van een wachtwoord is het onmogelijk voor derden om de enquête te bekijken. Het wachtwoord is de naam van onze school. Deze wordt vanwege het waarborgen van de anonimiteit dan ook niet getoond in de bijlagen. Aan het eind van het onderzoek worden de directie, het team, de ouders en de kinderen op de hoogte gebracht van de uitkomsten van het onderzoek. Het team en de directie krijgen een presentatie over deze uitkomsten. De ouders en kinderen worden via de nieuwsbrief van school op de hoogte gesteld.

Hoofdstuk 4

Data-presentatie en -analyse

In dit hoofdstuk worden de data van dit onderzoek per deelvraag gepresenteerd en geanalyseerd. Allereerst worden de praktijkervaringen met vvtoE van drie basisscholen samengevat (§4.1). Daarna worden in §4.2 de opbrengsten van de enquêtes weergegeven. Tot slot worden er korte conclusies op dataniveau getrokken (§4.3).

4.1 Praktijkbezoeken

De eerste deelvraag van dit onderzoek is: wat zijn praktijkervaringen van andere basisscholen in Nederland omtrent vvtoE? Voor de beantwoording van deze deelvraag zijn drie basisscholen bezocht die vvtoE hebben ingevoerd. Op school 1 is vvtoE recent ingevoerd en wordt het aangeboden in groep 5 t/m 8. Er loopt een pilot in de groepen 1 t/m 4 en het is de bedoeling dat het in 2012 in de hele school wordt ingevoerd om de doorgaande lijn in de school te continueren. De tweede basisschool werkt vanaf 1992 met vvtoE en daar wordt het in de hele school aangeboden. Op de derde school is het recent in de hele school ingevoerd. De data voor deze deelvraag zijn verzameld middels ongestructureerde lesobservaties en semi- gestructureerde interviews. De verslagen hiervan zijn te vinden in de bijlagen (bijlage 4). Voor de resultaten van deelvraag 1 is tevens een matrix opgesteld (zie bijlage 5). Hierin worden de hoofdzaken uit de lesobservaties en de antwoorden op de interviews weergegeven. Hieronder volgt een samenvatting van deze praktijkbezoeken per school.

School 1

School 1 wil middels vvtoE tegemoetkomen aan een extra uitdaging voor de leerlingen. Een van de andere doelstellingen is het verbeteren van de communicatie in het Engels. Aanleiding voor de invoering van vvtoE was een vraag vanuit het ouderbestuur. Daarnaast wil deze school zich profileren ten opzichte van andere scholen. De ouders waren voor de invoering van vvtoE, het team stemde hiermee in. De leerlingen is niet om hun mening gevraagd. Over het algemeen zijn er vooral enthousiaste reacties op de invoering van vvtoE. Er is iemand van Heutink ingeschakeld voor de keuze van de methode 'Take it Easy'. Deze methode maakt gebruik van digiteachers (dit zijn native speakers via het digitale schoolbord). De groepen 5 en 6 krijgen een half uur Engelse les per week, de groepen 7 en 8 een uur per week. Vanaf 2012 wordt het in de hele school aangeboden. De invoering verloopt heel geleidelijk en er is weinig weerstand. Er was eerst enige twijfel bij een kleuterjuf. Zij gaf aan dat ze het werken met het digibord lastig vond. Maar dat is opgelost doordat haar duo collega nu de Engelse lessen via het digibord geeft. Om ruimte te maken voor vvtoE is eerst het lesrooster onder de loep genomen. Er is vervolgens geschoven met een aantal vakken en sommige vakken (vooral zaakvakken) zijn verminderd. De Engelse en de Nederlandse taal wordt bewust gescheiden aangeboden. Er is subsidie aangevraagd bij het Europees Platform. Het schoolteam krijgt geen nascholing. De directie is van mening dat elke leerkracht het niveau van groep 8 moet beheersen. De school denkt dat vvtoE de ontwikkeling van de Nederlandse taal versterkt, maar heeft hier geen bewijs voor. De enige grote tegenvaller tot nu toe is dat de pilot langer duurde dan verwacht.

School 2

Deze school wil middels vvtoe het intercultureel begrip en respect bevorderen en de communicatie in het Engels verbeteren. De nadruk ligt op de individuele kwaliteiten en talenten van de leerlingen. De Engelse taal is er vooral een middel en niet alleen een doel. De school wil zich profileren ten opzichte van andere scholen. Voor de invoering twijfelde

men over het beheersingsniveau van de leerkrachten en was er de angst dat het schadelijk zou kunnen zijn voor de ontwikkeling van het Nederlands. Nu zien de ouders en de leerkrachten het als een enorme meerwaarde en zijn de meesten erg enthousiast en gemotiveerd. De school is sinds de invoering sterk gegroeid. Er is subsidie aangevraagd bij het Europees Platform. Binnen het schoolteam is er een werkgroep gevormd. Zij houden zich o.a. bezig met de keuze van methodes en materialen, onderhouden contacten met instanties en ze bezoeken presentaties en beurzen. Het aantal uren Engels, per week, in de hele school is 2,5 uur. Groep 3 vormt hierin een uitzondering, zij krijgen minder uren Engels per week. De Engelse taal is geïntegreerd in het lesprogramma. Het Engels wordt wel gescheiden aangeboden ten opzichte van Nederlands. Er worden verschillende methodes gebruikt en men ontwikkelt ook zelf materiaal. De leerkrachten moeten zelf het Engels dusdanig beheersen, zodat dagelijkse herhaling mogelijk is. Van de leerkrachten wordt verwacht dat zij het Proficiency level voor het Anglia examen behalen en zij krijgen dan ook nascholing aangeboden. Native speakers zijn alleen aanwezig in de internationale afdeling van de school. De school denkt dat vvtoE de ontwikkeling van de Nederlandse taal versterkt, maar hier is wederom geen bewijs voor.

School 3

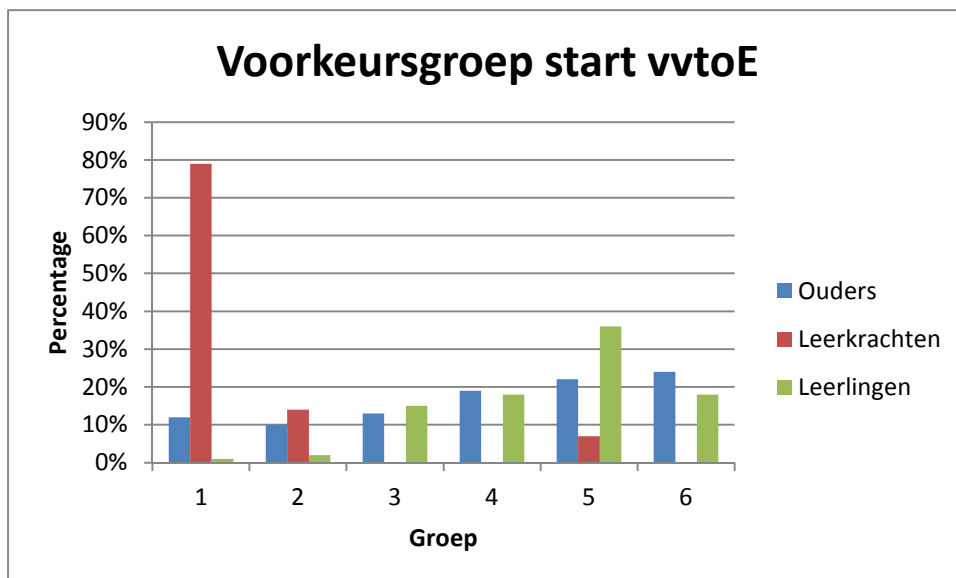
De derde school wil middels vvtoE aansluiten bij de ontwikkelingen in de huidige maatschappij en de communicatie in het Engels verbeteren bij de leerlingen. Engels is een wereldtaal en de leerkrachten vonden dat ze daar iets mee moesten doen. De invoering is goed verlopen. Ook op deze school was er de angst dat het schadelijk zou kunnen zijn voor de ontwikkeling van het Nederlands en twijfelde men over het beheersingsniveau van de leerkrachten. Het eerste jaar heeft het hele schoolteam dan ook de cursus 'Step by Step' gevolgd via Early Bird. Ouders en leerkrachten zien het nu als een meerwaarde voor de school en zijn enthousiast. Early Bird is ingeschakeld voor ondersteuning. In alle groepen van de school wordt vvtoE (gescheiden van de Nederlandse taal) aangeboden. Bij de kleuters en groep 3: 2 x 20 min. per week, vanaf groep 4: 2 x een half uur (2 x een half uur heeft volgens de school meer effect). Om tot invoering te komen zijn er een aantal vakken op het lesrooster verminderd in tijd. In de groepen 1 t/m 4 wordt de methode 'Fun English' gebruikt, in groep 5 t/m 8: Backpack Gold. Een moeder van school is aangesteld als native speaker voor de onderbouw. Elk jaar vraagt de school opnieuw subsidie aan bij het Europees Platform. Ook op deze school denkt men dat vvtoE de ontwikkeling van het Nederlands versterkt. Belangrijke tips volgens de coördinatrice zijn: niet teveel in korte tijd willen, in het eerste jaar de methode de leidraad laten zijn en niet te perfectionistisch zijn ten opzichte van de grammatica.

4.2 Enquêtes vroeg vreemdetalenonderwijs Engels

Voor de beantwoording van deelvraag 2 en 3 zijn er enquêtes opgesteld. Deelvraag 2 gaat over manieren waarop vvtoE op onze school geïntegreerd zou kunnen worden. Deelvraag 3 gaat over de meningen en wensen van de betrokkenen. Hieronder volgt een samenvatting van de totale opbrengsten van deze enquêtes. Er zijn in totaal 143 ouders, 16 leerkrachten en 140 leerlingen van onze school bevraagd. Het aantal respondenten van de ouderenquête is 96 van de 143 (67%). Bij de leerkrachtenenquête is dit 15 van de 16 (94%) en bij de leerlingenquête hebben 138 van de 140 leerlingen (99%) de enquête ingevuld.

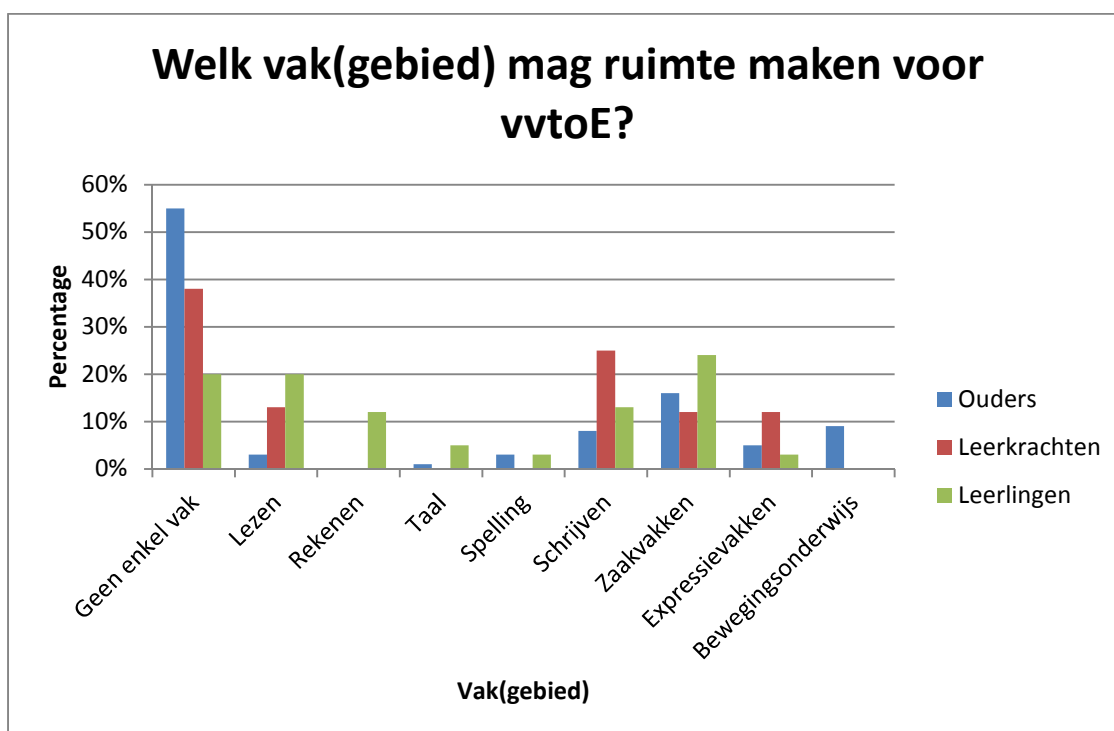
Samenvatting opbrengsten enquêtes

De meningen van de ouders zijn verdeeld wat betreft de keuze voor een voorkeursgroep voor een start met vvtoE. Een kleine meerderheid van de ouders geeft de voorkeur aan voor groep 6. Een grote meerderheid van de leerkrachten geeft de voorkeur aan een start in groep 1. 36% van de leerlingen geeft de voorkeur aan een start in groep 5 (zie figuur 2). Bij de leerling-enquête konden de leerlingen daarnaast aangeven dat ze toch het liefst in groep 7 of 8 willen beginnen met Engels en 10% van de leerlingen koos daarvoor. Wat tevens opvalt is dat de leerlingen nauwelijks kiezen voor een start in groep 1 of 2.

Figuur 2

De meeste ouders (53%) geven aan dat het Engels het beste geïntegreerd in het onderwijs aangeboden kan worden en dan gemiddeld 2 uur per week. Bij de leerkrachten geeft 69% aan dat het Engels in de toekomst op onze school het beste methodisch kan worden aangeboden met ondersteuning van het digibord en de computer en 57% van de leerkrachten vindt dat het gemiddeld 1 uur per week op het rooster moet komen. De leerlingen geven hetzelfde beeld als de leerkrachten. Ongeveer 55% van de ouders en 38% van de leerkrachten vindt dat er geen enkel vak qua lestijd verminderd mag worden of mag vervallen om ruimte te maken voor vvtoE. De leerlingen kiezen vooral voor vermindering van de zaakvakken (zie figuur 3).

Figuur 3

Engels spreken zien de meeste respondenten als de belangrijkste aan te leren vaardigheid. Het merendeel van de ouders en leerkrachten vindt dat er geen toetsbare niveaus moeten worden ingevoerd.

Precies 60% van de leerkrachten vindt dat er een nieuwe methode voor Engels moet worden aangeschaft als er wordt gestart met vvtoE en 20% vindt dat er ook een nieuwe methode moet komen als er wordt besloten om niet te starten met vvtoE. Een derde deel van de leerkrachten vindt de inzet van native speakers belangrijk.

58% ziet mogelijkheden qua ruimte in het lesprogramma voor de invoering van vvtoE, maar wil eerst duidelijkheid over vermindering van lestijd bij bepaalde vakken of het eventueel vervallen van vakken. Als belangrijke voorwaarden voor de integratie van vvtoE worden door de leerkrachten o.a. de volgende punten aangegeven:

- Goede doorgaande leerlijn
- Inzichtelijke doelen per klas
- Duidelijke opbouw en tijdspad
- Heldere en uitdagende methode
- Voldoende ruimte creëren binnen het lesrooster
- Aanwezigheid subsidies
- Goede begeleiding
- Uitwisseling met Engelstalige landen/ scholen
- Positieve respons ouders en leerlingen

De helft van de ouders en 73% van de leerkrachten weet niet wat het eindniveau qua beheersing van de Engelse taal is als leerlingen onze school verlaten. Ruim 58% van de ouders is bekend met vvtoE en 93% van de leerkrachten had er voor dit schooljaar al eens van gehoord.

Op een schaal van 1 tot 10 is de gemiddelde waarde 7.93 (variantie is 4.46) voor hoe positief de ouders zijn over de eventuele invoering van vvtoE. Van de leerkrachten is 87% positief over eventuele invoering van vvtoE. De overige leerkrachten geven aan dat ze zich er eerst verder in willen verdiepen. Geen enkele leerkracht staat er negatief tegenover. 90% van de leerlingen vindt het een goed idee om eerder dan in groep 7 te starten met Engels, 46% denkt dat ze dan de Engelse taal nog beter kunnen lezen, spreken en begrijpen. De meeste leerlingen die negatief zijn over vvtoE (10%) vinden het prima zoals het nu is; Engelse les vanaf groep 7.

In tabel 4 hieronder wordt de gemiddelde waarde (op een schaal van 1 tot 10) voor de belangrijkheid van Engelse les op de basisschool bij de verschillende respondenten weergegeven.

Tabel 4: Belangrijkheid Engelse les op de basisschool		
Respondenten:	Gemiddelde waarde:	Variantie:
Ouders	8.12	3.53
Leerkrachten	8.00	1.33
Leerlingen	7.89	3.89

Dit betekent dat qua gemiddelde de respondenten ongeveer op hetzelfde uitkomen, maar dat de meningen bij de ouders en leerlingen hierover meer verdeeld zijn ten opzichte van de leerkrachten (zie variantie).

Ongeveer 91% van de ouders geeft aan hun kind thuis voldoende te kunnen ondersteunen met Engels en maar 74% van de leerlingen denkt dat een van de ouders hen thuis voldoende kan helpen met het Engels.

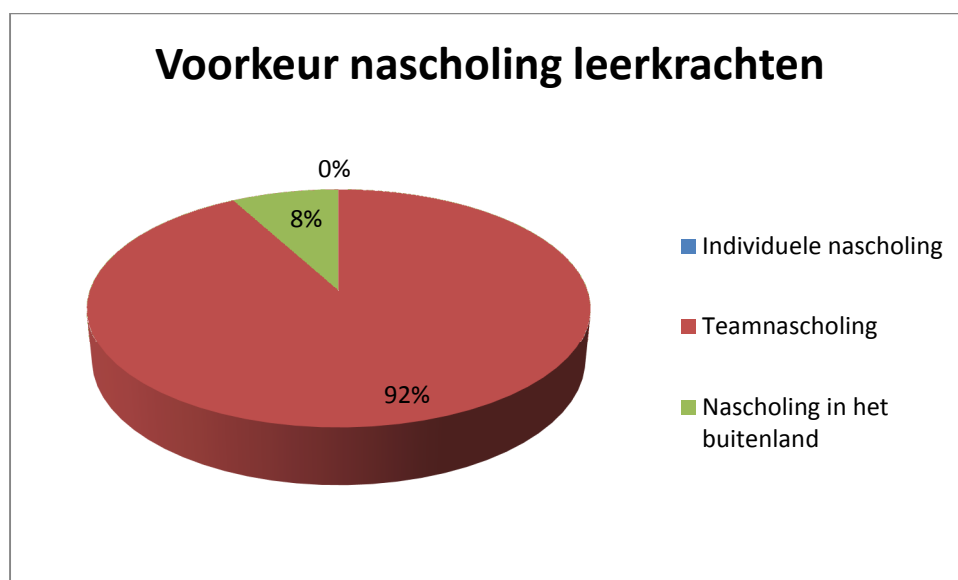
De meeste ouders denken dat vvtoE geen invloed heeft op de ontwikkeling van het Nederlands en de meeste leerkrachten denken juist dat het de ontwikkeling van het Nederlands versterkt. De meerderheid van de leerlingen (samen ongeveer 40%) geeft aan

dat vvtoE wel of een beetje schadelijk is voor de ontwikkeling van de Nederlandse taal (zie figuur 4).

Figuur 4

Precies de helft van de leerkrachten geeft aan vaardig genoeg te zijn om Engels te geven. Ruim 80% heeft behoefte aan nascholing. Als vvtoE in de toekomst wordt ingevoerd op onze school dan geeft 92% van die 80% de voorkeur aan voor teamnascholing (zie figuur 5). Van die 80% wil de helft van de leerkrachten het liefste 3 tot 7 dagen per jaar besteden aan deze nascholing.

Figuur 5

Het merendeel van de respondenten vond het prettig om middels een enquête betrokken te worden bij deze ontwikkeling op onze school. Bij de ruimte voor opmerkingen geeft een groot

deel van de respondenten aan positief te zijn over dit onderzoek. De meesten van hen geven aan dat Engels in onze samenleving een steeds grotere rol speelt en dat vvtoE een goede basis kan zijn voor de toekomst. Men vindt wel dat het overige onderwijs er niet teveel onder mag lijden en dat de druk niet te groot mag worden. Een aantal ouders geeft aan dat het van essentieel belang is dat de leerkrachten het Engels goed beheersen. Sommige ouders waarvan de kinderen al naar het voortgezet onderwijs gaan geven aan dat hun kinderen hinder ondervonden van het lage eindniveau voor Engels op de basisschool. Een deel geeft aan dat het goed beheersen van het Nederlands voorop moet staan. Een leerling benadrukt nog dat er voldoende Engels gegeven moet worden om het zinvol te laten zijn. Een leerkracht en een ouder vragen zich af of de invoering van het vak Duits overwogen moet worden, vanwege de kleine afstand met Duitsland.

4.3 Conclusies op dataniveau

De praktijkervaringen van de drie basisscholen en de enquêtes hebben voldoende data opgeleverd om conclusies te kunnen trekken die bijdragen aan de beantwoording van de deelvragen en de onderzoeksvraag. Zowel de bezochte scholen als de respondenten zijn over het algemeen positief over een (eventuele) invoering van vvtoE. Er komt een aantal belangrijke punten naar voren dat een rol speelt in het uiteindelijke advies voor onze school.

Hoofdstuk 5

Conclusies, antwoorden en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de conclusies uit de opbrengsten van hoofdstuk 4 beschreven. In §5.1, §5.2 en §5.3 worden deze conclusies per deelvraag beschreven en worden de opbrengsten gekoppeld aan de literatuur uit hoofdstuk 2. Vervolgens wordt er in §5.4 een antwoord gegeven op de onderzoeksvraag. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een eindadvies waarin een aantal aanbevelingen voor onze school worden beschreven (§5.5).

5.1 Praktijkervaringen van andere basisscholen met vvtoE

In deze paragraaf worden er conclusies getrokken naar aanleiding van de praktijkbezoeken aan drie andere basisscholen die vvtoE hebben ingevoerd. Deze conclusies worden gekoppeld aan de bestudeerde literatuur in hoofdstuk 2 van dit verslag.

Op talenopdebasisschool.nl (2010) staat beschreven dat elke basisschool waar ervoor gekozen wordt om vvtoE aan te bieden vrij is om deze lessen zelf in te vullen. Dit was zichtbaar bij alle scholen die zijn bezocht. De frequentie van de lessen, het startmoment en het methodegebruik varieerde per school. Op alle bezochte scholen wordt het verbeteren van de communicatie in het Engels als een hoofddoel genoemd en is de communicatie zowel het doel als het middel. Herder en de Bot (2005) beschrijven dat in de meeste landen van Europa wordt gekozen voor een communicatieve benadering om doelen te bereiken. Volgens hen is communicatie zowel het doel als de methode van het vreemdetalenonderwijs. Naar aanleiding van de praktijkbezoeken en de bestudeerde literatuur kan geconcludeerd worden dat onze school dus vrij is om, bij de invoering van vvtoE, eigen keuzes te maken die passend zijn bij ons onderwijsaanbod. Een tweede conclusie is dat er het beste gekozen kan worden voor een communicatieve benadering om doelen te bereiken en dat de communicatie in het Engels op school zowel doel als middel moet zijn. Met andere woorden: taal leren = taal gebruiken en taal gebruiken = taal leren! (De Bot en Philipsen, 2007). Twee van de drie bezochte scholen sluiten aan bij de factor 'profilering' die volgens Groot (2009) een rol speelt om tot de invoering van vvtoE over te gaan. Onze school is de enige in het dorp, daarom hoeven we ons niet te profileren. Maar een bevinding is wel dat het aanbieden van vvtoE een meerwaarde voor onze school kan zijn, omdat we zo de leerlingen extra uitdaging bieden en ze hun communicatieve vaardigheden in het Engels kunnen verbeteren. De bezochte scholen, maar ook de betrokkenen van onze school, zien die meerwaarde ook in het aansluiten bij de toenemende internationalisering. Volgens Herder en de Bot (2007) is internationalisering het hogere doel voor het verbeteren van de taalvaardigheid van leerlingen.

Op de bezochte scholen wordt vvtoE gescheiden aangeboden ten opzichte van de Nederlandse taal. Op talenopdebasisschool.nl (2010) wordt het gescheiden aanbieden van talen tevens als voorwaarde genoemd voor het leren van een vreemde taal door jonge kinderen, omdat een kind de talen anders niet uit elkaar kan houden. Op de derde bezochte school is er daarom voor de onderbouw een native speaker aangesteld om de Engelse taal gescheiden en op de juiste wijze aan te bieden. Conclusie: een gescheiden aanbod van een vreemde taal (eventueel middels een native speaker) schept de meeste duidelijkheid voor de leerlingen en bevordert het leerproces.

Op twee van de drie scholen vroeg het schoolteam zich af of vvtoE schadelijk zou zijn voor de ontwikkeling van het Nederlands, nu heeft men de indruk dat vvtoE de ontwikkeling van het Nederlands versterkt. Maar dit kon men op geen enkele school bewijzen. Daarnaast zijn

de reacties van ouders en leerlingen op de bezochte scholen over het algemeen zeer positief, terwijl dat in het begin van de invoering niet altijd zo was. School 2 geeft zelfs aan gegroeid te zijn qua leerlingenaantal sinds de invoering van vvtoE. Deelder en Maljers (2007) noemen een aantal positieve effecten van vvtoE die ook worden genoemd door de bezochte scholen. Zoals:

- VvtoE vergroot het zelfvertrouwen en geeft meer voldoening (School 1 daagt de leerlingen extra uit met vvtoE en school 2 legt met vvtoE de nadruk op individuele kwaliteiten en talenten).
- VvtoE draagt bij aan meer verdraagzaamheid en respect voor alles wat niet-Nederlands is (School 2: vvtoE bevordert intercultureel begrip en respect).
- Het stimuleert internationalisering (School 3: wil aansluiten bij de ontwikkelingen in de huidige maatschappij).

Een volgende conclusie is dan ook dat de bezochte scholen positief zijn over de invoering van vvtoE en dat het een aantal positieve effecten teweeg heeft gebracht. Op twee van de drie scholen is het lesrooster onder de loep genomen om ruimte te creëren voor invoering van vvtoE en koos men voor vermindering van een aantal vakken. Als een school vvtoE in wil gaan voeren, is het dus noodzakelijk dat het schoolteam kritisch naar het lesrooster kijkt om de plaats van vvtoE op dat rooster te kunnen bepalen. Alle scholen hebben subsidies aangevraagd bij het Europees Platform en hebben een eigen vorm van ondersteuning gekozen. Het beheersingsniveau voor de Engelse taal van de leerkrachten is op school 2 en 3 verbeterd door middel van nascholing gefinancierd vanuit die subsidie. Ook op het gebied van nascholing en ondersteuning kan een basisschool zelf keuzes maken. Het is gebruikelijk dat het Europees Platform wordt ingeschakeld voor het aanvragen van subsidies.

5.2 Integratie vvtoE op onze school

Voor de beantwoording van de tweede deelvraag zijn er in de enquêtes vragen opgenomen die, naast het geven van antwoord op deelvraag 3, ook antwoorden geven op de tweede deelvraag: op welke manieren kan vvtoE binnen het bestaande lesprogramma op onze school worden geïntegreerd? Hieronder worden de conclusies op deze deelvraag beschreven.

In figuur 2 van dit verslag (§4.2) is te zien dat er op onze school verschillend wordt gedacht over het startmoment van vvtoE. Deelder en Maljers (2007) beschrijven dat vvtoE betekent dat een school extra uren Engels geeft of dat er eerder dan in groep 7 wordt gestart. Hoe dit vorm wordt gegeven verschilt per school. Als het aan de leerkrachten op onze school ligt dan wordt het ingevoerd vanaf groep 1. Dit sluit aan bij het onderzoek van Goorhuis-Brouwer (2007) naar de kritische en gevoelige periode bij kinderen om een tweede taal te leren. Er zijn verschillende startleeftijden mogelijk voor vvto, toch zijn er volgens haar goede redenen om in groep 1 te beginnen. Broekhof (2007) geeft aan dat er volgens hem geen overtuigend bewijs is voor de aanwezigheid van een 'kritische periode' voor het verwerven van een tweede taal. Maar volgens hem heeft de totale leerperiode wel invloed op het beheersingsniveau dat iemand uiteindelijk behaalt. Het tweede voordeel is dat jonge kinderen gemakkelijker de uitspraak van een native speaker (moedertaalspreker) overnemen. Het laatste voordeel dat door hem wordt genoemd is dat kinderen die jong een andere taal leren eerder een metalinguïstisch bewustzijn (vermogen om over taal en talen na te denken) ontwikkelen. Conclusie: Op onze school kunnen we ervoor kiezen om met vvtoE te starten in groep 1 omdat we zo, volgens Goorhuis-Brouwer (2007), aansluiten op de kritische en gevoelige periode bij kinderen om een tweede taal te leren en het daarnaast nog andere voordelen kan opleveren (Broekhof, 2007). Maar we kunnen ook voor een andere startleeftijd kiezen of de Engelse lessen in de groepen 7 en 8 verbeteren en uitbreiden.

Uit de enquêtes blijkt dat de voorkeur uitgaat naar een heldere en uitdagende methode voor vvtoE waarbij het digitale schoolbord en de computer betrokken worden. Engels spreken wordt gezien als de belangrijkste aan te leren vaardigheid. Een eventuele nieuwe lesmethode voor Engels moet hier dan ook op aansluiten. De keuze voor de gemiddelde lestijd voor vvtoE varieert van 2 uur (ouders) tot 1 uur (leerkrachten en leerlingen) per week. De ouders geven hier een tegenstrijdig beeld: de meerderheid van de ouders vindt namelijk dat er geen enkel vak ruimte mag maken voor vvtoE, maar men kiest wel voor een gemiddelde lestijd van 2 uur per week. Een conclusie die naar aanleiding van dit onderzoek kan worden getrokken is dat, als vvtoE wordt ingevoerd, er een gemiddelde lestijd van 1 uur moet worden vrijgemaakt op het lesrooster.

5.3 Meningen en wensen met betrekking tot vvtoE

De derde deelvraag van dit onderzoek is: Wat zijn de meningen en wensen van de leerkrachten, de ouders en de leerlingen met betrekking tot vvtoE? Voor de beantwoording van deze vraag gelden de opbrengsten uit de afgenomen enquêtes. Hieronder worden er conclusies getrokken uit deze opbrengsten.

Uit de opbrengsten van de enquêtes kan geconcludeerd worden dat de meeste respondenten overwegend positief zijn over een eventuele invoering van vvtoE op onze school. Geen enkele leerkracht staat er negatief tegenover, al is er wel behoefte aan meer verdieping voordat vvtoE daadwerkelijk kan worden ingevoerd. Bijna de helft van de leerlingen is zich bewust van het feit dat vvtoE bijdraagt aan het beter lezen, spreken en begrijpen van de Engelse taal.

Een opvallende uitkomst bij de enquêtes is dat een groot deel van de respondenten niet aan kan geven wat het eindniveau qua beheersing van de Engelse taal is als leerlingen onze school verlaten. Een aantal ouders vindt het eindniveau nu nog te laag. Maar toetsbare niveaus zijn niet of nauwelijks gewenst. Geconcludeerd kan worden dat de betrokkenen op onze school nader geïnformeerd dienen te worden als vvtoE wordt ingevoerd en dat vvtoE het eindniveau voor de Engelse taal waarschijnlijk zal verbeteren. Maar het zal lastiger zijn om dat eindniveau te bepalen als er geen toetsbare niveaus worden ingevoerd.

Ongeveer 91% van de ouders geeft aan hun kind thuis voldoende te kunnen ondersteunen met Engels en maar 74% van de leerlingen denkt dat een van de ouders hen thuis voldoende kan helpen met het Engels. Conclusie: de ouders op onze school schatten hun eigen Engelse beheersingsniveau hoger in dan de leerlingen.

Vooraf de leerkrachten vinden het vak Engels belangrijk op de basisschool. De ouders en leerlingen vinden Engels ook belangrijk, maar de meningen zijn daar meer verdeeld. Veel respondenten denken dat vvtoE geen invloed heeft op de ontwikkeling van het Nederlands, toch is er een aantal dat daar over twijfelt. Het goed beheersen van de Nederlandse taal moet volgens veel respondenten het belangrijkste doel blijven. Conclusie: er is nog twijfel onder de betrokkenen in dit onderzoek over de schadelijkheid van vvtoE voor de ontwikkeling van de Nederlandse taal. Onze school moet het leren van de Nederlandse taal voorop stellen.

De helft van ons team geeft aan niet vaardig genoeg te zijn in het geven van Engelse les en 80% van de leerkrachten heeft behoefte aan nascholing. De ouders en de leerlingen geven aan het belangrijk te vinden dat het beheersingsniveau van de leerkrachten voldoende is.

Conclusie: Bij invoering van vvtoE is teamnascholing is gewenst om zo het beheersingsniveau voor de Engelse taal bij de leerkrachten te vergroten en verbeteren.

5.4 Antwoord op de onderzoeksvraag

In deze paragraaf wordt er een antwoord gegeven op de onderzoeksvraag: hoe kan op een passende wijze vroeg vreemdetalenonderwijs Engels (vvtoE) worden geïntegreerd in het lesprogramma van onze school?

De opbrengsten in dit onderzoek geven aan dat de meerderheid van de betrokkenen positief is over een eventuele invoering van vvtoE, maar dat er eerst een visie, uitgangspunten en doelstellingen voor onze school moeten worden geformuleerd. De plaats van vvtoE binnen ons lesprogramma moet worden vastgesteld, net als de startleeftijd van de leerlingen. Om ruimte te creëren op het lesrooster worden er meerdere vakken en vakgebieden genoemd (zie §4.2, figuur 3) die verminderd kunnen worden, hier moet goed naar gekeken worden. Ons schoolteam is vrij om zelf een invulling te geven aan de lessen vvtoE. Bij een eventuele invoering zijn er verschillende vormen van ondersteuning mogelijk. VvtoE kan het beste gescheiden ten opzichte van de Nederlandse taal aangeboden worden en de ontwikkeling van het Nederlands moet voorop blijven staan. Betrokkenen willen graag nader geïnformeerd worden over vvtoE en er is behoefte aan nascholing bij de leerkrachten. Daarnaast moet er een lesmethode worden uitgezocht die aansluit bij het gebruiken van het digitale schoolbord en de computer.

5.5 Eindadvies

In deze laatste paragraaf wordt het eindadvies voor onze school beschreven. Dit eindadvies bestaat uit een aantal aanbevelingen die naar voren zijn gekomen tijdens dit praktijkonderzoek.

De invoering van vvtoE op een basisschool is een proces dat stap voor stap doorlopen moet worden. Het stappenplan van Groot (2009), dat is opgenomen in de bijlagen (bijlage 2), kan een leidraad zijn voor de invoering van vvtoE. Op basis van dit onderzoek adviseer ik om bij ons op school vvtoE aan te bieden vanaf groep 1. Dit sluit aan bij de wensen van de leerkrachten en het onderzoek van Goorhuis-Brouwer (2007) dat kinderen tot 7 jaar het beste een tweede taal leren en bij de voordelen die het op kan leveren voor de leerlingen die worden genoemd door Broekhof (2007). Uitzondering hierin vormt groep 3. In deze groep gaat de meeste aandacht uit naar het aanvankelijk lezen en spellen in het Nederlands, maar wordt de Engelse taal wel bijgehouden. Het onderwijs op onze school mag er niet teveel onder lijden en de druk op zowel de leerkrachten als leerlingen mag niet te groot worden. Het goed beheersen en leren van de Nederlandse taal moet op onze school voorop blijven staan. Onderzoek van Goorhuis-Brouwer en de Bot (2005b) wijst uit dat de taalscores voor het Nederlands relatief stabiel blijven bij het aanbieden van een vreemde taal. Dit geldt zowel voor taalzwakke als taalsterke leerlingen. Er moet overwogen worden om toch toetsbare niveaus in te voeren omdat dan het eindniveau van de leerlingen voor de Engelse taal beter vastgesteld kan worden.

VvtoE kan voor onze school een meerwaarde zijn omdat we dan beter aansluiten bij de toenemende internationalisering en omdat het een extra uitdaging voor de leerlingen biedt. Er kan het beste gekozen worden voor een communicatieve benadering om doelen te bereiken. De invoering van vvtoE hoeft geen grote gevolgen te hebben voor de aanwezige tijd op het lesrooster. Door innovatief om te gaan met het integreren van het Engels hoeft het weinig tot geen extra tijd te kosten. Advies hierin is om als schoolteam het lesrooster samen onder de loop te nemen en een aantal vakken te verminderen of af te schaffen.

De Nederlandse en de Engelse taal moeten bewust gescheiden aangeboden worden en de leerkrachten moeten goed begeleid worden. Er moeten goede lesmethoden komen en voldoende ondersteunend materiaal. In de praktijk blijkt dat een school in het eerste jaar het beste de methode de leidraad kan laten zijn. De inzet van native speakers is sterk aan te bevelen. Via het Europees Platform kan er subsidie worden aangevraagd. Er moet ook een helder (team)nascholingsplan komen voor het schoolteam. Deze nascholing kan worden bekostigd vanuit subsidies van het Europees Platform. Het is aan te raden om in het schooljaar 2011-2012 eerst naar de bovenstaande punten te kijken, voordat onze school tot daadwerkelijke invoering overgaat. Als blijkt dat onze school vvtoE niet invoert, moet er alsnog in het team worden besproken of er een nieuwe methode voor de groepen 7 en 8 moet worden aangeschaft en hoe we in de toekomst verder gaan met de Engelse lessen. Voor de toekomst is het tevens een advies om betrokkenen vaker middels enquêtes te betrekken bij onderwijskundige ontwikkelingen op onze school.

Hoofdstuk 6

Evaluatie

In dit laatste hoofdstuk reflecteer ik in §6.1 op de onderzoeksresultaten. In §6.2 beschrijf ik wat het onderzoek voor mij persoonlijk heeft betekend en wat ik als onderzoeker heb geleerd.

6.1 Reflectie op de onderzoeksresultaten

In deze paragraaf geef ik antwoord op de volgende vragen: Wat betekenen de conclusies voor de toekomst van vvtoE op onze school? En welke inhoudelijke aanbevelingen zijn er voor een eventueel vervolgonderzoek?

Wat betekenen de conclusies voor de toekomst van vvtoE op onze school?

De conclusies in dit onderzoek geven aan dat er eerst een aantal vragen moet worden beantwoord (onder andere over de schadelijkheid van vvtoE voor de ontwikkeling van het Nederlands) en zaken (onder andere schoolvisie, doelstellingen, financiering, ondersteuning, etc.) moeten worden uitgezocht en besproken, voordat wij over kunnen gaan tot invoering van vvtoE op onze school. Dit onderzoek wijst wel uit dat het merendeel van de betrokkenen positief is over een eventuele invoering van vvtoE. Dit kan een startpunt zijn voor een vervolgtraject om uiteindelijk tot invoering te komen.

Allereerst worden de conclusies en het eindadvies van dit onderzoek gepresenteerd aan de betrokkenen. De directie en het schoolteam zal vervolgens samen een besluit moeten nemen of onze school tot invoering overgaat en vanaf welke groep dit zal plaatsvinden. Deze invoering zal vervolgens stap voor stap verlopen. De wijze waarop het eventueel ingevoerd kan worden en de meningen en wensen van de betrokkenen staan beschreven in het vorige hoofdstuk. Het is belangrijk om hier goed naar te kijken en essentiële aspecten mee te nemen in de besluitvorming. VvtoE kan in de toekomst zeker een bijdrage leveren aan de intensivering van ons onderwijs, waarbij we tegemoet komen aan een extra verrijking en uitdaging voor de leerlingen.

Welke inhoudelijke aanbevelingen zijn er voor een eventueel vervolgonderzoek?

In een eventueel vervolgonderzoek moet er allereerst onderzocht worden welke visie, uitgangspunten en doelstellingen onze school nastreeft met de invoering van vvtoE. Zoals al in hoofdstuk 5 is beschreven kan er het beste worden gekozen voor een communicatieve benadering van de Engelse taal. De plaats van vvtoE binnen ons lesprogramma moet worden vastgesteld. Er moet worden uitgezocht welke vorm van ondersteuning het beste bij ons past en welke methodes passen bij onze werkwijze en ons onderwijsaanbod. Daarnaast moet er subsidie worden aangevraagd bij het Europees Platform en moet er bekeken worden welke vorm van teamnascholing geschikt is. Het is aan te raden om het stappenplan van Groot (2009) voor bovenstaande aanbevelingen de leidraad te laten zijn (zie bijlage 2).

6.2 Evaluatie van het onderzoek

In deze paragraaf evalueer ik het onderzoek. Wat heeft dit onderzoek voor mij persoonlijk betekend? Wat heb ik er als onderzoeker van geleerd? Welke aanbevelingen heb ik voor vervolgonderzoekers?

Wat heeft het onderzoek voor mij persoonlijk betekend?

Dit onderzoek heeft bijgedragen aan mijn persoonlijke ontwikkeling. De uitvoering van dit onderzoek heeft ertoe geleid dat ik in de praktijk vaker op de voorgrond durf te treden en meer zelfvertrouwen voel en uitstraal. Ik heb mijn vaardigheden voor het uitvoeren van een praktijkonderzoek ontplooid en ik hoop dat ik deze vaardigheden in de toekomst vaker in mag gaan zetten. Mijn aanpak en planning waren gestructureerd en helder en hierdoor ben ik niet in tijdnood gekomen. Ik heb dit jaar ook geleerd om kritiek van anderen niet als negatief te ervaren, maar om er juist iets mee te doen. De feedback die ik van critical friends kreeg heeft me verder geholpen tijdens mijn onderzoek. Het hield me scherp en bracht me telkens een treetje hoger. Het geven van feedback aan medestudenten heeft mij geleerd hoe ik bepaalde dingen het beste kan verwoorden om zo een positieve bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van een ander.

Opvallend is dat ik tijdens het lezen van de Engelse teksten voor deze opleiding merkte dat mijn eigen beheersingsniveau voor Engels eigenlijk ook matig is. Ik weet zeker dat als ik als kind eerder met de Engelse taal in aanraking was gekomen, het lezen en begrijpen van de Engelse teksten makkelijker was geweest. Wat dat betreft is voor mij persoonlijk de cirkel rond. Het werken aan dit onderzoek is een zeer leerzame ervaring geweest voor mij als persoon en als professional. Met name de grote hoeveelheid respons van de betrokkenen, de openhartige interviews en de gastvrijheid op de bezochte scholen maakten dit onderzoek tot een succes. Het moment dat ik de ouderenquête (als eerste van de drie enquêtes) activeerde, vond ik spannend maar mooi tegelijk. Tot die tijd had ik me in mijn eentje verdiept in het onderzoek en waren alleen de directeur en het schoolteam op de hoogte van mijn plannen. Ineens raakten er heel veel mensen betrokken bij mijn onderzoek en hadden een mening of wens over zaken waar ik tot dan toe alleen over na had gedacht. Maar door het te delen met een grote groep mensen, kreeg ik nieuwe inzichten en begon het te leven in onze school. Ouders spraken me erop aan en toonden interesse, dat vond ik fijn.

Ik ben me dit jaar nog bewuster geworden van mijn kwaliteiten (betrouwbaarheid, gedrevenheid, betrokkenheid, zorgzaamheid en grondigheid) en heb geleerd op mezelf te vertrouwen. Het lijkt me een uitdaging om in de toekomst deze kwaliteiten vaker in te zetten en meer op het gebied van schoolontwikkeling te kunnen doen.

Wat heb ik als onderzoeker geleerd?

Het uitvoeren van een praktijkonderzoek was helemaal nieuw voor mij. Als onderzoeker heb ik geleerd om haalbare doelen te stellen. Aan het begin van dit onderzoek oriënteerde ik mij heel breed en wilde ik (te)veel met dit onderzoek bereiken. Mijn eerste deelvragen waren niet te beantwoorden binnen de tijd die ik voor dit onderzoek had. In de loop van het onderzoek leerde ik bepaalde zaken los te laten en de vragen zo te formuleren dat ze wel binnen dit schooljaar te onderzoeken waren.

Het bestuderen van de literatuur voor hoofdstuk 2 creëerde een goede basis voor de rest van dit onderzoek. Zonder deze bestudering was het onderzoek minder gemakkelijk verlopen. Ik heb mezelf ondergedompeld in de wereld van vroeg vreemdetalenonderwijs en het verraste mij dat er zoveel informatie over te vinden was. Naast het vele denkwerk heb ik ook veel gedaan. Ik heb de doener in mezelf ontwikkeld en mijn afwachter houding opzij gezet. Het contact leggen met en het bezoeken van de scholen, bijeenkomsten en instanties hebben hieraan bijgedragen omdat ik het zelf moest doen en echt de kar moest trekken. Dit resulteerde in een groeiend zelfvertrouwen.

Aan het eind van dit onderzoek kwam ik erachter dat mijn tweede en derde deelvraag veel overlap hadden, waardoor ik bij de conclusies vaak in herhaling viel. Uiteindelijk heb ik het op kunnen lossen door in hoofdstuk 3 een duidelijk onderscheid te maken in deze vragen. Sommige vragen die in alle drie de enquêtes waren opgenomen hadden een verschillende antwoordmogelijkheid. Dit maakte het vergelijken van een aantal opbrengsten moeilijk. In een eventueel vervolgonderzoek zal ik hier beter op letten.

Volgens Harinck (2010) is goede communicatie essentieel om de sociale functie van een onderzoek met succes te kunnen vervullen. Ik heb dit zelf ook ervaren en heb getracht alle betrokkenen tijdens dit onderzoek telkens op de hoogte te houden van mijn onderzoek.

Het versturen van een herinneringsmail naar de ouders en leerkrachten voor het invullen van de online-enquêtes heeft tot een hoger responspercentage geleid en dus tot meer betrouwbaarheid. Het afnemen van de enquêtes bij de leerlingen verliep in de eerste plaats minder goed. Ik heb er, in overleg met de directeur en het schoolteam, voor gekozen om de leerlingen op school de enquête in te laten vullen. Ik wilde zo voorkomen dat ze door hun ouders geholpen of zelfs beïnvloed werden. Maar daardoor konden er geen cookies worden ingesteld die bijhielden of een bepaalde respondent al een enquête had ingevuld. Dit heb ik opgelost door de leerlingen te vragen naar hun voor- en achternaam. Zo kon ik na de tijd dubbele enquêtes verwijderen.

De leerlingen uit groep 4 en 5 hadden moeite met het lezen en interpreteren van de vragen. Daarom heb ik ervoor gekozen om ze te koppelen aan een oudere leerling die de enquête voorlas zonder zijn of haar eigen mening te verkondigen. Dit bleek later een goede oplossing te zijn. Ik moest hierbij wel afwijken van mijn oorspronkelijke plan dat elk kind de enquête zonder hulp in zou vullen. Het lukte me goed om flexibel op te treden en mijn plannen bij te stellen, omdat ik mijn doel voor ogen hield en een zo compleet mogelijk beeld van alle betrokkenen wilde verkrijgen. Maar zonder de flexibiliteit van mijn collega's was het ook niet gelukt. Zij maakten opnieuw tijd vrij om de enquêtes in te laten vullen. Daardoor heb ik uiteindelijk toch nog zoveel mogelijk leerlingen kunnen bevragen.

Welke aanbevelingen heb ik voor vervolgonderzoekers?

In §6.1 staan de inhoudelijke aanbevelingen voor een eventueel vervolgonderzoek beschreven. Het afnemen van online-enquêtes zorgt ervoor dat er een zo breed mogelijk beeld ontstaat van de meningen en wensen van de betrokkenen en zou in de toekomst vaker ingezet kunnen worden. Het is daarnaast aan te bevelen om de gelegde contacten tijdens dit onderzoek (met andere scholen en instanties) in de toekomst te onderhouden. De leerkrachten en directie kunnen bijvoorbeeld ook een praktijkbezoek brengen aan (een van) de bezochte scholen. Het bijwonen van (landelijke of regionale) bijeenkomsten en het bezoeken van beurzen en presentaties is een andere vorm waarmee deze contacten onderhouden kunnen worden. Daarnaast is het van belang om alle betrokkenen bij dit onderzoek ook in een vervolgtraject op de hoogte te houden van de ontwikkelingen. Zoals al eerder is aangegeven wordt eerst het uiteindelijke advies van dit onderzoek gepresenteerd aan de betrokkenen van dit onderzoek. Als onze school besluit om vvtoE daadwerkelijk in te gaan voeren, moeten de betrokkenen opnieuw op de hoogte worden gebracht middels een presentatie. De nieuwsbrief van onze school is een goed middel om iedereen op de hoogte te houden.

Aan het eind van dit onderzoek blijkt wel hoe actueel het onderwerp vvtoE op het moment is. Op 20 mei 2011 stonden de Stichting Taalverdediging en het Bestuur Openbaar Onderwijs Rotterdam namelijk voor het eerst tegenover elkaar voor de rechtbank in Rotterdam (Petovic, 2011). De Stichting Taalverdediging, die zich inzet voor herstel en behoud van het Nederlands, is van mening dat de EarlyBird-scholen in overtreding zijn en eist een verbod op het programma. Volgens de wet moet Nederlands de voertaal zijn en dat zou bij EarlyBird-scholen niet altijd het geval zijn. In het krantenartikel wordt gerefereerd aan een onderzoek van de onderwijsinspectie in 2009 naar het EarlyBird-programma. Uit dat onderzoek bleek dat op de onderzochte scholen niet meer dan drie uur per week aan Engels wordt besteed en dat deelname aan het project de ontwikkeling van de Nederlandse taalvaardigheid niet in gevaar brengt. Het artikel verwijst tevens nog naar project FLiPP dat in §2.4 van dit verslag ook wordt genoemd (project-flipp.com, 2011). De Rijksuniversiteit Groningen (RUG) onderzoekt tijdens dit project in samenwerking met de Universiteit Utrecht de invloed van vreemdetalenonderwijs op de beheersing van het Nederlands.

Voor onze school is het van belang om deze ontwikkeling, net als de uitkomsten van het ELLiE-project (zie §2.4), goed te blijven volgen omdat wij als school de ontwikkeling van het Nederlands voorop stellen en nog voor de keuze komen te staan om eventueel een samenwerking aan te gaan met EarlyBird. Het kan daarnaast nog meer duidelijkheid opleveren of vvtoE wel of niet schadelijk is voor de ontwikkeling van het Nederlands.

Nawoord

Ik heb met veel plezier en toewijding aan dit praktijkonderzoek gewerkt. Ik hoop dat het een goede basis biedt voor een eventueel vervolgtraject op onze school. Als onze school besluit om vvtoE in te voeren sluiten we nog beter aan op de huidige maatschappelijke en politieke ontwikkelingen in het basisonderwijs. Het bezoeken van de basisscholen die vvtoE al hebben geïntegreerd in hun lesprogramma heeft me nog enthousiaster gemaakt. Misschien is dit onderzoek tevens een inspiratie voor de andere basisscholen om met vvtoE aan de slag te gaan. Daarnaast heeft dit onderzoek bijgedragen aan mijn persoonlijke ontwikkeling. Mijn nieuwe kennis en ervaringen wil ik in de toekomst graag verder uitbreiden en delen met anderen, zodat het de kwaliteit van het onderwijs van onze school en stichting ten goede komt. Het lijkt me een uitdaging om een eventueel vervolgtraject bij ons op school te mogen coördineren.

De titel van dit verslag is: vroeg Engels op de basisschool: a key to success?! Ik kan naar aanleiding van dit onderzoek concluderen dat de invoering van vvtoE zeker een succes kan worden op onze school.

Nina, groep 7

Literatuur

Bodde-Alderlieste, M. en Meij-Dijkman, Y. van der (2007). Twintig jaar Engels in primair onderwijs en op de pabo. In Philipsen, K., Deelder, M., Bodde-Alderlieste M. (red.), (2007). *Early English: a good start!* Conferentiebundel Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs: Den Haag, p. 32-49.

Bot, C.L.J. de, prof. Dr. (2009). Mythes over meertaligheid. In: *Afdeling Toegepaste Taalwetenschap*. Rijksuniversiteit: Groningen.

Bot, C.L.J. de, prof. Dr. en Philipsen, K. (2007). Early English: waarom (zo)?. In Philipsen, K., Deelder, M., Bodde-Alderlieste M. (red.), (2007). *Early English: a good start!* Conferentiebundel Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs: Den Haag, p.104-115.

Broekhof, K. (2007). Engels is soms net Nederlands. In: *Jeugd in School en Wereld*, 91(5), p.6-9.

Deelder, E. en Maljers A. (2007). Vroeg vreemdetalenonderwijs in Nederland en Europa. Jong geleerd is oud gedaan. In Philipsen, K., Deelder, M., Bodde-Alderlieste M. (red.), (2007). *Early English: a good start!* Conferentiebundel Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs: Den Haag, p.18-31.

earlybirdie.nl (2011a). Ontwikkeling aantal vvto-scholen in Nederland. Binnengehaald op 4 januari 2011 van <http://www.earlybirdie.nl/>

earlybirdie.nl (2011b). Binnengehaald op 6 februari 2011 van http://www.earlybirdie.nl/earlybird-programmas/onder_schooltijd/startmomenten

educasent.nl (2011). Binnengehaald op 23 februari 2011 van <http://www.educasent.nl/>

enquetemaken.be (2011). Binnengehaald op 6 februari 2011 van <http://www.enquetemaken.be/index.php>

europesplatform.nl (2011). Binnengehaald op 9 januari 2011 van <http://www.europesplatform.nl/sf.mcgi?2391>

expertisecentrumnederlands.nl (2011). Binnengehaald op 9 januari 2011 van <http://www.expertisecentrumnederlands.nl/soorten-onderwijs/po/early-language-learning-in-europe-ellie/>

flipp.com (2011). Binnengehaald op 4 januari 2011 van <https://sites.google.com/a/project-flipp.com/flipp-nl/achtergrond>

Goorhuis-Brouwer, S.M (2007). Meertaligheid bij kinderen. In: Philipsen, K., Deelder, M., Bodde-Alderlieste M. (red.), (2007). *Early English: a good start!* Conferentiebundel Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs: Den Haag, p.50-63

Goorhuis-Brouwer, S.M. en Bot, K. de, (2005 a). De ontwikkeling van de Nederlandse taalvaardigheid van kleuters met vroeg vreemde-taal onderwijs. *Intern Rapport UMCG/RUG*, Groningen. Binnengehaald op 20 november 2010 van http://www.talenopdebasischool.nl/downloads/rapport_reynell_afnames_240405,_s._goorhuis.doc

- Goorhuis-Brouwer, S.M. en Bot, K. de, (2005 b). Heeft vroeg vreemde-talenonderwijs een negatief effect op de Nederlandse taalontwikkeling van kinderen? In: *Levende Talen Tijdschrift* 6(3), p. 3-7. Binnengehaald op 30 januari 2011 van <http://www.ltprojecten.nl/sites/default/files/200702012214024544.pdf>
- Goorhuis-Brouwer, S.M. en Bot, K. de, (2010). Impact of early English language teaching on L1 and L2 development in children in Dutch schools. In: *International Journal of Bilingualism*. 14(3), p.289-302.
- Groot, P. (2009). Stepping Stones ... Op weg naar Vroeg Vreemdetalenonderwijs. In: *Een plan voor de invoering van Vroeg Vreemdetalenonderwijs (VVTO) in het primair onderwijs*. Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs: Den Haag.
- Harinck, F. (2010). *Basisprincipes voor praktijkonderzoek*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Herder, A.A. drs., Bot, C.L.J. de, prof. Dr. (2007). *Vroeg Engels in het Nederlands taalcurriculum. Literatuurstudie*. Rijksuniversiteit: Groningen. Binnengehaald op 4 november 2010 van http://ictos.kennisnet.nl/www.ictopschool.net/kennis/vraagstukken/0117/kennis/literatuurstudie_vroegengelsinhetnederlandsetaalcurriculum.pdf
- Herder, A.A. drs., Bot, C.L.J. de, prof. Dr. (2005). *Vroeg vreemdetalenonderwijs in internationaal perspectief. Literatuurstudie*. Rijksuniversiteit: Groningen. Binnengehaald op 4 november 2010 van http://www.talenopdebasisschool.nl/downloads/vvto_in_internationaal_perspectief,_anke_herder_en_kees_de_bot.pdf
- nl.wikipedia.org (2011). Binnengehaald op 5 april 2011 van <http://nl.wikipedia.org/wiki/Variantie>
- Petovic, J. (2011). *Is Engelse les voor kleuters slecht voor hun Nederlands?* Binnengehaald op 22 mei 2011 van <http://www.trouw.nl/tr/nl/4556/Onderwijs/article/detail/2434712/2011/05/20/Is-Engelse-les-voor-kleuters-slecht-voor-hun-Nederlands.dhtml>
- Philipsen, K. (2006). Early English: a good start!! In: *Jeugd in School en Wereld*, 91(2), p.18-21.
- rug.nl (2010). Mentale atlas voor taal, opgebouwd tussen 0 en 7 jaar. Binnengehaald op 19 november 2010 van <http://www.rug.nl/kennisdebat/onderwerpen/onderwijskwaliteit/taal/taalverwerving>
- Schoolplan School S, (2007 – 2011), p. 8-9.
- Stegenga-Burgers, T., Visser, N., de (2009). Engels voor kleuters! *De wereld van het jonge kind*, 36(6), p.16-17.
- talenopdebasisschool.nl (2010). Binnengehaald op 4 januari 2011 van <http://www.talenopdebasisschool.nl/>
- taalexpert.nl (2011). Binnengehaald op 4 januari 2011 van <http://www.taalexpert.nl/test.aspx?id=16>
- tule.slo.nl (2010). Binnengehaald op 31 december 2010 van <http://tule.slo.nl/Engels/F-KDEngels.html>
- Verbruggen, A. (2010). (Eerder) starten met Engels. In: *Jeugd in School en Wereld*, 94(5), p.12-15.

Bijlagen

- Bijlage 1: PowerPointpresentatie schoolteam (leerkrachten)
- Bijlage 2: Stappenplan Groot (2009)
- Bijlage 3: Vragenlijst voor interviews
- Bijlage 4: Verslagen interviews basisscholen
- Bijlage 5: Matrix naar aanleiding van interviews basisscholen
- Bijlage 6: Introductie ouderenquête
- Bijlage 7: Ouderenquête: vragenlijst en statistieken
- Bijlage 8: Introductie leerkracht enquête
- Bijlage 9: Leerkracht-enquête: vragenlijst en statistieken
- Bijlage 10: Introductie leerling-enquête
- Bijlage 11: Leerling-enquête: vragenlijst en statistieken

Bijlage 1: PowerPointpresentatie schoolteam (leerkrachten)

Praktijkonderzoek:
Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

Annemarie Oonk POD1 2011

Praktijkonderzoek:
Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

- Leerroute: POD1 = 1 jarige Masteropleiding.
- De leerroute wordt aangeboden voor studenten met een HBO opleiding, die eerder een getuigschrift voor een voortgezette opleiding hebben behaald.
- De leerroute biedt mij de mogelijkheid de Master Special Educational Needs (SEN) te halen.

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek:
Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

- Grootste deel opleiding bestaat uit praktijkonderzoek (= onderzoekslijn)
- Deze onderzoekslijn sluit aan op leervragen uit de praktijk. Deze worden omgezet in een onderzoeksvraag en dit leidt tot een onderzoek.
- De beschrijving van het onderzoek leidt tot een onderzoeksverslag.

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek:
Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

- Context van het onderzoek: *Onze school.*

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek: Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

- Doel van het onderzoek:

Het uiteindelijke doel van dit onderzoek is om met een gedegen advies voor het team en de directie te komen over een passende wijze waarop vroeg vreemdetalenonderwijs Engels geïntegreerd kan worden in het onderwijs op onze school. Daarbij wordt rekening gehouden met de ontwikkeling van de Nederlandse taal. De meningen en wensen van het schoolteam, de kinderen en de ouders spelen hierbij een belangrijke rol.

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek: Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

- Doel in het onderzoek:

Het doel in dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de wijze waarop vroegtijdig Engels in het basisonderwijs kan worden vormgegeven en wat de effecten zijn op de ontwikkeling van de Nederlandse taal.

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek:
Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

Filmpje: www.leraar24.nl

Intensief Engels op de basisschool

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek:
Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

Relevantie van het onderzoek:

- *Er wordt steeds meer waarde gehecht aan een goede beheersing van het Engels voor studie, werk of deelname aan de samenleving.*
- *2008: advies Onderwijsraad aan de Tweede Kamer om scholen eerder met Engels te laten starten*
- *Wanneer Nederland in de toekomst mee wil komen op internationaal niveau dan zal het taalniveau verbeterd moeten worden.*

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek: Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

Relevantie van het onderzoek:

- *In de nieuwe kerndoelen voor het primair onderwijs is sprake van een aanscherping van de inhoudelijke eisen.*
- *Scholen worden verzocht om meer Engels in de lesprogramma's op te nemen en er wordt aangeraden om eerder te starten met Engels dan in groep 7*
(onderzoek kritische periode: tussen 0-7 jaar).

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek: Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

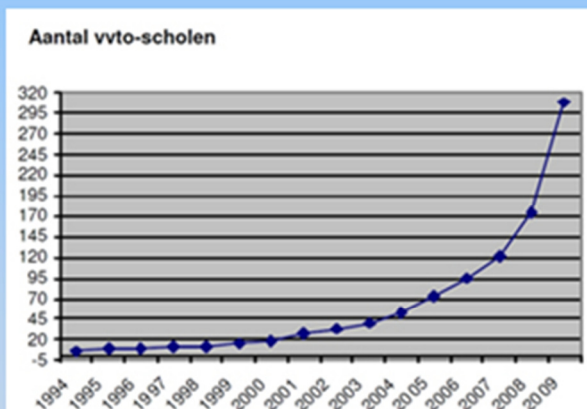

Relevantie van het onderzoek:

- *Steeds meer basisscholen gaan daarom nadenken over de manier waarop Engels een plek zou moeten krijgen in het lesprogramma.*
- *Engels is heel lang een vak geweest in plaats van een belangrijk onderdeel van de algemene (taal) ontwikkeling van kinderen.*

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek: *Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels*

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek: *Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels*

Doelen vvtoE:

- *Het vergroten van de taalbeheersing van leerlingen.*
- *Het verkrijgen van een internationale oriëntatie.*

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek: Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

Vvto in de praktijk:

Op elke basisschool in Nederland waar men ervoor gekozen heeft om vroeg vreemdetalenonderwijs aan te bieden, is men vrij om zelf deze lessen in te vullen. De frequentie van de lessen varieert daarom per school van 60 tot 180 minuten per week. Ook het startmoment varieert. Op vele scholen wordt al in groep 1 begonnen met de taallessen, op andere scholen vanaf groep 2 of vanaf groep 5.

(www.talenopdebasischool.nl)

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek: Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

Onderzoeksvraag:

Hoe kan op een passende wijze vroeg vreemdetalenonderwijs Engels worden geïntegreerd in het lesprogramma van onze school?

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek:

Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

- Deelvragen:
- 1. *Wat zijn praktijkervaringen van andere basisscholen in Nederland omtrent vvtoE?*
- 2. *a. Op welke manieren kan vvtoE binnen een bestaand lesprogramma op een basisschool worden geïntegreerd?*
b. Wat is er bekend over de vraag of het op jonge leeftijd aanbieden van een vreemde taal schadelijk is voor de ontwikkeling van de Nederlandse taal?
- 3. *Wat zijn de meningen en wensen van het schoolteam, de ouders en de kinderen met betrekking tot vvtoE?*

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek:

Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

- Opbouw onderzoeksverslag:
- *H1: Aanleiding en probleemstelling voor het onderzoek.*
- *H2: Theoretische onderbouwing.*
- *H3: Uiteenzetting opbouw onderzoek*
- *H4: Presentatie data en resultaten*
- *H5: Data-analyses*
- *H6: Antwoorden op de onderzoeksvraag en conclusies.*
- *H7: Reflectie op onderzoeksresultaten.*

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek: Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

Wat heb ik (o.a.) tot nu toe gedaan?

- *Informatiemiddag Early Bird bezocht.*
- *Theorie gezocht en gelezen, H1 en H2 uitgewerkt, start gemaakt met H3.*
- *Contact gelegd met K. Philipsen, een van de grondleggers van Early Bird. (Op 2 maart voorlichtingsbijeenkomst in Zwolle).*
- *Contacten gelegd met 3 scholen die al werken met vvtoE. Praktijkbezoeken gepland.*
- *NOT: stands Europees Platform en Educa>Sent bezocht.*

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek: Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels

- *Wat betekent het onderzoek op dit moment voor het schoolteam?*
- *H3 Dataverzameling: enquêtes voor team, ouders en kinderen m.b.t. meningen en wensen.*

- *In juni: presentatie over de uitkomst (advies) van het onderzoek.*

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Praktijkonderzoek: *Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels*

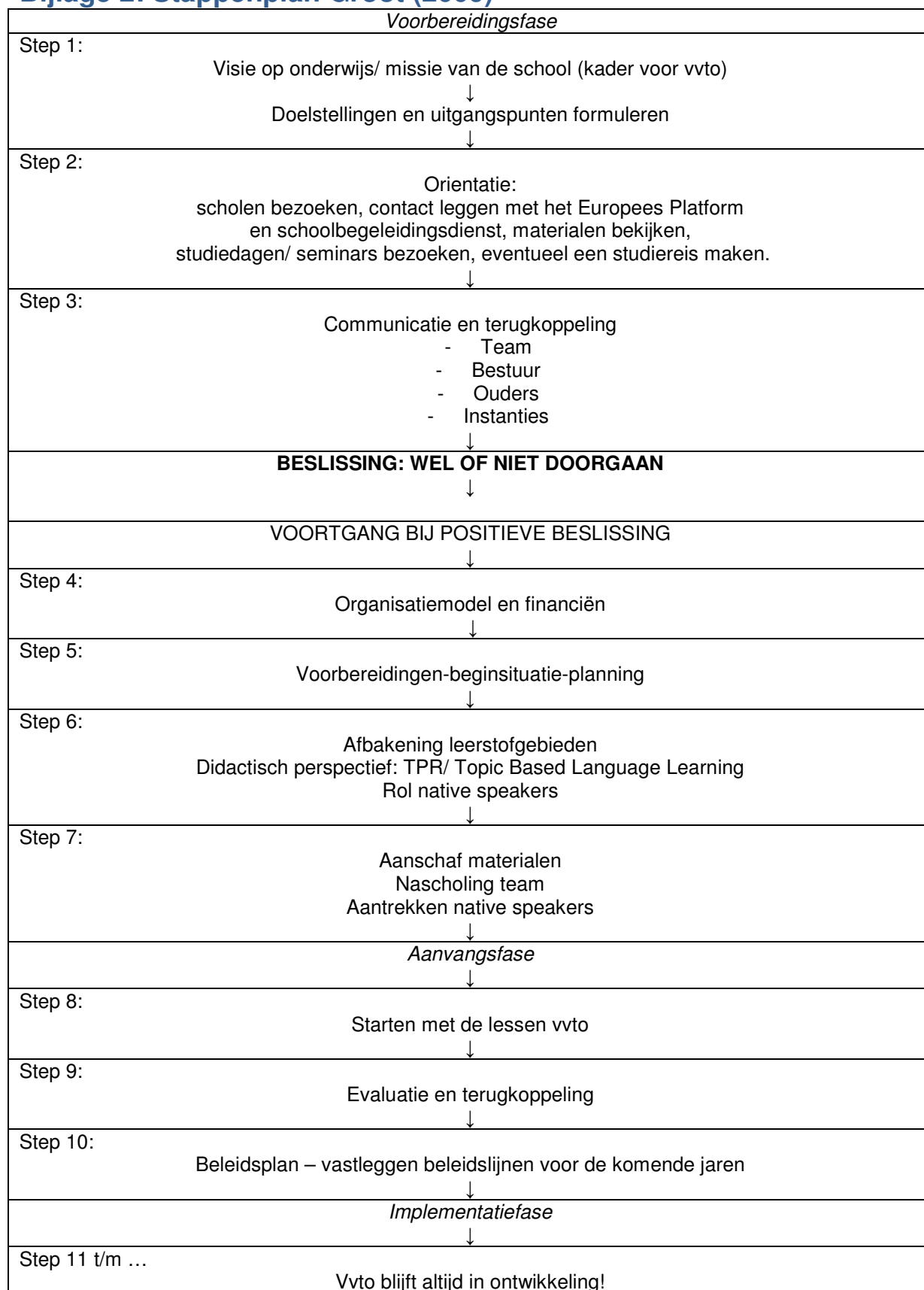

Tot slot

Om VVTOE op een school in te kunnen voeren is het belangrijk dat het hele schoolteam en de directie achter het plan staat. Ook is het noodzakelijk dat de ouders en de leerlingen enthousiast zijn. Verder moet er ruimte voor de lessen gevonden worden binnen het schoolcurriculum, moeten leerkrachten nageschoold worden, moet lesmateriaal worden aangeschaft en kunnen contacten worden gelegd met ervaren vvto-scholen.

Annemarie Oonk POD1 2010-2011

Bijlage 2: Stappenplan Groot (2009)

Bijlage 3: Vragenlijst voor interviews

1. Wanneer is uw school gestart met vvtoE?
2. Wat is de schoolvisie op vvtoE?
3. Wat is de doelstelling van vvtoE op uw school?
4. Wat was de aanleiding om vvtoE in te voeren?
5. Hoe is de invoering van vvtoE verlopen?
6. Waar lag de meeste weerstand?
7. Wat waren/ zijn de meningen en wensen van het team, de ouders en de kinderen?
8. Wat zijn/ waren de reacties van het team, ouders en kinderen op vvtoE?
9. Welke stappen heeft uw school doorlopen? Welke instanties/ bronnen zijn er geraadpleegd?
10. Wat is het aantal uren Engels per week?
11. Welke groepen krijgen vvtoE aangeboden?
12. Heeft uw school andere vakken laten vallen/ verminderd? Zo ja; welke vakken en waarom?
13. Hoe is dat te verantwoorden ten opzichte van de inspectie?
14. Maakt uw school gebruik van een methode/ methodes?
15. Hoe is uw school tot de keuze van methodes gekomen? Wie waren hierbij betrokken?
16. Heeft uw school native speakers ingezet?
17. Wat is de plaats van vvtoE in het curriculum?
18. Welke leerkrachtcompetenties zijn er zeker nodig voor de invoering van vvtoE?
19. Heeft u gebruik gemaakt van subsidies vanuit het Europees Platform? Of van andere instanties?
20. Maakt het schoolteam gebruik van nascholing?
21. Hoe lang heeft het geduurd voordat vvtoE echt goed verliep?
22. Wat is volgens u het effect op de ontwikkeling van de Nederlandse taal?
23. Wat had u achteraf anders gedaan?

Bijlage 4: Verslagen interviews basisscholen

Naam interviewer: A. Oonk

Geïnterviewde: Schooldirectrice

Datum van het interview: 1 februari 2011

Plaats van het interview: School 1

Op deze Daltonschool krijgen de kinderen sinds dit schooljaar vanaf groep 5 Engelse les vanuit een methode. De aanleiding om vroeg Engels in te voeren kwam door een vraag vanuit het ouderbestuur van de school. De directrice geeft aan dat het een school is met veel hoogopgeleide ouders. Deze ouders gaven aan dat ze graag wilden dat hun kinderen eerder zouden starten met Engels en hier is gehoor aan gegeven. De school wil zich middels vroegtijdig Engels profileren ten opzichte van andere scholen en het daagt de leerlingen extra uit. Toen het werd ingevoerd was er weinig weerstand onder de teamleden. De enige weerstand kwam van een leerkracht uit de onderbouw. Zij gaf aan dat ze het werken met het digibord lastig vond. Maar dat is opgelost doordat haar duo collega nu de Engelse lessen via het digibord geeft. Vorig schooljaar deden de groepen 1 en 2 mee met een pilot van de methode Take it Easy, van uitgeverij Thieme Meulenhoff. De school wacht nu op een vervolgtraject met een gestructureerde aanpak naar aanleiding van deze pilot. De directrice geeft aan dat dit langer duurt dan ze hadden verwacht. In de tussentijd wordt er in de onderbouw wel aandacht geschonken aan Engels op verschillende manieren zoals met spelletjes in de kring. Uiteindelijk is het de bedoeling om in de hele school Engelse lessen in te voeren. In de groepen 3 en 4 geven de leerkrachten op dit moment een eigen invulling aan Engels. In de groepen 5 t/m 8 wordt de methode Take it Easy gebruikt voor de invulling van de Engelse les. Dit is een complete digibordmethode waarmee de leerlingen op een afwisselende wijze Engels leren. De leerlingen doorlopen de methode via thematische filmpjes, clips en opdrachten. Hierbij maken ze gebruik van een werkboek. Tijdens de les gebruikt de leerkracht de inzet van de digiteachers (native speakers) zodat de leerlingen de juiste uitspraak aangeleerd krijgen. De school heeft voor deze methode gekozen vanwege de interactie met het digibord. Groep 5/ 6 is een combinatiegroep. De kinderen krijgen om de week een half uur tot een uur Engelse les. De ene week is groep 5 aan de beurt, de andere week groep 6. Als de ene groep Engelse les krijgt, heeft de andere groep een ander vak in een ander lokaal o.l.v. een stagiaire. De leerkracht van groep 5/6 geeft aan dat de methode moeilijk inzetbaar is in een combinatiegroep, vandaar deze oplossing. In groep 5/6 krijgen de kinderen geen Engelse toetsen. In groep 7/8 is dit wel het geval en daar krijgen de kinderen wekelijks, tegelijk, een uur Engels. De nadruk ligt op het mondeling taalgebruik, maar daarnaast krijgen ook het schrijven en de grammatica de aandacht. Het schooldoel van de Engelse lessen is met name de communicatie. De directrice vertelt dat er gezocht is naar ruimte op het lesrooster en dat er vervolgens keuzes zijn gemaakt om bijvoorbeeld wat minder tijd te schenken aan de zaakvakken. Er zijn subsidies van het Europees Platform gebruikt voor de aanschaf van materialen. Volgens de directrice moet elke leerkracht het niveau van groep 8 aankunnen en dus ook de Engelse taal beheersen. Het team maakt dus geen gebruik van nascholing. De school, maar ook de kinderen en de ouders zijn over het algemeen erg enthousiast over het invoeren van vroeg Engels. Twee weken na het bezoek mailde de directrice om aan te geven dat ze opnieuw contact hadden gehad met de uitgeverij. Het pilot gaat serieuze vormen aannemen. Dit schooljaar moet alles nog uitgetoetst worden en afgerond zijn. Vanaf 1 januari 2012 zal de school een Engelse methode hebben voor groep 1 t/m 8.

Naam interviewer: A. Oonk

Geïnterviewde: Onderbouw coördinatrice vvtoE

Datum van het interview: 2 maart 2011

Plaats van het interview: School 2

Op deze internationale basisschool krijgen alle leerlingen van groep 1 t/m 8 Engelse les. Vanaf 1992 wordt er gewerkt aan internationalisering en tweetalig onderwijs. (Engels en Nederlands). Kernpunten van deze school zijn o.a. het bevorderen van intercultureel begrip en respect en de nadruk wordt gelegd op individuele kwaliteiten en talent. Er is tevens een internationale afdeling aanwezig. Het onderwijs in deze afdeling is ingericht naar het volledige Engelstalige curriculum (80% Engels en 20% Nederlands). De leerkrachten in de internationale school zijn "native speakers", in de overige groepen geven de groepsleerkrachten zelf Engels. Zo is dagelijkse herhaling van het Engels goed mogelijk. Verbonden aan deze school is de "Internationale School Twente". De school wordt gesponsord door de Stichting Internationaal Onderwijs Twente. Alle Nederlandstalige kinderen op deze school krijgen vanaf groep 1 vijf lessen Engels per week van 30 minuten, het staat elke dag op het rooster. Een uitzondering hierop is groep 3. Alle aandacht gaat in deze groep naar het aanvankelijk lezen en spellen in het Nederlands. Het is de bedoeling dat Engels steeds meer een instructietaal wordt bij genoemde lessen, d.w.z. dat de Engelse taal als communicatiemiddel wordt gebruikt bij bijvoorbeeld kringgesprekken, bij een deel van de rekenles of een spel tijdens de gymles. Herhaling speelt een belangrijke rol bij het aanbieden van het Engels, wat nodig is om uiteindelijk het gewenste niveau te bereiken. Engels wordt vooral als middel gezien, dus niet alleen als doel en het is geïntegreerd in het curriculum. De school geeft wel aan dat het belangrijk is om de talen gescheiden aan te bieden. Vanaf de kleutergroepen zijn lijsten met sleutelbegrippen in gebruik, dit zijn de Keywords, die jaarlijks uitbreiding krijgen. De leerprestaties van de kinderen worden gevolgd d.m.v. het jaarlijkse Anglia Examen vanaf groep 5. De resultaten hiervan worden gepubliceerd op het internet. De school profileert zich middels vroeg Engels ten opzichte van andere basisscholen. Ouders zien het als een meerwaarde en de school is enorm gegroeid sinds de invoering van vvtoE. De meeste weerstand lag bij het feit dat er wordt gedacht dat vvtoE schadelijk is voor de ontwikkeling van de Nederlandse taal. Daarnaast waren/ zijn sommige leerkrachten onzeker over de beheersing van het Engels, met name het niveau wat nodig is om les te geven in de bovenbouw. Om kwalitatief goed vvtoE te kunnen geven worden alle leerkrachten opgeleid voor het Europees certificaat "International teacher". Alle leerkrachten hebben als doel het Proficiency level te halen. Zij nemen deel aan een tweejaarlijkse nascholingscyclus Engelse taalvaardigheid, die wordt afgesloten met een examen. Jaarlijks zal het cursusaanbod bijstelling krijgen, zodat het voldoet aan de behoeften van de school. Deze nascholing bevordert het zelfvertrouwen van de leerkrachten. Sollicitatiegesprekken en teamvergaderingen zijn tevens in het Engels. Er is een werkgroep samengesteld met leerkrachten uit elke bouw. Deze werkgroep komt elke 6 weken bij elkaar en zij trekken de kar op school wat betreft vvtoE. De school gebruikt verschillende methodes als bronnenboek. Daarnaast ontwikkelt de school zelf veel materialen. Sinds vorig schooljaar wordt er gewerkt met het IPC (International Primary Curriculum). Dit is een internationaal onderwijsprogramma dat gebruikt wordt op meer dan 900 scholen in 52 landen. Het IPC staat niet alleen voor leren rond een spannend en interessant thema, daarnaast is het ook een gestructureerde werkwijze. Er wordt gewerkt met duidelijke leerdoelen die voor alle leerlingen bekend zijn. Deze doelstellingen komen overeen met de verplichte zogenaamde kerndoelen voor het basisonderwijs. Het IPC stimuleert kinderen om beter te leren. Zowel kinderen die extra uitgedaagd mogen worden als kinderen die extra ondersteuning en motivatie nodig hebben. Misschien wordt er vanaf volgend schooljaar een tweetalige peuterspeelzaal opgestart. Dit is naar aanleiding van een vraag vanuit de ouders van de school. Men hoopt zo de overgang van peuterspeelzaal naar basisschool te versoepelen.

Naam interviewer: A. Oonk

Geïnterviewde: Coördinatrice vvtoE

Datum van het interview: 9 maart 2011

Plaats van het interview: School 3

Deze basisschool is in het schooljaar 2009-2010 gestart met het aanbieden van vvtoE in alle groepen. Het is in alle groepen op hetzelfde moment ingevoerd en deze invoering is goed verlopen. Van tevoren is het lesrooster onder de loep genomen en zijn sommige vakken vervallen of verminderd om ruimte te creëren. Het aantal verkeers- en leeslessen is verminderd en de schrijflessen zijn in de bovenbouw afgeschaft. In de bovenbouw stond Engels al op het rooster, het is alleen iets uitgebreid qua tijd. Bij de kleuters wordt er twee keer per week 20 minuten Engels gegeven. In groep 3 wordt het Engels onderhouden en ligt de nadruk op het aanvankelijk lezen. Vanaf groep 4 krijgt elke groep twee keer per week een half uur Engels. De coördinatrice vertelt dat het team een voorlichtingsmiddag van Early Bird heeft bezocht toen het idee ontstond om vvtoE in te gaan voeren. Het team was meteen enthousiast, maar er waren wel twijfels over hun eigen beheersing van het Engels. Daarom heeft het team datzelfde jaar een Step by Step cursus (via Early Bird) gevolgd. Deze cursus bestond uit ongeveer 12 middagbijeenkomsten na schooltijd. Na het volgen van deze cursus was het niveau van het team verbeterd en was de drempel om Engels te geven verkleind. Dit schooljaar volgt het team geen cursus of nascholing, maar de leerkrachten worden wel ondersteund door een medewerker van Early Bird. Het doel van vvtoE op deze school is het verbeteren van de communicatie in het Engels. Het beheersen van Engels wordt steeds belangrijker in de huidige maatschappij. Kinderen komen in het dagelijks leven veel in aanraking met Engels. Voordat vvtoE was ingevoerd durfden veel kinderen in de bovenbouw nauwelijks Engels te spreken. Sinds de invoering van vvtoE is dit opmerkelijk veranderd. Voor de invoering hadden sommige ouders ook hun twijfels. Ze gaven aan het belangrijker te vinden dat hun kind goed Nederlands leert. Nu merkt de school dat ouders hierop terugkomen en vvtoE als zeer positief ervaren. In sommige gevallen werkt het profilerend, ouders kiezen juist voor deze school vanwege vvtoE. Elk jaar vraagt de school subsidie aan via het Europees Platform. Van deze subsidies is bijvoorbeeld de teamcursus betaald en zijn er methodes aangeschaft. Dit schooljaar is de methode 'Wings' van de subsidie aangeschaft. Met de boekjes en werkbladen van Wings kunnen de kinderen vanaf groep 4 prima zelfstandig aan het werk. In de groepen 1 t/m 4 wordt er gewerkt met de methode Fun English, in de groepen 5 t/m 8 met Backpack Gold. Early Bird heeft de school ondersteund bij het uitzoeken van deze methodes. Toen bleek dat na het eerste jaar de Backpack methode ondertussen was vernieuwd, heeft de school via Early Bird kunnen regelen dat de oude methode voor een nieuwere versie kon worden ingeruild. Uiteindelijk hoefde de school maar 10% bij te betalen. Bij deze nieuwere versie van Backpack hoort een Nederlandse handleiding, dat was bij de eerste versie niet het geval. Het team vond de Engelstalige handleiding niet prettig. Het wordt als zeer prettig ervaren om aangesloten te zijn bij Early Bird. Op de Early Bird portal worden bijvoorbeeld regelmatig nieuwe lessen of ideeën geplaatst, er is begeleiding in de klas en de school kan er terecht voor advies. In de toekomst hoopt de school via Early Bird contact te leggen met scholen in het buitenland. Een moeder van school is de native speaker, zij heeft samen met het team de Step by Step cursus gevolgd. Ze verzorgt wekelijks de eerste lessen in de groepen 1 t/m 4. Daarin biedt ze voor de eerste keer de woorden en zinnestelsels aan. Daarna geeft de groepsleerkracht de vervolg-les. Bij de lessen in de onderbouw wordt veel gebruik gemaakt van Engelse liedjes, spelletjes en prentenboeken. Maar deze prentenboeken worden bijvoorbeeld ook gebruikt in de bovenbouw. De school heeft de afgelopen jaren zelf een aantal materialen verzameld en ontwikkeld. Er wordt gestreefd naar het gebruiken van Engels als voertaal tijdens de lessen. De coördinatrice geeft aan dat de kinderen het dan sneller oppikken en eerder Engels durven te spreken. Er is een duidelijke scheiding tussen het spreken van Engels en

Nederlands, dat schept duidelijkheid. Vanaf groep 7 maken de kinderen woorddictees en toetsen van Backpack die meetellen voor het rapport. Volgend schooljaar krijgt de school nieuwe rapporten en daar wordt dan voor elke groep Engels op vermeld. Vanaf groep 7 worden de toets resultaten vermeld en bij de groepen daaronder wordt er waarschijnlijk beschrijvend weergegeven hoe Engels verloopt, maar dat is nog niet bepaald. Een laatste tip die wordt gegeven is om niet teveel ineens te willen als school. "Laat de methodes het eerste jaar de leidraad zijn en wees niet te perfectionistisch qua grammatica". De school merkt dat het twee keer een half uur aanbieden van Engels per week meer effect heeft dan 1 keer een uur per week.

Bijlage 5: Matrix naar aanleiding van interviews basisscholen

Vragen	School 1	School 2	School 3
In welk jaar gestart met vvtoE?	2010-2011 vanaf groep 5 (pilot invoering hele school loopt vanaf 2009).	Vanaf 1992.	Schooljaar 2009-2010
Schoolvisie op vvtoE?	Tegemoetkomen aan uitdaging voor leerlingen.	Bevorderen intercultureel begrip en respect. Nadruk op individuele kwaliteiten en talent.	Aansluiten bij ontwikkelingen huidige maatschappij.
Doelstelling vvtoE?	Communicatie	Engels is vooral een middel en niet alleen een doel. Communicatie.	Communicatie
Aanleiding voor invoeren vvtoE?	Vraag vanuit ouderbestuur. Leerlingen uitdagen, profileren ten opzichte van andere scholen.	Profilering ten opzichte van andere basisscholen.	Engels is wereldtaal, daar moet een basisschool iets mee.
Hoe is de invoering verlopen?	Weinig weerstand, invoering gaat geleidelijk.	Goed.	Goed.
Waar lag de meeste weerstand?	Gebruik digibord in onderbouw.	Beheersingsniveau leerkrachten en angst voor schade ontwikkeling Nederlands.	Beheersingsniveau leerkrachten en angst voor schade ontwikkeling Nederlands.
Meningen en wensen team, ouders en leerlingen?	Ouders waren voor invoering vvtoE, team is hiermee ingestemd. Leerlingen is niet om mening gevraagd.	Ouders zien vvtoE als meerwaarde, school is enorm gegroeid sinds invoering vvtoE.	Ouders zien vvtoE nu als meerwaarde, sommige ouders waren eerst negatief en vonden ontwikkeling Nederlands belangrijker.
Reacties team, ouders en leerlingen?	Over het algemeen enthousiaste reacties.	Leerkrachten, ouders en kinderen zijn enthousiast en gemotiveerd.	Enthousiast.
Raadpleging bronnen en instanties? Genomen stappen?	Er is iemand van Heutink ingeschakeld voor de keuze van de methode	Werkgroep gaat naar presentaties, beurzen en neemt contact op met instanties.	Early Bird ingeschakeld.
Aantal uren Engels per week?	Groep 5 en 6: 30 min. Groep 7 en 8: 1 uur.	2 ½ uur met uitzondering van groep 3.	Kleuters en groep 3: 2 x 20 min., vanaf groep 4 2 x half uur. (2 x half uur heeft volgens de school

			meer effect).
Welke groepen krijgen vvtoE?	Groep 5 t/m 8. Vanaf 2012: hele school.	Alle groepen.	Alle groepen.
Hoe is er ruimte gemaakt in het lesprogramma?	Lesrooster onder de loep genomen, geschoven met vakken en sommige vakken (vooral zaakvakken) verminderd. Talen worden gescheiden aangeboden.	Engels is geïntegreerd in het lesprogramma.	Vermindering vakken (verkeer, lezen), afschaffing vakken (schrijven in BB). Talen worden gescheiden aangeboden.
Methodegebruik?	"Take it Easy" van ThiemeMeulenhoff	Verschillende methodes en eigen materiaal. (Bovenbouw krijgt Take it Easy).	Groep 1 t/m 4: Fun English, groep 5 t/m 8: Backpack Gold.
Native speakers?	Methode maakt gebruik van digiteachers.	Alleen in internationale afdeling. Leerkrachten moeten zelf het Engels dusdanig beheersen, zodat dagelijkse herhaling mogelijk is. Engels gescheiden aanbieden ten opzichte van Nederlands.	Ja, een moeder van school. Engels gescheiden aanbieden ten opzichte van Nederlands, bijv. d.m.v. Engelse hoed op hoofd kleuterleerkracht (schept duidelijkheid).
Plaats vvtoE in het lesprogramma?	Zie aantal uren Engels per week.	Dagelijks 30 minuten.	Zie aantal uren Engels per week.
Leerkrachtcompetenties?	Elke leerkracht moet niveau groep 8 aankunnen.	Proficiency level Anglia examen.	Cursus Step by Step (vorig schooljaar gevolgd).
Subsidieaanvraag?	Via Europees Platform.	Via Europees Platform (voor nascholing buitenland).	Elk jaar via Europees Platform.
Nascholing?	Geen nascholing.	Ja.	Ja, cursus Step by Step (vorig schooljaar) via Early Bird.
Effect op ontwikkeling Nederlands?	Het versterkt elkaar.	Het versterkt elkaar.	Het versterkt elkaar.
Wat had de school achteraf anders gedaan?	Pilot duurt langer dan verwacht.		Tips: Niet teveel in korte tijd willen, eerste jaar methode is leidraad, niet te perfectionistisch zijn ten opzichte van grammatica.

Bijlage 6: Introductie ouderenquête

Plaats D, februari 2011.

Aan de ouders van de leerlingen van School S

Onderwerp: Enquête vroeg vreemdetalenonderwijs Engels

Geachte ouders,

Ik ben Annemarie Oonk en ik ben groepsleerkracht van groep 7a op School S. In ons schoolplan staat beschreven dat wij de kinderen de kans willen geven om hun eigen mogelijkheden te ontplooiën. Om dat te bereiken zijn wij als school steeds in ontwikkeling. Ook richten wij ons op de maatschappij die voortdurend aan verandering onderhevig is. Steeds meer basisscholen geven Engelse lessen aan jonge kinderen. Het doel hiervan is om kinderen beter voor te bereiden op een samenleving waarin Engels een steeds grotere rol speelt. Een goede beheersing van het Engels geeft meer mogelijkheden op de (internationale) arbeidsmarkt en bereidt beter voor op het vervolgonderwijs. Ik vraag me af of de invoering van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels ook iets voor onze school is.

Dit schooljaar voer ik een praktijkonderzoek uit voor de afronding van de opleiding die ik volg: de Master SEN (Special Educational Needs). Dit praktijkonderzoek is erop gericht om uiteindelijk met een gedegen advies voor het team en de directie te komen over de manier waarop vroeg vreemdetalenonderwijs Engels geïntegreerd kan worden in het lesprogramma op onze school.

Het is nog helemaal niet zeker dat School S zal starten met vroeg Engels. In de nabije toekomst zal er door het team van School S een definitieve keuze gemaakt worden over het eventueel invoeren van vroeg Engels. Hierover wordt u vanzelfsprekend geïnformeerd.

In het uiteindelijke advies van mijn onderzoek spelen uw wensen en meningen een belangrijke rol, vandaar dat ik een online enquête heb gemaakt. Ik zou het zeer op prijs stellen als u zo vriendelijk wilt zijn om deze enquête in te vullen. Maandag 21 februari is de uiterste datum waarop de enquête ingevuld kan worden. Elk gezin kan anoniem en eenmalig de enquête invullen.

Via dit internetadres kunt u inloggen:

<http://www.enquetemaken.be/toonenquete.php?id=64043>

Er wordt eerst gevraagd om een wachtwoord en dat is:

Het invullen van de enquête zal niet veel tijd kosten. Het zijn 20 vragen met verschillende antwoordmogelijkheden en er zijn geen goede of foute antwoorden.

Uiteraard ga ik zorgvuldig en vertrouwelijk met de informatie om en breng ik u na afronding van het onderzoek op de hoogte van de uitkomsten.

Bij voorbaat dank voor uw medewerking,

Met vriendelijke groeten,

Annemarie Oonk.

Bijlage 7: Ouderenquête: vragenlijst en statistieken

Enquête voor ouders over vroeg vreemdetalenonderwijs Engels op School S

1) Bent u een man of een vrouw?

☐ Man

☐ Vrouw

2) In welke groep(en) zit uw kind/ zitten uw kinderen?

☐ 1

☐ 2

☐ 3

☐ 4

☐ 5

☐ 6

☐ 7

☐ 8

3) Heeft u vroeger op uw eigen basisschool Engels aangeboden gekregen?

☐ Ja

☐ Nee

4) Op welke manier werd het Engels op uw basisschool gegeven?

☐ Geïntegreerd in het onderwijs

☐ Vanuit een boek

☐ Via thema's

☐ Incidenteel

☐ Ik weet het niet meer

☐ andere

5) Indien u Engels op de basisschool heeft gehad, sloot dit aan op het Engels dat u op het voortgezet onderwijs kreeg?

☐ Ja

- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

6) Hoe belangrijk vindt u het dat kinderen Engels op de basisschool leren?

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10

7) Wat vindt u van het niveau van het Engels als kinderen School S verlaten?

- ☐ Goed
- ☐ Voldoende
- ☐ Matig
- ☐ Onvoldoende
- ☐ Weet ik niet

8) Spreekt u zelf wel eens Engels met uw kind?

- ☐ Ja, regelmatig
- ☐ Soms
- ☐ Nooit

9) Heeft u al eens gehoord van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

10) Op dit moment wordt op School S vanaf groep 7 Engelse les gegeven. Stel dat School S vroeg vreemdetalenonderwijs Engels in wil gaan voeren, welke groep heeft dan uw voorkeur voor het starten met Engels?

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ 6

11) Hoe positief bent u over het feit dat School S overweegt om vroeg vreemdetalenonderwijs Engels op een passende wijze in te voeren in het

lesprogramma?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10

12) Denkt u dat het op jonge leeftijd aanbieden van een vreemde taal schadelijk is voor de ontwikkeling van de Nederlandse taal?

- ☐ Ja, dat denk ik zeker
- ☐ Een beetje
- ☐ Nee, dat heeft geen invloed
- ☐ Nee, het versterkt elkaar
- ☐ Ik weet het niet

13) Hoe wilt u dat het Engels wordt aangeboden ?

- ☐ Geïntegreerd in het onderwijs
- ☐ Via het digibord
- ☐ Vanuit een boek
- ☐ Via thema's
- ☐ Incidenteel
- ☐ Weet ik niet
- ☐ andere

14) Hoeveel uren per week vindt u dat er Engels gegeven moet worden?

- ☐ minder dan 1 uur
- ☐ 1 uur
- ☐ 2 uur
- ☐ 3 uur
- ☐ meer dan 3 uur
- ☐ weet ik niet

15) Welk vak of vakgebied mag wat u betreft minder aandacht krijgen om ruimte te maken voor vroeg Engels?

- ☐ Geen enkel vak
- ☐ Lezen

- ☒ Rekenen
- ☒ Taal
- ☒ Spelling
- ☒ Schrijven
- ☒ Zaakvakken (zoals geschiedenis en aardrijkskunde)
- ☒ Expressievakken (zoals muziek en tekenen)
- ☒ Bewegingsonderwijs
- ☒ andere

16) Wat hoopt u dat de school uw kind aan Engelse vaardigheden mee zal geven?

- ☐ Spreken
- ☐ Luisteren
- ☐ Lezen
- ☐ Schrijven
- ☒ andere

17) Stel dat School S vroeg vreemdetalenonderwijs in gaat voeren, denkt u dan dat u uw kind thuis voldoende kunt helpen/ ondersteunen?

- ☒ Ja
- ☒ Nee
- ☒ Weet ik niet

18) Door het ministerie worden er nauwelijks eisen gesteld aan het eindniveau voor het vak Engels op de basisschool.

Vindt u dat wij als school daarom toetsbare niveaus moeten invoeren?

- ☒ Ja, vanaf groep 1
- ☒ Ja, vanaf groep 2
- ☒ Ja, vanaf groep 3
- ☒ Ja, vanaf groep 4
- ☒ Ja, vanaf groep 5
- ☒ Ja, vanaf groep 6
- ☒ Ja, vanaf groep 7

- ☐ Ja, vanaf groep 8
- ☐ Nee
- ☐ Ik weet het niet

19) Ervaart u het als prettig om middels deze enquête betrokken te worden bij deze ontwikkeling op School S?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

20) Ruimte voor opmerkingen:

In totaal legden **96** mensen deze enquête af.

Statistieken voor vraag 1 : Bent u een man of een vrouw?

1	Man	16.67%
2	Vrouw	83.33%

Statistieken voor vraag 2 : In welke groep(en) zit uw kind/ zitten uw kinderen?

2.1	1	11.46%
2.2	2	17.71%
2.3	3	18.75%
2.4	4	18.75%
2.5	5	20.83%
2.6	6	20.83%
2.7	7	29.17%
2.8	8	19.79%

Statistieken voor vraag 3 : Heeft u vroeger op uw eigen basisschool Engels aangeboden gekregen?

1	Ja	17.89%
2	Nee	82.11%

Statistieken voor vraag 4 : Op welke manier werd het Engels op uw basisschool gegeven?

1	Geïntegreerd in het onderwijs	17.65%
2	Vanuit een boek	41.18%
3	Via thema's	0.00%
4	Incidenteel	11.76%
5	Ik weet het niet meer	29.41%

Statistieken voor vraag 5 : Indien u Engels op de basisschool heeft gehad, sloot dit aan op het Engels dat u op het voortgezet onderwijs kreeg?

1	Ja	61.11%
2	Nee	11.11%
3	Weet ik niet	27.78%

Statistieken voor vraag 6 : Hoe belangrijk vindt u het dat kinderen Engels op de basisschool leren?

Gemiddelde waarde: 8.12
Variantie: 3.53

Statistieken voor vraag 7 : Wat vindt u van het niveau van het Engels als kinderen School S verlaten?

1	Goed	4.17%
2	Voldoende	20.83%
3	Matig	16.67%
4	Onvoldoende	9.38%
5	Weet ik niet	48.96%

Statistieken voor vraag 8 : Spreekt u zelf wel eens Engels met uw kind?

1	Ja, regelmatig	9.38%
2	Soms	62.50%
3	Nooit	28.13%

Statistieken voor vraag 9 : Heeft u al eens gehoord van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels?

1	Ja	58.33%
2	Nee	41.67%

Statistieken voor vraag 10 : Op dit moment wordt op School S vanaf groep 7 Engelse les gegeven. Stel dat School S vroeg vreemdetalenonderwijs Engels in wil gaan voeren, welke groep heeft dan uw voorkeur voor het starten met Engels?

1	1	11.83%
2	2	9.68%
3	3	12.90%
4	4	19.35%
5	5	22.58%
6	6	23.66%

Statistieken voor vraag 11 : Hoe positief bent u over het feit dat School S overweegt om vroeg vreemdetalenonderwijs Engels op een passende wijze in te voeren in het lesprogramma?

Gemiddelde waarde: 7.93

Variantie: 4.46

Statistieken voor vraag 12 : Denkt u dat het op jonge leeftijd aanbieden van een vreemde taal schadelijk is voor de ontwikkeling van de Nederlandse taal?

1	Ja, dat denk ik zeker	4.17%
2	Een beetje	5.21%
3	Nee, dat heeft geen invloed	58.33%
4	Nee, het versterkt elkaar	29.17%
5	Ik weet het niet	3.13%

Statistieken voor vraag 13 : Hoe wilt u dat het Engels wordt aangeboden ?

13.1	Geïntegreerd in het onderwijs	53.13%
13.2	Via het digibord	25.00%
13.3	Vanuit een boek	12.50%
13.4	Via thema's	43.75%
13.5	Incidenteel	4.17%
13.6	Weet ik niet	8.33%

Statistieken voor vraag 14 : Hoeveel uren per week vindt u dat er Engels gegeven moet worden ?

1	minder dan 1 uur	9.38%
2	1 uur	26.04%
3	2 uur	36.46%

4	3 uur	11.46%
5	meer dan 3 uur	2.08%
6	weet ik niet	14.58%

Statistieken voor vraag 15 : Welk vak of vakgebied mag wat u betreft minder aandacht krijgen om ruimte te maken voor vroeg Engels?

1	Geen enkel vak	54.67%
2	Lezen	2.67%
3	Rekenen	0.00%
4	Taal	1.33%
5	Spelling	2.67%
6	Schrijven	8.00%
7	Zaakvakken (zoals geschiedenis en aardrijkskunde)	16.00%
8	Expressievakken (zoals muziek en tekenen)	5.33%
9	Bewegingsonderwijs	9.33%

Statistieken voor vraag 16 : Wat hoopt u dat de school uw kind aan Engelse vaardigheden mee zal geven?

16.1	Spreken	88.54%
16.2	Luisteren	65.63%
16.3	Lezen	41.67%
16.4	Schrijven	34.38%

Statistieken voor vraag 17 : Stel dat School S vroeg vreemdetalenonderwijs in gaat voeren, denkt u dan dat u uw kind thuis voldoende kunt helpen/ ondersteunen?

1	Ja	91.49%
2	Nee	4.26%
3	Weet ik niet	4.26%

Statistieken voor vraag 18 : Door het ministerie worden er nauwelijks eisen gesteld aan het eindniveau voor het vak Engels op de basisschool. Vindt u dat wij als school daarom toetsbare niveaus moeten invoeren?

1	Ja, vanaf groep 1	2.13%
2	Ja, vanaf groep 2	1.06%
3	Ja, vanaf groep 3	6.38%
4	Ja, vanaf groep 4	7.45%
5	Ja, vanaf groep 5	13.83%

6	Ja, vanaf groep 6	9.57%
7	Ja, vanaf groep 7	17.02%
8	Ja, vanaf groep 8	5.32%
9	Nee	27.66%
10	Ik weet het niet	9.57%

Statistieken voor vraag 19 : Ervaart u het als prettig om middels deze enquête betrokken te worden bij deze ontwikkeling op School S?

1	Ja	93.48%
2	Nee	6.52%

Statistieken voor vraag 20 : Ruimte voor opmerkingen:

Deze antwoorden werden gegeven:

0

hallo Annemarie, heel veel succes met je onderzoek

0

0

0

0

succes Annemarie!!

0

Engels is in deze samenleving niet meer weg te denken en de kinderen zullen er hoe dan ook mee te maken krijgen. Naar mijn mening pakken jonge kinderen taal nog spelenderwijs op. Wanneer ze toe zijn aan het lesvak Engels hebben ze dan al een goede basis lijkt me.

0

Hallo Annemarie, Ik vind het super hoe dit opgepakt word. Denk zekers dat het de moeite waard is.

0

in ons gezin hebben de ouders een verschillend opleidingsniveau, de ene ouder zou het niet kunnen ondersteunen

0

Het onderwijs van onze kinderen moet er niet te veel onder lijden. Dat hierdoor de druk nog groter word.

0

ik vind het van belang dat engels al op tijd wordt onderwezen , omdat ze in hun leven er al vroeg mee te maken zullen krijgen .In zowel computer lessen (uitleg in het engels), als in hun toekomstige werkveld

0

Veel belangrijker nog vind ik dat het Creatief Denken op het Stedeke veel meer gestimuleerd moet worden. De leerkrachten hoeven zelf niet creatief te zijn, als de goede opdrachten maar aan de kinderen gegeven worden. Ik ga geen werkjes \"van juffrouw\" bewaren, ik wil werkjes van mijn eigen kinderen zien! Mijn oudste kind is van nature heel creatief maar vindt de handwerkles \"saai\" omdat hij enkel voorbeelden na mag doen waarbij de enige \"creativiteit\" bestaat uit het kiezen van de kleur. Juffrouw zal het wel even voordoen en grijpt de schaar uit handen van de kinderen onder het motto: \"Zo moet het!\" (ofwel \"zo wil IK het hebben\"). Schandalig en beschadigend!!! Van veel meer ouders krijg ik deze signalen. WAT KUNNEN WE HIER AAN DOEN ANNEMARIE? Ik wil graag meedenken en ik weet zeker dat er meerdere ouders zijn die hiertoe bereid zijn.

0

Het leren en leren \"leren\" gaat bij heel jonge kinderen zo vanzelf dat je daar gebruik van moet maken. De meeste kinderen zijn bijzonder leergierig en pikken het vanzelf op net als het Nederlands.

0

0

0

0

Het is wel van essentieel belang dat de docenten hun taalvaardigheidsniveau Engels op het gewenste niveau hebben. Het leren van steenkolenengels heeft nog geen enkel kind verder geholpen. Ik vind dat docenten hierop officieel getoetst moeten worden. Ik zou wel uitkijken met het aanbieden van de zaakvakken in het Engels. Maar hoe eerder je begint met het aanbieden van een tweede taal, hoe beter het is, zeker als dat onder de 12 jaar is. Vooral wel mee beginnen dus!

Op zand kun je niet bouwen. Wanneer je serieus een vreemde taal in woord en schrift zul je je eigen taal goed moeten beheersen. Het fundament wordt hiervoor gelegd op de basisschool. Daar mag qua tijdsinvestering nooit op bezuinigd worden. Dit extra vak leidt per definitie tot minder aandacht voor een van de andere vakken. Dat vind ik onwenselijk.

Ik vind engels heel belangrijker maar ik zou ook graag iets van de duitse taal willen zien, omdat we hier meer met duitsland te maken hebben dan met engels.(even veel)Met bijv. facatures vragen ze hier ook vaak of je de duitse taal goed beheerst.

0

0

Ik vind het niet nodig om vroeger als groep 7 engels te geven, omdat dit ten koste gaat van

het overige onderwijs. Tevens ben ik bang dat de kinderen er dan weer een aantal toetsen erbij krijgen. Ook ben ik bang dat de wat mindere leerlingen er weer huiswerk bij krijgen terwijl een kind hoort te spelen na schooltijd!!!! Er staan echter ook een paar vragen in de enquête die volgens mij al aangeven dat het al beslist is. Wat is dan de volgende stap, gaan we de kinderen ook nog Duits geven want we wonen dicht bij de grens en onze economie is afhankelijk van Duitsland. Dus laten spelen die kinderen!!!!!!

0

Ik vraag me wel af of de onderwijzers zelf voldoende onderricht zijn in het Engels om hier les in te kunnen geven. Het risico is dat kinderen de verkeerde dingen leren en die op de middelbare school weer af moeten leren. ik denk hierbij met name aan de uitspraak.

0

Annemarie, Succes met je opleiding

0

Ter verduidelijking samenvattende mening: Engels belangrijk voor de ontwikkeling van een kind. Nog eerder introduceren op school mag, net zoals nu, niet ten koste gaan van ontwikkeling binnen andere vakken. Derhalve middels thema's gedoseerd eerder introduceren geen probleem. M.i. ook denkbaar dat alleen kinderen die \"tijd over\" hebben dit aangeboden krijgen.

0

0

Ons oudste kind heeft er veel hinder van ondervonden op het vervolg onderwijs dat ze maar zo weinig Engels op de basisschool heeft gehad, haar klasgenootjes uit andere plaatsen waren duidelijk veel verder als haar, dus ik vind het een goede zaak dat jullie er mee bezig zijn om meer Engels te gaan geven.

Een halve dag per week in het Engels dan hoeft er eigenlijk niets te worden vervangen.

0

Goede keus om voor Engels extra les te kiezen, tegenwoordig steeds vaker nodig.

0

Heel positief om dit te horen dat er over gedacht wordt dit e.v.t te doen.

Het plan Engels te onderwijzen aan de kinderen is naar mijn mening erg goed. Kinderen leren gemakkelijk dus je kunt er niet vroeg genoeg mee beginnen. Annemarie veel succes met je onderzoek en wij hopen dat de kinderen, al op jonge leeftijd de mogelijkheid krijgen Engels te leren op School S.

minder werkstress voor de kinderen meer ruimte om spelonderwijs gewoon zonder te veel druk de leerlingen later leren. Dus wel Engels maar zonder druk erop te zetten. Spelonderwijs en dit geldt vooral voor de kinderen in de lagere groepen.

Kinderen pakken vreemde talen erg gemakkelijk op en hebben er later alleen maar voordeel van. Als je in zo'n klein land woont, is het belangrijk om vreemde talen te spreken.

Ik vind het belangrijker dat de kinderen goed nederlands spreken, verstaan en schrijven. Als ze dat kunnen mag er rustig begonnen worden met engelse les maar zeker niet als een hoofdvak.

Ben absoluut voorstander van vroeg vreemdetalenonderwijs. Jonge kinderen zijn enorm ontvankelijk voor meertalige opvoeding, zeker spelenderwijs. Zoveel winst op lange termijn. Wel eerste twee schooljaren volledig aandacht voor Nederlands. Goede resultaten zijn wellicht wel enigszins afhankelijk van kwaliteit onderwijs/methodes.

0

Ik ben erg blij met de info die we de laatste MR/OR over dit onderwerp hebben gekregen, hierdoor heb ik het anders ingevuld. Ik weet niet in hoeverre andere ouders deze info ook hebben. Erg prettig om ouders op deze manier bij het onderwijs te betrekken, Annemarie succes.

Ik vind het een goed initiatief, maar ik vind niet dat de basisvakken mogen wijken voor engels en dat je niet te hoge eisen moet stellen, maar spelenderwijs op en pedagogisch verantwoorde manier dit moet geven

Zolang het engels niet op alle basisscholen wordt gegeven, zullen ze op het v.o. toch weer opnieuw beginnen. En daarmee is het jammer om er veel tijd en moeite in te stoppen. Dat zou dan ook weer ten koste gaan van iets anders. Vanaf groep 7 vind ik prima.

0

0

0

ik vind vervroegd engels op school een goede zaak.

ik denk dat het mooi is als je kinderen vroeg engels zou kunnen leren, maar het moet niet ten koste gaan van de kinderen die toch al moeite hebben met leren..... daarom hoeft het om mij ook niet getoetst te worden...

ik vind het belangrijk dat kinderen al op jonge leeftijd engels krijgen, ze pikken deze taal dan spelenderwijs op! Het zou mooi zijn als ze engels konden leren gedurende de gehele schooltijd.

0

0

Goede actie! Nu nog standaard typeles in het onderwijs en onze kinderen zijn helemaal bij de tijd!

0

Ha Annemarie, dat is nu eens een goed idee. Ik ben vorige week door een Finse school benaderd op zoek naar basisschoolkinderen met wie zij kunnen 'internationaliseren'. Ik ben in Finland geweest op een school met telkens drie parallelklassen per jaar. Iedere middelste klas was tweetalig. Potapen van 6 kon je in engels aanspreken en konden terugpraten. Heel gaaf. Als het nodig is zou ik graag nog eens met je willen brainstormen over het idee of

contacten uitwisselen. Heb je ook aan scholen voor VO gedacht. Wij houden bijvoorbeeld een talendorp met de bakker, het pompstation, de VVV, etc. Leerlingen komen in het dorp. Kom eens langs met een groepje. Lijkt me leuk om te proberen. Ik zou het toetsen niet voorop zetten als het niet echt hoeft. Er wordt al genoeg getoetst. Laat maar lopen.

0

0

nvt

0

Vragen zijn soms lastig te beantwoorden omdat ik onvoldoende beeld heb van hoe het huidige aanbod om engels te leren er uit ziet.

0

Via de computer, maar ook andere media of alleen al terminologie, krijgen de kinderen tegenwoordig al zo vanzelfsprekend met Engels en Engelse termen te maken dat vroegtijdig onderwijs in Engels een mooie en bijna logische verrijking is van het onderwijsaanbod.

0

Ik hoop dat het doorgaat. Er zijn vele scholen die dit al lang doen en het kind heeft er veel baat bij en zal het nog leuk vinden ook!

ik vind engels op de basisschool niet belangrijk laten ze maar eerst goed nederlands leren en lezen

ik weet dat je voor de toekomst mee moet. Maar vind ook dat kinderen de nederlands taal beter moeten beheersen. Want daarin komen we vaak tekort op het voortgezet onderwijs. En als het nederlands vak misschien moet wijken voor het engels waar blijven we dan voor de toekomst. De nederlands taal is al moeilijk genoeg, en dan zeker de gramatica. Ikzelf het het niet als een achterstand ervaren dat het bij ons op de basis school geen engelse les werd gegeven. Succes met je onderzoek.

0

0

0

0

0

Het kan aan mij liggen, maar ik zie van het vroeg vreemde talenonderwijs het nut niet echt in. Ik ben bang dat het in de lagere klassen ten koste zal gaan van de 'basis' vakken. Het is nu soms al veel wat de kinderen onder schooltijd moeten doen. Wat als er dan vrij vroeg engels wordt gegeven, die tijd die daaraan besteed wordt, moet weer van een ander vak af. (of denk ik nu te negatief ?)

0

0

Het valt me op dat ons oudste kind (nu in 2de jaar voortgezet onderwijs) moeite had om met de engelse taal op gang te komen. Vnl. lezen en uitspraak. Volgens haar waren er kinderen bij die al veel meer geleerd hadden op het basisonderwijs.

0

Ik vind het goed dat Engels als vak wordt gegeven, maar vraag me af of het voor de mindere leerlingen niet te veel wordt. Differentiatie zal zeker aan de orde zijn.

0

0

0

De Engelse taal aandacht geven kan vroeg genoeg, maar er wordt al zoveel getoetst en huiswerk meegegeven. Het betreft een basisschool, met Engels als aanvulling, vanaf groep 1 spelenderwijs, kringgesprek en kletsen, hogere groepen vanaf groep 6 mag ook lezen/schrijven, maar op een leuke manier, over onderwerpen die de kinderen leuk vinden. Het moet niet als belastend worden ervaren, maar als leuke aanvulling die wel belangrijk is. Ik heb vroeger vanaf de MAVO Engels gehad en red mij er nu ook mee.

0

0

de taalgevoelige periode zorgt ervoor dat een kleuter gemakkelijk bekend wordt met een andere taal en deze ook heel natuurlijk kan oppikken en integreren. De basis voor een tweede taal wordt dan ook veel sneller gelegd dan bijv. in groep 7

0

Hoe jonger je ermee begint hoe makkelijker het is voor de kinderen en dan wel spelenderwijs. Ik begrijp ook wel dat 3 uur in de week erg veel is en dat er dan een omslag moet komen in het lesgeven. Maar voor de toekomst van het kind lijkt het mij een zeer goed, maar het moet wel in verhouding zijn met de rest van de uren, zoals taal en rekenen. Misschien kan het onderdeel worden en kan bijv de geschiedenisles in het engels worden gegeven. Verder vind ik deze enquête een mooie manier om ouders om hun mening te vragen. Ik ben benieuwd naar de uitkomst. Succes!

Bijlage 8: Introductie leerkracht enquête

Plaats D, februari 2011.

Aan de leerkrachten van School S

Onderwerp: Enquête vroeg vreemdetalenonderwijs Engels

Beste collega's,

In ons schoolplan staat beschreven dat wij de kinderen de kans willen geven om hun eigen mogelijkheden te ontplooiën. Om dat te bereiken zijn wij als school steeds in ontwikkeling. Ook richten wij ons op de maatschappij die voortdurend aan verandering onderhevig is. Steeds meer basisscholen geven Engelse lessen aan jonge kinderen. Het doel hiervan is om kinderen beter voor te bereiden op een samenleving waarin Engels een steeds grotere rol speelt. Een goede beheersing van het Engels geeft meer mogelijkheden op de (internationale) arbeidsmarkt en bereidt beter voor op het vervolgonderwijs. Ik vraag me af of de invoering van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels ook iets voor onze school is.

Zoals jullie waarschijnlijk al weten voer ik dit schooljaar een praktijkonderzoek uit voor de afronding van de opleiding die ik volg: de Master SEN (Special Educational Needs). Dit praktijkonderzoek is erop gericht om uiteindelijk met een gedegen advies voor onze school te komen over de manier waarop vroeg vreemdetalenonderwijs Engels geïntegreerd kan worden in het lesprogramma.

Het is nog helemaal niet zeker dat School S zal starten met vroeg Engels. In de nabije toekomst zal er door jullie, het team, een definitieve keuze gemaakt worden over het eventueel invoeren van vroeg Engels.

In het uiteindelijke advies van mijn onderzoek spelen jullie wensen en meningen een belangrijke rol, vandaar dat ik een online enquête heb gemaakt. Ik zou het zeer op prijs stellen als jullie zo vriendelijk willen zijn om deze enquête in te vullen. Vrijdag 25 februari is de uiterste datum waarop de enquête ingevuld kan worden. Elke leerkracht kan eenmalig de enquête invullen.

Via dit internetadres kunnen jullie inloggen:

<http://www.enquetemaken.be/toonenquete.php?id=64875>

Er wordt eerst gevraagd om een wachtwoord en dat is:

De enquête bestaat uit 27 vragen met verschillende antwoordmogelijkheden en er zijn geen goede of foute antwoorden.

Uiteraard ga ik zorgvuldig en vertrouwelijk met de informatie om en breng ik jullie na afronding van het onderzoek op de hoogte van de uitkomsten.

Bij voorbaat dank voor jullie medewerking,

Vriendelijke groet,

Annemarie Oonk.

Bijlage 9: Leerkracht-enquête: vragenlijst en statistieken

Enquête voor schoolteam over vroeg vreemdetalenonderwijs Engels op School S

In welke groep(en) geef je les?

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ 6
- ☐ 7
- ☐ 8
- ☐ ik heb (tevens) een andere functie binnen school

2) Heb je vroeger op je eigen basisschool Engels aangeboden gekregen?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

3) Op welke manier werd het Engels op jouw basisschool gegeven?

- ☐ Geïntegreerd in het onderwijs
- ☐ Vanuit een boek
- ☐ Via thema's
- ☐ Incidenteel
- ☐ Ik weet het niet meer
- ☐ andere

4) Indien je Engels op de basisschool hebt gehad, sloot dit aan op het Engels dat je op het voortgezet onderwijs kreeg?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

5) Hoe belangrijk vind je het dat kinderen Engels op de basisschool leren?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10

6) Wat vind je van het niveau van het Engels als kinderen School S verlaten?

- ☐ Goed
- ☐ Voldoende
- ☐ Matig
- ☐ Onvoldoende
- ☐ Weet ik niet

7) Had je voor de start van dit schooljaar al eens gehoord van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

8) Ben je positief over het feit dat School S overweegt om vroeg vreemdetalenonderwijs Engels in te voeren in het lesprogramma?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Kan ik nog niet aangeven

9) Kun je aangeven waarom je negatief bent over het feit dat 't Stedeke overweegt om vroeg vreemdetalenonderwijs in te gaan voeren?

- ☐ Ik heb geen beeld bij vroeg vreemdetalenonderwijs Engels en zou hier graag nader over geïnformeerd willen worden.
- ☐ Ik vind het prima zoals het nu is, Engelse les vanaf groep 7.
- ☐ Ik heb onvoldoende kennis van de Engelse taal.
- ☐ Ik zie de meerwaarde er niet van in.
- ☐ andere

10) Wat is de reden dat je nog niet aan kan geven of je positief of negatief bent over het feit dat er wordt overwogen om vroeg vreemdetalenonderwijs Engels in te voeren op School S?

- ☐ Ik heb geen beeld bij vroeg vreemdetalenonderwijs Engels en zou hier graag nader over geïnformeerd willen worden.

- ☐ Ik wil me er eerst verder in verdiepen voordat ik mijn mening kan geven.
- ☐ andere

11) Op dit moment wordt op School S vanaf groep 7 Engelse les gegeven. Stel dat School S vroeg vreemdetalenonderwijs Engels in gaat voeren, welke groep heeft dan jouw voorkeur voor het starten met Engels?

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ 6

12) Denk je dat het op jonge leeftijd aanbieden van een vreemde taal schadelijk is voor de ontwikkeling van de Nederlandse taal?

- ☐ Ja, dat denk ik zeker
- ☐ Een beetje
- ☐ Nee, dat heeft geen invloed
- ☐ Nee, het versterkt elkaar
- ☐ Ik weet het niet

13) Hoe wil je dat het Engels in de toekomst op onze school wordt aangeboden ?

- ☐ Geïntegreerd in het onderwijs
- ☐ Methodisch via het digibord en pc
- ☐ Methodisch vanuit een boek
- ☐ Incidenteel
- ☐ andere

14) Hoeveel uren per week vind je dat er Engels gegeven moet worden? (Antwoord geeft een gemiddelde aan voor de hele school).

- ☐ minder dan een half uur
- ☐ een half uur
- ☐ 1 uur

- ☐ 2 uur
- ☐ 3 uur
- ☐ meer dan 3 uur
- ☐ andere

15) Welke vaardigheid vind je het belangrijkste bij het aanleren van een vreemde taal op de basisschool?

- ☐ Spreken
- ☐ Luisteren
- ☐ Lezen
- ☐ Schrijven
- ☐ andere

16) Stel dat School S vroeg vreemdetalenonderwijs in gaat voeren, denk je dan dat je vaardig genoeg bent om Engelse les te geven?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ andere

17) Zou je behoefte hebben aan nascholing als vroeg vreemdetalenonderwijs Engels wordt ingevoerd?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

18) Welke vorm van nascholing spreekt je het meeste aan?

- ☐ Individuele nascholing
- ☐ Teamnascholing
- ☐ Nascholing in het buitenland
- ☐ andere

19) Hoeveel tijd zou je per jaar aan nascholing willen besteden?

- ☐ Minder dan 1 dag
- ☐ 1 tot 3 dagen

- ☐ 3 tot 7 dagen
- ☐ Meer dan 7 dagen
- ☐ Weet ik niet
- ☐ andere

20) Vind je dat er een nieuwe Engelse methode moet worden aangeschaft als we ervoor kiezen om te starten met vroeg Engels?

- ☐ Ja
- ☐ Ja, maar ook als we besluiten om niet te starten met vroeg vreemdetalenonderwijs Engels en gewoon vanaf groep 7 Engelse les geven
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

21) Door het ministerie worden er nauwelijks eisen gesteld aan het eindniveau voor het vak Engels op de basisschool.

Vind je dat wij als school daarom toetsbare niveaus moeten invoeren?

- ☐ Ja, vanaf groep 1
- ☐ Ja, vanaf groep 2
- ☐ Ja, vanaf groep 3
- ☐ Ja, vanaf groep 4
- ☐ Ja, vanaf groep 5
- ☐ Ja, vanaf groep 6
- ☐ Ja, vanaf groep 7
- ☐ Ja, vanaf groep 8
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

22) Vind je de inzet van 'native speakers' belangrijk? (native speakers zijn leerkrachten die naar school komen om lessen in het Engels te verzorgen)

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

23) Zie je mogelijkheden qua ruimte in je lesprogramma om vroeg vreemdetalenonderwijs Engels in te voeren?

- ☐ Ja, er is zeker ruimte
- ☐ Ja, maar dan moet ik eerst weten welke vakken minder aandacht mogen krijgen
- ☐ Nee, mijn lesprogramma is te vol
- ☐ andere

24) Welk vak of vakgebied mag wat jou betreft minder aandacht krijgen om ruimte te maken voor vroeg Engels?

- ☐ Geen enkel vak
- ☐ Lezen
- ☐ Rekenen
- ☐ Taal
- ☐ Spelling
- ☐ Schrijven
- ☐ Expressievakken (zoals muziek en tekenen)
- ☐ Zaakvakken (zoals geschiedenis en aardrijkskunde)
- ☐ Bewegingsonderwijs
- ☐ andere

25) Welke voorwaarden zijn voor jou belangrijk bij de eventuele invoering van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels?

26) Vind je het prettig om middels een enquête betrokken te worden bij deze ontwikkeling op School S?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

In totaal legden **15** mensen deze enquête af.

Statistieken voor vraag 1 : In welke groep(en) geef je les?

1.1	1	13.33%
1.2	2	20.00%
1.3	3	13.33%

1.4	4	13.33%
1.5	5	6.67%
1.6	6	26.67%
1.7	7	13.33%
1.8	8	20.00%
1.9	ik heb (tevens) een andere functie binnen school	20.00%

Statistieken voor vraag 2 : Heb je vroeger op je eigen basisschool Engels aangeboden gekregen?

1	Ja	53.33%
2	Nee	46.67%

Statistieken voor vraag 3 : Op welke manier werd het Engels op jouw basisschool gegeven?

1	Geïntegreerd in het onderwijs	0.00%
2	Vanuit een boek	87.50%
3	Via thema's	0.00%
4	Incidenteel	12.50%
5	Ik weet het niet meer	0.00%

Statistieken voor vraag 4 : Indien je Engels op de basisschool hebt gehad, sloot dit aan op het Engels dat je op het voortgezet onderwijs kreeg?

1	Ja	37.50%
2	Nee	25.00%
3	Weet ik niet	37.50%

Statistieken voor vraag 5 : Hoe belangrijk vind je het dat kinderen Engels op de basisschool leren?

Gemiddelde waarde: 8.00
Variantie: 1.33

Statistieken voor vraag 6 : Wat vind je van het niveau van het Engels als kinderen OBS Stedeke verlaten?

1	Goed	0.00%
2	Voldoende	20.00%
3	Matig	0.00%

4	Onvoldoende	6.67%
5	Weet ik niet	73.33%

Statistieken voor vraag 7 : Had je voor de start van dit schooljaar al eens gehoord van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels?

1	Ja	93.33%
2	Nee	6.67%

Statistieken voor vraag 8 : Ben je positief over het feit dat OBS Stedeke overweegt om vroeg vreemdetalenonderwijs Engels in te voeren in het lesprogramma?

1	Ja	86.67%
2	Nee	0.00%
3	Kan ik nog niet aangeven	13.33%

Statistieken voor vraag 9 : Kun je aangeven waarom je negatief bent over het feit dat 't Stedeke overweegt om vroeg vreemdetalenonderwijs in te gaan voeren?

1	Ik heb geen beeld bij vroeg vreemdetalenonderwijs Engels en zou hier graag nader over geïnformeerd willen worden.	0%
2	Ik vind het prima zoals het nu is, Engelse les vanaf groep 7.	0%
3	Ik heb onvoldoende kennis van de Engelse taal.	0%
4	Ik zie de meerwaarde er niet van in.	0%

Statistieken voor vraag 10 : Wat is de reden dat je nog niet aan kan geven of je positief of negatief bent over het feit dat er wordt overwogen om vroeg vreemdetalenonderwijs Engels in te voeren op OBS Stedeke?

1	Ik heb geen beeld bij vroeg vreemdetalenonderwijs Engels en zou hier graag nader over geïnformeerd willen worden.	0.00%
2	Ik wil me er eerst verder in verdiepen voordat ik mijn mening kan geven.	100.00%

Statistieken voor vraag 11 : Op dit moment wordt op OBS Stedeke vanaf groep 7 Engelse les gegeven. Stel dat OBS Stedeke vroeg vreemdetalenonderwijs Engels in gaat voeren, welke groep heeft dan jouw voorkeur voor het starten met Engels?

1	1	78.57%
2	2	14.29%
3	3	0.00%
4	4	0.00%
5	5	7.14%

6	6	0.00%
---	---	-------

Statistieken voor vraag 12 : Denk je dat het op jonge leeftijd aanbieden van een vreemde taal schadelijk is voor de ontwikkeling van de Nederlandse taal?

1	Ja, dat denk ik zeker	0.00%
2	Een beetje	0.00%
3	Nee, dat heeft geen invloed	33.33%
4	Nee, het versterkt elkaar	53.33%
5	Ik weet het niet	13.33%

Statistieken voor vraag 13 : Hoe wil je dat het Engels in de toekomst op onze school wordt aangeboden ?

1	Geïntegreerd in het onderwijs	30.77%
2	Methodisch via het digibord en pc	69.23%
3	Methodisch vanuit een boek	0.00%
4	Incidenteel	0.00%

Statistieken voor vraag 14 : Hoeveel uren per week vind je dat er Engels gegeven moet worden ? (Antwoord geeft een gemiddelde aan voor de hele school).

1	minder dan een half uur	0.00%
2	een half uur	35.71%
3	1 uur	57.14%
4	2 uur	7.14%
5	3 uur	0.00%
6	meer dan 3 uur	0.00%

Statistieken voor vraag 15 : Welke vaardigheid vind je het belangrijkste bij het aanleren van een vreemde taal op de basisschool?

1	Spreken	90.91%
2	Luisteren	9.09%
3	Lezen	0.00%
4	Schrijven	0.00%

Statistieken voor vraag 16 : Stel dat OBS Stedeke vroeg vreemdetalenonderwijs in gaat voeren, denk je dan dat je vaardig genoeg bent om Engelse les te geven?

1	Ja	50.00%
---	----	--------

2	Nee	50.00%
---	-----	--------

Statistieken voor vraag 17 : Zou je behoefte hebben aan nascholing als vroeg vreemdetalenonderwijs Engels wordt ingevoerd?

1	Ja	80.00%
2	Nee	20.00%

Statistieken voor vraag 18 : Welke vorm van nascholing spreekt je het meeste aan?

1	Individuele nascholing	0.00%
2	Teamnascholing	91.67%
3	Nascholing in het buitenland	8.33%

Statistieken voor vraag 19 : Hoeveel tijd zou je per jaar aan nascholing willen besteden?

1	Minder dan 1 dag	0.00%
2	1 tot 3 dagen	30.00%
3	3 tot 7 dagen	50.00%
4	Meer dan 7 dagen	0.00%
5	Weet ik niet	20.00%

Statistieken voor vraag 20 : Vind je dat er een nieuwe Engelse methode moet worden aangeschaft als we ervoor kiezen om te starten met vroeg Engels?

1	Ja	60.00%
2	Ja, maar ook als we besluiten om niet te starten met vroeg vreemdetalenonderwijs Engels en gewoon vanaf groep 7 Engelse les geven	20.00%
3	Nee	0.00%
4	Weet ik niet	20.00%

Statistieken voor vraag 21 : Door het ministerie worden er nauwelijks eisen gesteld aan het eindniveau voor het vak Engels op de basisschool. Vind je dat wij als school daarom toetsbare niveaus moeten invoeren?

1	Ja, vanaf groep 1	0.00%
2	Ja, vanaf groep 2	0.00%
3	Ja, vanaf groep 3	0.00%
4	Ja, vanaf groep 4	0.00%
5	Ja, vanaf groep 5	0.00%

6	Ja, vanaf groep 6	13.33%
7	Ja, vanaf groep 7	20.00%
8	Ja, vanaf groep 8	0.00%
9	Nee	40.00%
10	Weet ik niet	26.67%

Statistieken voor vraag 22 : Vind je de inzet van ‘native speakers’ belangrijk? (native speakers zijn leerkrachten die naar school komen om lessen in het Engels te verzorgen)

1	Ja	33.33%
2	Nee	33.33%
3	Weet ik niet	33.33%

Statistieken voor vraag 23 : Zie je mogelijkheden qua ruimte in je lesprogramma om vroeg vreemdetalenonderwijs Engels in te voeren?

1	Ja, er is zeker ruimte	16.67%
2	Ja, maar dan moet ik eerst weten welke vakken minder aandacht mogen krijgen	58.33%
3	Nee, mijn lesprogramma is te vol	25.00%

Statistieken voor vraag 24 : Welk vak of vakgebied mag wat jou betreft minder aandacht krijgen om ruimte te maken voor vroeg Engels?

1	Geen enkel vak	37.50%
2	Lezen	12.50%
3	Rekenen	0.00%
4	Taal	0.00%
5	Spelling	0.00%
6	Schrijven	25.00%
7	Expressievakken (zoals muziek en tekenen)	12.50%
8	Zaakvakken (zoals geschiedenis en aardrijkskunde)	12.50%
9	Bewegingsonderwijs	0.00%

Statistieken voor vraag 25 : Welke voorwaarden zijn voor jou belangrijk bij de eventuele invoering van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels?

Deze antwoorden werden gegeven:

dat er een rode draad te zien is vanaf groep 2 tot groep 8. Er moet wel een opbouw in zitten.

Goede doorgaande leerlijn, inzicht in de doelen per klas, goed en duidelijk tijdspad, heldere methode, niveau van de leerkracht, nascholing, goede begeleiding

goed en gedegen onderzoek.

- nascholing. - voldoende ruimte creëren binnen het rooster. - doorgaande lijn. - goede, praktische methode mbv digibord. - invoering ook in de onderbouw. - verdiepen in de informatie over het aanleren van een tweede taal bij jonge leerlingen. Wat is de invloed op het leren van de Nederlandse taal?

Uitdagend duidelijke methode voor leerlingen! Voor leerkrachten makkelijk toepasbaar. Geen cursussen of bijscholing.

Een goede methode(dus een houvast), en iedereen moet er echt achter kunnen staan.

Doorgaande lijn. Doelen afspreken. Er moet tijd voor zijn. Het team moet er volledig achter staan.

Team achter het besluit staan. Ruimte in de meerjarenplanning om een goede invoer te doen. Subsidie aanwezig. Positieve reactie ouders, Ikr en II

Een enthousiaste houding van het team. En goede methodes en ondersteuning die ons een ruime periode kan bij kan staan. Een positief oordeel van de ouders over vve.

Ondersteuning d.m.v. (digitale) methode. Ruimte in lesrooster.

Dat de collega's goed voorbereid zijn en dat het hele team erachter staat. Wanneer het maar half gebeurt heeft het weinig zin om hiermee bezig te zijn.

Er moet een besluit zijn van het hele team, we doen het niet voor de aardigheid. Het moet met plezier gegeven kunnen worden. Er moet tijd worden gecreëerd. De les moet redelijk vlot kunnen worden voorbereid. Ouders moeten het ook belangrijk vinden.

Voor de onderbouw moet Engels eenvoudig op speelse wijze geïntegreerd worden. Het ligt aan de groep in hoeverre de kinderen ontvankelijk zijn voor meer kennis. De aangeboden stof moet aansluiten bij hun belangstelling die ze vervolgens kunnen verwerken in hun spel.

doorgaande lijn in de school, goede bijscholing van leerkrachten, het schrappen van eventuele andere vakken om ruimte te creëren. Uitwisseling met Engels talige landen en scholen?

voldoende tijd , een goede duidelijke methode en voldoende kennis.

Statistieken voor vraag 26 : Vind je het prettig om middels een enquête betrokken te worden bij deze ontwikkeling op OBS Stedeke?

1	Ja	100.00%
2	Nee	0.00%

Statistieken voor vraag 27 : Ruimte voor opmerkingen:

Deze antwoorden werden gegeven:

Het lijkt mij heel erg leuk om te zien hoe de ontwikkeling zal verlopen vanaf de kleuters tot groep 8. Ik vind het klasse wat je aan het onderzoeken en uitwerken bent. Heel veel succes met de verdere uitwerking van deze opdracht.

Vraag 15: spreken en luisteren (begrijpen van gesproken taal) eigenlijk beide even belangrijk.

Annemarie, heel veel succes.

Succes!

0

Heel veel succes met alle ontwikkelingen die gaan komen, en met het vervolg van de rest van je studie!!!

0

Ik zeg niet wie ik ben...

Het onderdeel nascholing is naast dat het buitengewoon waardevol is om in Engeland zelf Engels te krijgen ook team building bij uitstek. Alle neuzen dezelfde kant op voor vve.

0

0

Prima om de mogelijkheden te bekijken. Ik denk dat engels heel waardevol kan zijn, kinderen horen zoveel engelse woorden om zich heen. Een uitdaging voor ons. Ik ben erg benieuwd naar de uitkomst van jouw onderzoek. Veel succes, Annemarie!

0

Fijn dat er goed en breed onderzoek wordt gedaan naar de behoefte en noodzaak van invoering van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels. Maar waarom geen Duits? We wonen redelijk dicht aan de grens met Duitsland

0

Bijlage 10: Introductie leerling-enquête

Plaats D, maart 2011.

Aan de leerlingen van School S

Onderwerp: Vragenlijst vroeg vreemdetalenonderwijs Engels

Beste leerlingen,

Steeds meer basisscholen geven eerder Engelse les aan kinderen. Deze scholen hopen dat de kinderen dan beter Engels leren. Bij ons op school krijg je Engelse les vanaf groep 7. Ik vind het belangrijk om van jou te weten hoe je daarover denkt, omdat ik aan het onderzoeken ben of we misschien op onze school eerder kunnen starten met Engelse lessen.

Het is nog helemaal niet zeker dat we op school eerder starten met Engelse lessen. In de toekomst zal hierover door de meesters en juffen van School S beslist worden.

Op internet heb ik een vragenlijst gemaakt over het eerder geven van Engelse lessen op de basisschool. Ik hoop dat je deze vragenlijst in wilt vullen.

Via dit internetadres kan je inloggen:

<http://www.enquetemaken.be/toonenquete.php?id=66050>

Er wordt eerst gevraagd om een wachtwoord en dat is:

Het invullen van de vragenlijst zal niet veel tijd kosten. Het zijn 17 vragen en er zijn geen goede of foute antwoorden. Bij de meeste vragen hoef je alleen maar een kruisje te zetten, bij sommige vragen mag je een eigen antwoord invullen. Je kan bij elke vraag maar 1 antwoord geven. Als ik genoeg antwoorden binnenkrijg, dan weet ik beter of het voor onze school een goed idee is. Aan het eind van mijn onderzoek breng ik jullie op de hoogte van de uitkomsten.

Alvast bedankt voor je medewerking!

Groetjes,

Juf Annemarie (groep 7a).

Bijlage 11: Leerling-enquête: vragenlijst en statistieken

Enquête voor leerlingen School S over vroeg vreemdetalenonderwijs Engels

1) Ben je een jongen of een meisje?

- ☐ jongen
- ☐ meisje

2) In welke groep zit je?

- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ 6a
- ☐ 6b
- ☐ 7a
- ☐ 7b
- ☐ 8

3) Wat is je voornaam en achternaam?

4) Ken je al wat Engelse woorden?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

5) Praat je thuis wel eens Engels?

- ☐ Ja, soms
- ☐ Ja, elke dag
- ☐ Nee

6) Hoe belangrijk vind je het dat je Engels leert op de basisschool?

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10

7) Lijkt het je een goed idee om eerder dan in groep 7 Engelse les te krijgen?

- ☐ Ja

☐ Nee

8) Waarom lijkt het jou geen goed idee om eerder Engelse les te krijgen?

- ☐ Ik weet niet zo goed wat het is
- ☐ Ik vind het prima zoals het nu is, Engelse les vanaf groep 7
- ☐ Het lijkt me te moeilijk
- ☐ Ik kan er verder niets mee
- ☐ Ik weet het niet

9) Waarom lijkt het jou wel een goed idee om eerder Engelse les te krijgen?

- ☐ Het lijkt me leuk om al vroeg Engels te leren
- ☐ Ik kan dan de Engelse taal nog beter lezen, spreken en begrijpen
- ☐ Ik vind het dan op de middelbare school makkelijker
- ☐ andere

10) In welke groep kan je volgens jou het beste beginnen met Engelse les?

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ 6
- ☐ 7
- ☐ 8

11) Denk je dat het leren van het Nederlands lastiger zal zijn als we op school eerder beginnen met Engelse lessen?

- ☐ Ja, dat denk ik
- ☐ Een beetje
- ☐ Nee, dat maakt niets uit
- ☐ Nee, het Nederlands wordt er juist beter van
- ☐ Ik weet het niet

12) Denk je dat je vader of moeder je thuis voldoende kunnen helpen met het Engels?

- ☐ Ja
- ☐ Een beetje
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

13) Wat is volgens jou het belangrijkste?

- ☐ Engels spreken
- ☐ Engels luisteren
- ☐ Engels lezen
- ☐ Engels schrijven

14) Op welke manier zou je het liefste Engels willen leren op School S?

- ☐ Tijdens andere lessen op school
- ☐ Met het digibord en de computer
- ☐ Met een lesboek
- ☐ Af en toe
- ☐ andere

15) Hoeveel uren per week vind je dat er Engels gegeven moet worden?

- ☐ Minder dan een half uur
- ☐ Een half uur
- ☐ 1 uur
- ☐ 2 uur
- ☐ 3 uur
- ☐ Meer dan 3 uur

16) Welk vak mag van jou ruimte maken voor het eerder geven van Engelse lessen?

- ☐ Geen enkel vak
- ☐ Lezen
- ☐ Rekenen
- ☐ Taal
- ☐ Spelling

- ☐ Schrijven
- ☐ Geschiedenis, aardrijkskunde en biologie
- ☐ Muziek, handvaardigheid en tekenen
- ☐ Gymnastiek
- ☐ andere

17) Vond je het fijn om deze vragenlijst in te vullen en je eigen mening te geven?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

18) Hieronder mag je opmerkingen typen

In totaal legden **138** mensen deze enquête af.

Statistieken voor vraag 1 : Ben je een jongen of een meisje?

1	jongen	49.28%
2	meisje	50.72%

Statistieken voor vraag 2 : In welke groep zit je?

1	4	6.52%
2	5	18.84%
3	6a	10.87%
4	6b	10.87%
5	7a	14.49%
6	7b	14.49%
7	8	23.91%

Statistieken voor vraag 3 : Wat is je voornaam en achternaam?

Statistieken voor vraag 4 : Ken je al wat Engelse woorden?

1	Ja	94.20%
2	Nee	5.80%

Statistieken voor vraag 5 : Praat je thuis wel eens Engels?

1	Ja, soms	57.25%
2	Ja, elke dag	3.62%
3	Nee	39.13%

Statistieken voor vraag 6 : Hoe belangrijk vind je het dat je Engels leert op de basisschool?

Gemiddelde waarde: 7.89

Variantie: 3.89

Statistieken voor vraag 7 : Lijkt het je een goed idee om eerder dan in groep 7 Engelse les te krijgen?

1	Ja	89.86%
2	Nee	10.14%

Statistieken voor vraag 8 : Waarom lijkt het jou geen goed idee om eerder Engelse les te krijgen?

1	Ik weet niet zo goed wat het is	0.00%
2	Ik vind het prima zoals het nu is, Engelse les vanaf groep 7	50.00%
3	Het lijkt me te moeilijk	14.29%
4	Ik kan er verder niets mee	0.00%
5	Ik weet het niet	35.71%

Statistieken voor vraag 9 : Waarom lijkt het jou wel een goed idee om eerder Engelse les te krijgen?

1	Het lijkt me leuk om al vroeg Engels te leren	24.47%
2	Ik kan dan de Engelse taal nog beter lezen, spreken en begrijpen	45.74%
3	Ik vind het dan op de middelbare school makkelijker	29.79%

Statistieken voor vraag 10 : In welke groep kan je volgens jou het beste beginnen met Engelse les?

1	1	0.73%
2	2	2.19%
3	3	15.33%

4	4	18.25%
5	5	35.77%
6	6	18.25%
7	7	7.30%
8	8	2.19%

Statistieken voor vraag 11 : Denk je dat het leren van het Nederlands lastiger zal zijn als we op school eerder beginnen met Engelse lessen?

1	Ja, dat denk ik	12.32%
2	Een beetje	31.16%
3	Nee, dat maakt niets uit	34.78%
4	Nee, het Nederlands wordt er juist beter van	7.25%
5	Ik weet het niet	14.49%

Statistieken voor vraag 12 : Denk je dat je vader of moeder je thuis voldoende kunnen helpen met het Engels?

1	Ja	74.45%
2	Een beetje	16.79%
3	Nee	2.19%
4	Weet ik niet	6.57%

Statistieken voor vraag 13 : Wat is volgens jou het belangrijkste?

1	Engels spreken	68.84%
2	Engels luisteren	21.74%
3	Engels lezen	6.52%
4	Engels schrijven	2.90%

Statistieken voor vraag 14 : Op welke manier zou je het liefste Engels willen leren op School S?

1	Tijdens andere lessen op school	17.74%
2	Met het digibord en de computer	58.87%
3	Met een lesboek	17.74%
4	Af en toe	5.65%

Statistieken voor vraag 15 : Hoeveel uren per week vind je dat er Engels gegeven moet worden?

1	Minder dan een half uur	4.38%
2	Een half uur	20.44%
3	1 uur	40.15%
4	2 uur	29.93%
5	3 uur	2.92%
6	Meer dan 3 uur	2.19%

Statistieken voor vraag 16 : Welk vak mag van jou ruimte maken voor het eerder geven van Engelse lessen?

1	Geen enkel vak	20.59%
2	Lezen	19.61%
3	Rekenen	11.76%
4	Taal	4.90%
5	Spelling	2.94%
6	Schrijven	12.75%
7	Geschiedenis, aardrijkskunde en biologie	24.51%
8	Muziek, handvaardigheid en tekenen	2.94%
9	Gymnastiek	0.00%

Statistieken voor vraag 17 : Vond je het fijn om deze vragenlijst in te vullen en je eigen mening te geven?

1	Ja	97.83%
2	Nee	2.17%

Statistieken voor vraag 18 : Hieronder mag je opmerkingen typen

Deze antwoorden werden gegeven:

Ik vond dit fijn want dan leer ik meer!:D

0

0

0

Ik vind bij vraag 15 een anderhalf uur wel goed. Ik vond het een leuke enquete om in te vullen.

ik vond het fijn om deze enquete te maken en ik zou liever anderhalf uur engelse les krijgen

0

Ik vond het een leuke enquête en ik vind het belangrijk dat je al eerder Engels leert.

0

ik vond het leuk om deze enquête in te vullen, en bij vraag 16 vond ik het moeilijk om mijn mening te geven omdat al deze vakken wel belangrijk zijn

ik klikte per ongeluk op 2 uur maar ik wou eigenlijk 2:30 uur

0

0

ik vind het leuk om zo een enquête in te vullen.

ik heb eigenlijk een 9,5 gegeven bij hoe belangrijk ik het vind om engels te krijgen.

ik dacht aan anderhalf uur maar dat stond er niet tussen. Ik vond het leuk om dit in te vullen

ik vind dat bij vraag 13 alles belangrijker is want als je het niet kunt spreken of luisteren versta je niemand, als je de taal niet kunt lezen en schrijven dan kun je kaarten of menukaarten lezen als je het niet kunt schrijven en daar gaat werken dan kun je geen berichten van dingen maken. Het is handig om engels te kunnen want het is immers een wereldtaal.
opmerking 2: het is handig om enquêtes te maken want dan weet je meteen wat het gemiddelde cijfer van jullie vragen is. je kunt de opmerkingen van kinderen, juffen en ouders ineen nemen dan kun je zeker weten of iedereen het goed vindt.

over vraag 12. het ligt er aan wat voor sfeer je thuis hebt.

Ik vind het heel leuk een enquête te maken Ik zou het ook heel leuk vinden om nog vaker een enquête te maken

bij vraag 13 vindt ik spreken en luisteren wel belangrijk en hoeveel uren je engelse les krijgt vindt ik dat anderhalf uur.

0

0

0

0

leuk

Ik vind het goed dat er een enquête is gemaakt, zodat kinderen hun mening kunnen geven. Zonder invloed van anderen.

ik zou het goed vinden als je in de lagere groepen al engels leert want dan is het in de hogere klassen makkelijker, want in groep 7 en 8 hebben we meestal niet zo lang en vaak engels dus het lijkt me beter dat we in de lagere groepen er al mee beginnen, groetjes

ik vond deze aneute leuk om te doe:-)

0

0

Ik vind dat het leuk en beter is om eerder te beginnen voor de middelbareschool en het is handig want je moet 1 week engels praten en als je niet engels kan ja dan word het wel moeilijk

0

0

0

ik vond het leuk om dit in te vullen

....

mij lijkt het een goed idee, maar misschien is het verwarrend voor de kleinere kinderen met het Nederlands

ik vind het een goed plan om eerder te beginnen met engels want ik zelf ben niet echt goed in engels en hoe eerder je het leert hoe beter je het later kan.

als je eerder engels leerd kan je beter in een anderland overweg komen bijvoorbeeld in Frankrijk als je verdwaald kan je iemand in het engels aanspreken en de weg vragen. en vaak staat een gebruiksaanwijzing in het Engels Duits en Chinees, dan kan je ook de gebruiksaanwijzing lezen. en als je Engels kan luisteren kan je ook engelse films en muziek begrijpen en hoeft je niet altijd naar de ondertiteling te kijken.

0

ik vind het een goed plan om eerder te beginnen met engels

Ik vindt het wel leuk om te doen

ik vond het wel grappig

0

Ik vond het wel leuk om te maken

Ik vond het wel leuk om te doen

0

het is belangrijk om Engel te kunnen daarmee kun je volgens mij al in groep 5 mee beginnen.

Ik heb geen opmerkingen.

Ik vindt dit een nuttige vragenlijst

engels is belangrijk

ik vindt de tekst heel zinnig!

Ik vond het jammer dat je nu je naam moest invullen. Je kunt niet meer helemaal vrij je mening geven. Iedereen kent je zo. Het idee van Engels eerder op school lijkt me goed. Wel lijkt het mij een goed idee om de leraren ook eerst goed Engelse les te geven. Anders wordt het zo verkeerd aangeleerd. Juffen kunnen zich aanpassen aan de klas; Een lesboek kan dat niet. Je moet ook geen Engelse les geven zoals nu gedaan wordt. Het gebeurt nu nauwelijks en als er in groep 7 en 8 al nauwelijks Engels wordt gegeven heeft het volgens mij weinig zin.

0

ik vond het wel leuk

ik vind het goed om in groep 4 al te leren tellen tot 50.

de pauze mag wel wat langer

ik vindt engels leuk

ik vind het leuk om engels te leren en wil het ook heel graag

ik vind engels leuk en wij spreken het thuis ook

0

0

mag de pauze een halfuur duren

niks

mogen de luizenzakken weg alsjeblieft

niks eigenlijk

ik vind het leuk engelse les

ik vind het leuk om engels te leren

ik vind het een goed idee hoe juf anamarie dit heeft gedaan

0

0

0

bij vraag 13 wil ik ook graag Engels spreken

0

0

ik vond het leuk om dit in te vullen

ik vindt het leuk

0

0

0

0

ik heb geen opmerking

0

0

0

je moet er nog nieuwsbegrip bijzetten bij de lijst dat is een goed idee

vraag 13 had ik nog een antwoord namelijk engels luister

0

ik vind het wel leuk om eerder engels te leren.

0

engels leren lijkt me niet leuk

0

0

je kon ook zelf iets bedenken

0

0

0

0

ik vond het gewoon leuk

0

0

0

0

0

het lijkt me leuk

Ik vind het fijn dat je je eigen mening kunt geven.

-----opmerkingloos-----

ik vond de vragenlijst makkelijk

0

mij lijkt het leuk om zo snel engels te leren

het wel goed

het waren leuke vragen,maar sommige vragen twijfelde ik een beetje

ik vind dat je in groep 1,2en3 pas nederlands leert en anders kan je er problemen mee krijgen.

het was leuk om dit te maken

ik vind dat engels pas op de middelbare school gegeven moet worden

het is een leuke enquête!!!!!!!!!!!!!!

het was leuk om te doen

0

0

0

0

ik vond het wel goed bedacht want dan kunnen andere kinderen ook hun mening geven en ik vond het wel leuk om te doen.

geen opmerkingen

ik heb het anders ingevuld dan de vorige keer best raar eigenlijk groet

ik vond de test wel leuk

0

-

dit was wel een leuke test want je kunt wel je eigen mening geven

0

ik vind het goed dat er aandacht aan word besteed, want Engels is een wereld taal

0

0

ik vind het wel goed want dan kan je zeggen wat je er eigenlijk van vind. en dan kan je ook je ook je eigen mening geven

ik vind het goed dat je daar een onderzoek over doet om erder engels te leren

0

het was heel leuk :) :) :) :)

ik wou eigenlijk anderhalf uur engels per week maar dat kon niet

Ik vind het heel erg goed dat mensen hier over vragen want dan kun je je eigen mening geven. ik vind dit een hele leuke vragenlijst ben ook wel een beetje goed dat ze dat vragen aan anderen.
